

Isää ei enää ole

Johanna Ehnqvist

Sisällys

Kevät 2015	4
I	5
Montreal 1990 – tapaaminen	6
Elämää lisäalnessa	11
Kun maailma romahti	16
Diagnooseja	22
Hoidot alkavat.....	27
Onnea etsimässä.....	29
Erilainen kesä.....	36
Viikko kahden kesken	39
Toivo hiipuu	43
Maanantai 27.6.2005.....	50
Kuolema	55
Hautajaiset.....	60
Surunvalitteluja.....	63
III	72

Sukupolvien ketju	73
Unista todellisuuteen.....	81
Kypros – ensimmäinen lomamatkamme ilman Tommia	86
Miehelässä	92
Marraskuu 2005.....	95
Viimein surutyöhön	98
Isänpäivä	100
Lääkärillä	101
Jumala	103
Joulu 2005.....	105
Sormus	112
IV	113
Kevät 2006	113
Lasten suru.....	116
Kuolemanpelko iskee	120
Yksinoloa	125
Hiihtolomasta äitienpäivään – arkea lasten kanssa.....	128
Kesä 2006.....	137
Italian-matka	139

Vuosi kuolemasta.....	144
Rusinarakkautta	145
Muistoja isästä.....	147
Muistatko?	150

Käydessäni puolisoni menetykseen liittyvää surua ja luopumista läpi vuonna 2005 etsin lohtua tuovaa surukirjaa. Sellaista en löytänyt, joten kirjoitin oman tarinani. Kiitokset WSOY:lle, jonka kanssa kustannussopimus syntyi parinkymmenen näytesivun perusteella. WSOY julkaisi kirjani vuonna 2007 nimellä "Isää ei enää ole".

Kustannusoikeuksien palauduttua minulle päätin tehdä kirjasta ilmaisen, netin kautta jaettavan version. Painotuotteen muuttaminen Issuu-julkaisuksi aiheutti mm. muutoksia kappalejakoihin, mutta näihin teknisiin kompromisseihin on tyytyminen ja kirjan sisältö on kuitenkin muuttumaton. Kiitokset avusta Tuijalle ja Kitille.

Toivon tarinani tuovan lohtua kaikille niille, joita on kohdannut raskas menetys. Ehkä se antaa ajattelemisen aihetta myös niille, jotka eivät ole menettäneet rakastaan. Nautitaan elämästä ja pidetään huolta rakkaimmistamme, kaikki he ovat loppujen lopuksi lainaa vain.

Kirjani on omistettu rakkaille lapsillemme Sonjalle ja Samuelille, jotka olivat myös isänsä loputon ilon lähde.

Montreal 1990 – tapaaminen

Olin intoa täynnä, jälleen olisi edessä mukava reissu matkanjohtajana. Vuosi 1990 oli varsinaista matkailun kultakautta, olin käynyt kesällä yksikseni Japanissa, Australiassa, Singaporessa ja Thaimaassa. Keväällä oli ollut lukuisia ryhmämatkoja Euroopassa. Syksyllä taas kutsui Kanada ja sen jälkeen viikonloppu New Yorkissa ja vuodenvaihteen ottaisin erään ryhmän kanssa vastaan Etelä-Afrikassa. Sellainen elämä oli varsin antoisaa 24-vuotiaalle naiselle, sillä yhdistämällä matkustamisen ja työnteon näki paljon maailmaa. Enpä olisi uskonut, miten Montrealin matka mullistaisi elämäni. Lähdin muutamaa päivää ryhmää aikaisemmin vielä tarkistamaan, että kaikki järjestelyt olisivat varmasti kunnossa heidän saapuessaan. Kyse oli kansainvälisestä kongressimatkasta, johon osallistuisi varsin iso ryhmä osanottajia seuralaisineen.

Varattuna oli kaksi eri hotellia ja olin päivystämässä toisessa niistä, kun vieraat alkoivat vähitellen saapua hotelliin. Matka oli ollut pitkä ja suurin osa vieraista halusikin päästä suoraan huoneeseen ja nukkumaan. Nimilistan mukaan minulla oli vielä kolme vierasta saapumatta ja huolestuin jo hieman, sillä samalla koneella saapuneet olivat jo hotellissa. Aulan hiljennyttyä hotelliin saapui yksi vihainen pariskunta ja yksi kongressivieras suomalaisesta delegaatiosta. Heidät oli kuulemma ohjattu väärään bussiin lentokentällä ja he olivat kävelleet toiselta hotellilta vetäen matkalaukkuja perässään. Pyytelin heiltä anteeksi ja ohjasin heidät hotellin vastaanottotiskille. Kysyin, voisinko tarjota heille vielä iltapalaa hyvitykseksi heidän kärsimyksistään. Kaikki kolme ottivat tarjoukseni vastaan ja vietyään tavaransa huoneisiin he istuutuivat kanssani hotellin kiinalaiseen ravintolaan. Ilmapiiri oli jo huomattavasti rentoutuneempi ja he kaikki osasivat laskea leikkiä tapahtuneesta. Vanhempi pariskunta oli hyvin

ystävällinen ja mukava, mutta erityisesti minua kiinnosti tämä yksinäinen kongressivieras. Hänen silmänsä tuikkivat poikamaista ilkkurisuutta ja hänen suunsa kääntyi helposti hymyyn. Hänessä oli totisesti sitä jotain heti ensimmäisestä tapaamisesta alkaen. Aika moni kongressivieras oli saapunut Montrealiin puolisonsa kanssa ja kysyin Tommiksi esittäytyneeltä mieheltä, mihin hänen puolisonsa oli jäänyt. Kun hän kertoi olevansa tätä nykyä poikamies, kiinnostukseni luonnollisesti lisääntyi entisestään. Itse asiassa muistin hämäästi hänen soittaneen kerran minulle matkajärjestelyistä. Hänellä oli ollut jokin ihan dorka, passia koskeva kysymys. Hän oli hiljattain muuttanut nimensä ja hänellä oli uusi passi, josta puuttui yhdysvaltain viisumi, mutta nimi oli siinä oikein. Sitten hänellä oli toinen passi, jossa nimi oli väärin, mutta viisumi voimassa. Hänen kysymyksensä oli ollut, voiko hän matkustaa kahdella passilla.

Seuraavina päivinä työskentelin matkatoimistomme palvelutiskillä ja Tommi kävi aika tiheästi kyselemässä kuulumisia. Hän olisi halunnut myös vuokrata Lambourghinin, jota valitettavasti en hänelle koko Montrealista löytänyt. Myöhemmin minulle selvisi, että hän oli todellinen autofriikki. Eräänä iltapäivänä olin panemassa toimistoa kiinni, kun hän ilmestyi paikalle ja pyysi minua syömään illallista kanssaan. Ajattelin, että mikäpä siinä. Olisi kivaa vaihtelua saada jutella jonkun kanssa hotellihuoneessa maleksimisen sijaan. Tommi vei minut todella hienoon ranskalaiseen ravintolaan, jossa oli erinomaisen hyvä ruoka ja tunnelma. Uppouduimme keskustelemaan tunteiksi ja huomasin viihtyväni hänen seurassaan erinomaisesti. Kongressipäivät kuluivat nopeasti eikä Tommi jatkanut ryhmän kanssa New Yorkiin, vaan jätimme hyvästit Montrealissa. Mielessäni kaiheresi, näkisinkö häntä enää koskaan. Mutta nuorena ei sellaista jää pitkäksi aikaa miettimään, kun elämä tarjoaa niin paljon erilaisia

vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia. Tunsin olevani lähes kuolematon ja vailla suurempia huolia. Tai ainakin vastoinkäymisistä selvisi vielä nopeasti. Edellinen vuosi oli ollut varsin murheellinen ja minulla oli ehkä senkin vuoksi tarve elää niin sanotusti täysillä. Olin kesällä 1989 menettänyt muutaman kuukauden sisällä veljeni, kummitätini ja tuttavani. Veljeni tappoi rattijuoppo, tätini sai sairauskohtauksen ja tuttavani kuoli yllättäen tapaturmassa.

Erytisesti veljeni kuolema satuttaa minua vieläkin. Hän oli samanikäinen kuin minä nyt ja häneltä jäi samanikäinen tytär kuin Sonja on nyt. Sakari oli palaamassa töistä, kun humalassa isänsä autolla ajanut nuori osui hänen autoonsa. Tietysti veljeni menetti henkensä siinä paikassa ja toisessa autossa ollut nuoripari selvisi muutamalla ruhjeella ja säikähdyksellä. Muistan kuin eilisen päivän isäni soiton tuona kauniina kesäaamuna. Kun heräsin puhelimen pärinään, säikähdin, että olin myöhästynyt henkilökuntamme kesäretkeltä. Muistan hämmästykseni kuullessani isäni äänen, sillä olin ollut kotona käymässä edellisenä iltana. Isäni kertoi Sakarin joutuneen auto-onnettomuuteen ja kysyin häneltä, kuinka Sakarin kävi. "Sakari on kuollut", isäni kertoi lohduttomana. Peruutin kesäisen retkiosallistumiseni ja lähdin ajamaan kotiin. Asuin vanhempieni ja sisarusteni kanssa useita viikkoja. Olin surusta turta ja uhkasin ottaa meedion kautta yhteyden Sakariin, jotta saisin tietää hänen olevan nyt paremmissa paikassa. Isäni toppuutteli minua sanomalla, että kuolleiden on saatava levätä rauhassa. En toteuttanut uhkaustani ja olihan se tietysti lapsellinen ajatus. Lähdin pian hautajaisten jälkeen ystävättäreni kanssa Eurooppaan interrailille ja muistan matkallani usein pohtineeni elämän tarkoitusta ja sitä, voiko tällaisesta surusta koskaan päästä yli. Nyt kun Sakarin poismenosta on yli 15 vuotta, minulla on surun sijasta pelkkiä hyviä muistoja hänestä.

Montrealissa oli kuulas, kaunis syksy. Muistan upeat, punaisenkeltaiset vaahteranlehdet, raikkaan tuulen ja aurinkoiset

päivät. Kuljimme vapaa-aikana kaupungin vanhassa osassa ja istuimme kahviloissa katsomassa ohikulkevia ihmisiä ja nautimme toistemme olemassaolosta.

Kerroin Tommille elämästäni, vuoden 1989 tapahtumista ja tulevaisuudensuunnitelmistani. Hän oli hyvä kuuntelija ja empaattinen keskustelija. Tommi kertoi elämästään lisälnessä, jonne hän oli muuttanut lunastaessaan kotitilansa äitinsä kuoleman jälkeen. Hän kertoi kesällä järjestämistään 40-vuotissyntymäpäiväjuhlistaan, kipeistäkin ihmissuhteistaan, työstään ja tulevaisuudentoiveistaan. Tommista välittyi aitous ja rehellisyys, piirteet jotka tekivät minuun vaikutuksen jo ensitreffeillä.

Tommi oli luvannut kirjoittaa paikalliselle lehdelle jutun Keke Rosbergin kisasta, joka oli sattumalta samaan aikaan Montrealissa. He olivat vanhoja koulukavereita, joten haastattelu järjestyi ja Tommi oli siitä innoissaan kuin pikkupoika. Minulla on yhä tallessa jo hieman kellastunut sanomalehti, jossa juttu oli. Se lehti kuuluu niihin tärkeisiin muistoihin, joita minulla Tommista on. Ne muistuttavat minua miehestä, jonka kanssa sain hetken kulkea yhdessä.

Yllätyksekseni Tommi soitti eräänä päivänä palattuani matkoilta ja kertoi tulevansa käymään Helsingissä. Hän kysyi, voisimmeko me tavata. Siitä se sitten alkoi. Seurustelimme reilut puolitoista vuotta siten, että tapasimme lähinnä viikonloppuisin ja lomilla. Minulle se kävi hyvin, sillä olisin ollut liian nuori ja kypsytön nopeaan sitoutumiseen. Jossain vaiheessa tuli kuitenkin sellainen hetki, jolloin oli punnittava eri vaihtoehtoja. Tommin muutto Helsinkiin oli käytännöllisesti mahdoton, sillä hän oli juuri lunastanut sukunsa vanhan kantatilan ja perustanut yrityksen lisälmeen. Minulla taas oli perhe, ystävät ja mielenkiintoinen työ Helsingissä. Muutto lisälmeen vuoden 1992 keväällä tuntuikin samanlaiselta hypyltä tuntemattomaan kuin muutamia vuosia aiemmin harrastamani laskuvarjohypytt.

Yhtäkkiä olinkin vain jonkun puoliso, ihan kuin minulla ei olisi ollut mitään muuta arvoa. Tilannetta ei helpottanut se, että muutin suvun vanhalle tilalle. Tommin isä asui myös kanssamme samassa talossa. Hän oli hienotunteinen ja suvaitsevainen vanha mies, joka eli itsenäisesti omaa elämäänsä. En ollut kuitenkaan ajatellut tai ymmärtänyt ennakkoon, mitä sellainen yhteiselo arjessa tarkoittaa. Aloitin kaiken alusta, minun oli rakennettava uusi ystäväpiiri, työelämä, koko olemassaolon oikeutus. Valehtelisin, jos väittäisin kaiken sujuneen helposti ja ilman itkua tai riitoja. Mutta muuttaessani olin päättänyt sopeutua lisalmeen, sillä minusta oli surullista kuulla ihmisten kertovan vuosikymmeniä elämänsä suurten päätösten jälkeen katuvansa muuttoa, ihmissuhteita tai mitä tahansa tehtyjä ratkaisuja. Myönnettävä oli, että jos olisin jättänyt asuntoni vuokraamatta, pyytänyt virkavapaata töistä ja kertonut lähimmäisilleni lähteväni kokeilemaan lisalnessa asumista, olisin palannut talvella takaisin kotikaupunkiini. Mutta eihän sellainen sopinut minun tyyliini. Minä irtisanouduin hyvästä työpaikastani, vuokrasin asuntoni ja kerroin kaikille, että minähän varmasti sopeudun lisalnessa elämiseen.

Menimme Tommin toivomuksesta vasta seuraavana vuonna naimisiin. Se oli kypsän ja kokeneemman ihmisen viisas päätös, siten minulla oli aikaa sopeutua uuteen tilanteeseen kaikessa rauhassa.

Elämää Iisalmissa

Olin aina haaveillut yrittäjyydestä. Muistan pikkulikasta lähtien tietäneeni perustavani joskus vielä oman yrityksen. Iisalmeen muutto mahdollisti haaveeni. Olin työskennellyt matkatoimistossa Helsingissä asuessani ja minulla oli ajatus omasta, ryhmämatkoihin erikoistuneesta, erinomaisen hyvän palvelun tarjoavasta matkatoimistosta. Koska asiakkaat olivat yrityksiä lähinnä pääkaupunkiseudulta, en tarvinnut toimitiloja Iisalmen keskustasta. Talomme on varsin iso ja tein yhdestä huoneesta matkatoimistoni. Suuria investointeja alkuun ei tarvittu – hankin faxin, puhelimen, toimistotarvikkeita ja siinäpä se melkein olikin. Vanhana mainostoimistokonkarina isäni auttoi minua nimen ja graafisen kokonaisuuden suunnittelussa. Sen jälkeen aloitin myyntityön puhelimitse, kirjeitse ja yrityskäynnerein. Onneksi minulla ei ollut lainaa tai vuokratulujakaan, sillä alku ei luonnollisesti ollut helppoa. Sain starttirahan ja sen turvin pääsin kuitenkin alkuun. Vaikka yritys ei ollut mikään kultakaivos, alun hankaluuksien jälkeen sain toiminnan pyörimään ja kykenin jo maksamaan palkkaakin itselleni. Ennen kaikkea olin saanut luotua omin avuin mielekästä tekemistä. Rakastin haasteita ja oman yrityksen perustaminen antoi niitä kiitettävästi. Muistan yhä sen ilon ja ylpeyden tunteen jokaisen voitettun kaupan jälkeen.

Kävin usein Helsingissä työmatkoilla ja ensimmäisten vuosien ajan minut valtasi lievä alakulo aina koneen noustua Seutulasta. Esikoistyttäremme Sonjan syntyminen kauniina heinäkuisena päivänä 1994 sai minut kuitenkin tuntemaan Iisalmen lopullisesti kodikseni. Silloin myös lopullisesti tunsin olevani yhtä perhettä Tommin kanssa. Olen aina ollut pohjimmiltani aika levoton, suorastaan rauhaton, mutta minut valtasi äitiyden mukana tyyneys ja rauha. Enää en kaivannut

elämäni jännitystä samalla tavalla kuin aiemmin. Itse asiassa nautin elämän verkkaisesta menosta, olin päässyt elämäni merenkäynniltä rauhaan ja turvalliseen satamaan. Tommi osoittautui erinomaiseksi isäksi; tiesin, että olimme Sonjan kanssa hänen tärkeimmät asiansa. Muutaman vuoden kuluttua perheeseemme syntyi Samuel-poika ja olimme onnemme kukkuloilla, meillä oli kaksi tervettä, ihanaa lasta. Lamavuosien veloistakin olimme selvinneet jo osittain ja meillä molemmilla oli mielekkäät työt. Poikani syntymän aikoihin aloitin yrittäjyyden opiskelun silloisessa Pohjois-Savon ammattikorkeakoulussa.

Vuodet vierivät nopeasti lasten hoidon, opiskelun ja oman yrityksen pyörittämisessä. Suhteeni Tommiin voimistui ja muuttui syväksi kumppanuudeksi. Luonnollisesti vuodet veivät hurjimman intohimon, mutta lojaalisuus ja kumppanuus ovatkin parisuhteen pysyvimpiä elementtejä. Oli meilläkin omat riitamme ja vaikeat aikamme, mutta rakkautemme lapsiimme voitti kaikki vaikeudet. Väliillä mielessäni kävi entisen elämän kaipuu. Kaipuu minne? En rehellisesti sanottuna tiennyt itsekään. Ehkä se oli halua heittäytyä rantaan saapuvaan aaltoon, joka tempaisisi mukaansa vailla varmuutta siitä, mihin päätyisit. Olin kuitenkin tyytyväinen, että osasin nauttia perhe-elämästä kaipaamatta alituisen jännitystä elämäni. Tommi joskus totesikin, että nykyajan ihmiset odottavat elämän olevan yhtä orgasmia. Niinpä. Sain tyydytettyä levottomuuttani sillä, että matkustimme paljon. Osittain matkustaminen liittyi työhöni ja osittain pelkkään lomailuun. Saatoin olla ryhmien tai perheeni kanssa ulkomailla useita kertoja vuodessa. Lapsemme ovat nähneet jo nuorina kymmeniä eri maita ja useita maanosia, uskon sen olevan kasvattavaa myös heille.

Yksi yrittäjäurani huipennuksista oli valitsemiseni valtakunnalliseksi vuoden Nuoreksi Yrittäjäksi vuonna 2001. Olin saavuttanut sen, mihin olin pyrkinytkin, olemaan Suomen paras.

Mutta kymmenen vuoden jälkeen toiminta ei enää tuottanut samaa tyydytystä, jota se oli aiemmin minulle suonut. Osittain siihen vaikuttivat matkailualan rakennemuutokset, terrorismi ja yleismaailmallinen laskukausi, mutta suurin syy löytyi kyllä minusta. Olin tullut tiettyyn taitekohtaan. Yritykseni oli kasvanut ja kuului jo parhaaseen AAA- luokkaan, minulla oli kaksi työntekijää ja suhteellisen varma tilauskanta. Olin siirtänyt myös toimistoni pois kotoa. Siihen aikaan puhuttiin paljon yrittäjyydestä ja minua sieppasi eniten se, että asiasta puhuivat eniten ne tahot, jotka siitä vähiten ymmärsivät. Suomessa perustettiin loputtomasti toimikuntia, työryhmiä ja tehtiin raporteja, selvityksiä sekä tutkimuksia yrittäjyyden edistämiseksi. Huvittavaa oli, että monesti nämä kahvinjuojat koostuivat virkamiehistä ja yrittäjien edustus saattoi puuttua kokonaan. Ajattelin aukaista sanaisen arkkuni ja yhdessä erään hyvän ystäväni, yliopiston professorin kanssa naulasimme provosoivasti yrittäjyyden teesit lisalmen Vanhan kirkon tapulin seinälle. Tätä tapahtumaa oli todistamassa valtakunnallinen talouselämän lehti, joka raportoi siitä näyttävästi. Tiedän vieläkin olevan olemassa murtuneita varpaita, mutta ainakin tempaus toimi hyvänä keskustelunavaajana.

Tämä pieni episodi mahdollisti uuden työelämän alun. Olin jälleen uusien haasteiden edessä, tällä kertaa tarkoituksena oli saada yrittävämpi sukupolvi Suomeen. Siinä oli tarpeeksi haastetta jopa minulle. Vuonna 2002 aloitin työt ammattikorkeakoulun hallinnoimassa yrittäjyyskasvatushankkeessa ja siitä tehtävästä muodostui minulle jonkinlainen elämäntapa. Jos olin yrittäjänä pyrkinyt olemaan Suomen paras, samaan oli pyrittävä hanke-työskentelyssä. Minulla oli apunani innostuneita ammattikorkeakouluopiskelijoita, joiden kanssa työskentely antoi minulle paljon. Työmme hedelmät palkittiin seuraavana vuonna valtakunnallisen Tuottava Idea -kilpailun yhteiskuntasarjan kunniamaininnalla. Seuraavaksi hanketoiminta laajeni koko itäisen Suomen kattavaksi ja saimme huomattavasti enemmän resursseja käyttööme.

Tommi ei ollut ajan myötä enää motivoitunut yksityisvastaanoton pitämisestä, vaan tuli mielellään kotiin jo aikaisin iltapäivästä. Hänen työhönsä ei kuulunut iltamenoja tai matkustamista ja harrastukset veivät vain kohtuullisen ajan illoista. Minä taas vaadin koko ajan jotain uutta pysyäkseen virkeänä, ja kun huomasin katsovani tylsistyneenä liian monta iltaa perätysten televisiota, päätin tehdä jotain. Minun olisi löydettävä uusi harrastus tai lähde opiskelemaan jotain, vaikka kieliä kansalaisopistoon. Syksyllä 2002 kuulin Kuopion yliopistossa olevasta yrittäjyyden suuntautumisvaihtoehdosta, jossa yrittäjyyttä ei käsiteltäisi ainoastaan liiketoiminnan näkökulmasta vaan laajemmin yhteiskunnallisista lähtökohdista. Päätin hakea seuraavana vuonna opiskelemaan paikallistalouden kehittämisen koulutusohjelmaan ja niinpä telkkari pysyi seuraavan kevään kiinni päntätessäni pääsykokeisiin. Olin nimittäin päättänyt päästä sisään ensimmäisellä yrittämällä ja silloin olisi vain harjoiteltava huolella, eihän se sen

vaikeampaa ollut. Onneksi työyhteisömme kannusti ja tuki työntekijöiden opiskelua, joten sekään ei muodostuisi esteeksi opintojen alettua.

Pääsykoepäivä oli kauniin keväinen ja vaikka vatsassani lenteli perhosia, tiesin olevani hyvin valmistautunut ja osaavani kirjat hyvin. Kun salissa annettiin lupa kääntää kysymyspaperit ja sain luettua kysymykset läpi, mieleni valtasi lopullisesti huojennus. Kysymykset olivat helppoja ja pääsy yliopistoon olisi varma. Kun netistä varmistui muutamien viikkojen päästä hyväksytyjen nimet, poksautimme Tommin kanssa samppanjapullon. Keväällä saimme juhlia toisenkin kerran samanlaista asiaa, sillä veljeni pääsi samana vuonna Helsingin yliopiston Teologiseen tiedekuntaan opiskelemaan eksegetiikkaa. Sisareni Pauliina oli valmistunut Helsingin yliopiston kasvatustieteellisestä erityisopettajaksi edellisenä vuonna ja hänellä oli myös sosionomin tutkinto. Me kaikki olimme siis innokkaita opiskelemaan, mutta vasta vähän aikuisemmalla iällä.

Vuodet vierivät ilman suurempia mullistuksia. Sonja ja Samuel kävivät koulua hyvällä menestyksellä, matkustelimme paljon yhdessä, meillä oli runsaasti sosiaalista elämää ja arjet vierähtivät töiden, opiskelujen ja lasten parissa. Tommi viljeli tilamme peltoja hyvänä vastapainona lääkärin työlle, oli mukana erilaisissa järjestöissä ja kävi säännöllisesti poikien jumpassa. Jälkikäteen muistellen vuodet olivat turvallisia, onnellisia ja elämämme oli varsin tasapainoista. Joskus se oli saattanut tuntua hieman tylsältä, mutta aika kultaa muistot ja ehkä hyvä niin.

Kun maailma romahti

Tommin selkäkivet yltyivät ja hän meni kuvauksiin. Yllättäen selästä löytyi lievä skolioosi ja rustopiikkejä. Nehän tietysti selittivät jatkuvan säryn. Kysyin, onko meidän järkeä lähteä ajamaan hiihtolomalla Rukalle asti. Mutta Tommi ei halunnut peruuttaa matkaa, jota me kaikki olimme odottaneet. Tommi osallistuisi erääseen lääkäriseminaariin, ja minä olisin lasten kanssa päivät rinteessä. Saavuttuamme Rukalle Tommin selkä oli varsin kipeä ja hieroin sitä pitkään. Sen lisäksi hän otti särkylääkkeitä, venytteli ja kävi kuumassa saunassa. Hetkeksi olo tuntui helpottuvan ja pääsimme syömään. Päivät kuluivat nopeasti, ja meillä oli paljon tuttuja Rukalla hiihtoloman vietossa. Päivät olivat kauniita ja onnellisia, mikään ei vielä silloin viitannut loppulaskennan jo alkaneen. Onnellisina olimme vielä hetken yhdessä kokonaisena perheenä, minulla oli puoliso ja lapsilla maailman kultaisin isä.

Matkan jälkeen Tommi meni varmuuden vuoksi uudelleen lääkäriin, todennäköisesti hän lääkärinä tiesi, ettei kaikki ollut kunnossa. En unohda koskaan sitä puhelinsoittoa, kun hän soitti kysyäkseni missä olin. Kun kerroin, että olin paperihommissa työpöytäni ääressä, hän pyysi minua tulemaan työpaikkani parkkipaikalle. Kysyin heti, onko se jotain vakavaa. Vastaus sai vatsani kääntymään ylösalaisin. Kysyin vielä, onko se kuolemanvakavaa. Silloin Tommi oli hetken hiljaa ja sanoi, ettei tiedä vielä. Lähdin ulos hokien: "Jumala ei, ei, ei!" Autossa Tommi kertoi, että hänen maksastaan oli löytynyt pesäkkeitä. Jalkani tärisivät niin paljon, että en olisi pystynyt seisomaan pystyssä. Hetken pelkäsin menettäväni tajuntani. Lähdimme ajelemaan, olimme molemmat syvästi järkyttyneitä, eikä kumpikaan osannut hetkeen sanoa sanaakaan. Tässäkö se nyt oli, nytkö kaikki päättyi? Molemmilla oli

myös pusertava tuska ja huoli lapsista.

Olimme vasta muutama kuukausi sitten haudanneet Tommin isän, lasten suuresti rakastaman ukin. Muistelin Tommin pitämää puhetta isänsä muistotilaisuudessa, ja päästyämme kotiin etsin muistokirjoituksen käsiini ja luin sen itselleni. Olisiko minun vuoroni pian kirjoittaa muistopuhe puolisololleni, lasteni isälle? Ajatus tuntui pelottavalta, ahdistavalta ja surulliselta.

Tommi oli puheensa loppuun kirjoittanut:

”Sic transit gloria mundi” sanottiin Roomassa 2000 vuotta sitten. Katoavaista on mainen kunnia. Mikä sitten on olennaista? Se, että kasvatamme lapsemme ja hautaamme vanhempamme. Siihen kutistuu ihmiselämän syvin merkitys ollaksemme riittävän vahva lenkki sukupolviemme ketjussa.

Meidän tulee kasvattaa lapsistamme vastuuntuntoisia, itsenäisiä kansalaisia ja huolehtia vanhuksemme arvokkaan vanhuuden kautta kirkkomaahan, haudan lepoon.

Miten luonnottomalta tuntui ajatus puolison, pienten lasten isän menettämisestä näin varhain. Miten julmaa ja epäreilua elämä voi pahimmillaan olla! ”Luoja, älä anna tämän tapahtua meille”, toivoin. ”Teen mitä tahansa, kunhan tämä ei oikeasti toteudu.”

Ukin kuoleman jälkeen Sonja ja Samuel olivat kyllästymiseen saakka kyselleet ja pelänneet, että meillekin tapahtuisi jotain. Olin vasta muutama viikko aiemmin hieman ärähtäen sanonut, että lopettakaa jo tuo hokeminen. Isä ja minä olemme nuoria ja terveitä, ei meille satu mitään. Nytkö joutuisimme kertomaan, että te olittekin ihan oikeassa. Pienten lasten vanhemmatkin voivat kuolla. Päätimme, että tässä vaiheessa emme puhuisi kellekään mitään. Ensin olisi tehtävä lisää kokeita ja selvitettävä, mistä taudista saattaisi olla kyse.

Seuraavana päivänä olo oli jo ihan toinen, taistelutahto nosti päätään. ”Jumaliste, tämä taisteluhan me voitetaan”, ajattelin. Nykyään lääketiede on jo kehittyntä, maksansiirtojakin tehdään ja vaikeitakin tauteja on voitettu. Ja mitä Suomessa ei osattaisi, siihen haettaisiin apu vaikka toiselta puolelta maailmaa.

Minulla oli vaikeuksia keskittyä yliopiston tentteihin, työntekoon ja lasten asioihin. Joskus öisin heräsin ja tuska oli niin valtava, että annoin ylen. Nyt tiesin, mitä kuolemanpelko ja todellinen hätä tarkoittivat. Yön pimeät ja hiljaiset tunnit olivat pahimpia, ainoastaan lasten katsominen heidän nukkuessaan antoi meille jonkinlaista lohtua. Ja kuinka avuttomaksi minä itseni tunsinkaan. Epätietoisuus oli pahinta, oli vain odotettava laboratorio- ja muita tutkimustuloksia. Lopulta Tommi sai lähetteen Kuopion yliopistolliseen sairaalaan, ja minä lähdin mukaan. Ajomatalla vielä sanoin, että ihan hupiajeluhan tämä on. Ei sieltä mitään löytyisi.

Saavuimme Kyssiin ja kävelimme loputtomilta tuntuvia käytäviä pitkin tietokonetomografiaa kohti. Tommin kollega oli hyvin asiallinen ja pyysi minua odottamaan käytävällä. Yritin keskittyä lehtien lukemiseen, mutta tunsin oloni varsin rauhattomaksi ja kävelin pitkin käytävää edestakaisin. Lopulta Tommi tuli luokseni ja sanoi, että hänen kollegansa katsoisi kuvia meidän odotellessa hetken. Ovi avautui, ja lääkäri pyysi meidät huoneeseensa. Huone oli hämärä ja pöydällä oli kone, jossa valonsäteet valaisivat kuvia. Istuuduimme ja lääkäri meni suoraan asiaan todeten, että valitettavasti hänellä oli huonoja uutisia. Selästä oli löytynyt useita pesäkkeitä ja tilanne oli aika huono. Lääkäri ja Tommi istuivat vierekkäin tutkien kuvia, ja minä istuin heidän selkänsä takana. Ensimmäinen hyökyaalto tuli ja heitti minut merelle, tunsin tukehtuvani ja sain vaivoin kysytyä, kauanko meillä olisi aikaa. Lääkäri oli hetken hiljaa ja sanoi, että hän ei halua lähteä arvailemaan. Tommi otti asian vastaan kuin he olisivat keskustelleet jostain yhteisestä potilaastaan. Minusta lääkäri teki kyllä siinä virheen, että hän lähti keskustelemaan Tommin kanssa kuin lääkäri lääkärille. Tommi oli potilas eikä lääkäri siinä hetkessä ja paikassa.

Taas oli kovin hiljainen ajomatka kohti Iisalmea. Laitoin perheelleni tekstiviestillä tarinan viimeisimmät käänteet. Oli kiiristorstai, ja nyt tiedän, miltä kiiristorstain ja pitkäperjantain tuska voivat tuntua. Osa minusta huusi, että nyt se taistelu on vasta alkamassa, ja osa minusta alkoi jo tehdä erotyötä kaikesta tutusta ja turvallisesta. Sen kuitenkin tiesin varmana, että mikään ei enää palaisi ennalleen.

Jälkeenpäin tuntui, että koko pääsiäinen meni kuin unessa. Kävimme lyhyillä kävelyillä, vaikka pelkäsimme Tommin selän nikamien romahtamista. Lapset ehkä vaistosivat, että kaikki ei ole kunnossa. He tarrautuivat meihin tavallista rajummin.

Seuraavat pari viikkoa elimme epämiellyttävän epävarmuuden riivaamina. Mikä tauti? Missä primaarikasvain? Ultraääni-tutkimukset, verikokeet, MRI, gastroskopia ja kolonoskopia, kohta osaisin lääkärien ammattikielen ja olisin googlannut itseni onkologiksi. Tommin kivut pahenivat ja hän soitti tutulle KYS:in syöpäosastolle, joka lupasi ottaa meidät heti vastaan. Tommille annettiin sädehoitoa nikamien alueelle kivun lievittämiseksi. Osastolla tehdyissä tutkimuksissa todettiin myös vasemmassa kainalossa suurentunut imusolmuke, josta otettiin koepala jatkotutkimuksia varten. Tommille kertyi kotiutusta varten uskomaton määrä lääkkeitä: dexametason, somac, tenox, levolac, laxoberon, metopram, oxycontin, oxynorm.

Kun olimme apteekissa, pyysin Tommia ostamaan itselleen dosetin. Tilanteen tragikoomisuutta lisäsi se, että Tommista oli noloa ostaa dosetti, sillä sellainen on vain vanhoja ihmisiä varten. Huomasin tosin itsekin harmittelevani kovin arkisia ja mitättömiä juttuja, kuten likaista autoa tai pitkiä kassajonoja. Arjen rutiinit toivat turvaa siinä hetkessä. Pyrimmekin pitämään normaalia arkea yllä itsemme ja lasten vuoksi. Olimme kertoneet vain kaikista läheisillemme tilanteesta, sillä emme kaivanneet yhtään surkuttelijaa luoksemme. Tommin oli pakko jäädä sairauslomalle, sillä hänen selkänsä ei enää kestänyt istumista. Hänen työpaikkansa kanssa sovimme, että ulkopuolisille kerrotaan ai-noastaan Tommia vaivaavasta selkäkivusta.

Yritin käydä töissä ja pitää perheen mielialaa ja taistelutahtoa yllä. Välillä itselläni oli täysin skitsofreeninen olo. Huhtikuun alussa oli Taidekeskus Art Annassa järjestämäni näyttelyn avajaiset, jonka virallisena suojelijana toimi puolustusministeri Seppo Kääriäinen. Mietin ennakkoon, miten jaksan olla reipas parin sadan kutsuvieraan edessä, pitää puheet ja kätellä ihmiset. Samaan aikaan Tommi oli taas KYS:issä tutkimuksissa. Juhlien jälkeen ajoin kotiin, vaihdoin juhlatamineet farkkuihin, ja lähdin taas kerran ajamaan lisalmen ja KYS:in väliä. Se matka ja tie tuli valitettavan tutuksi seuraavien kuukausien aikana. Vielä pitkän aikaa kaikkien tapahtumien jälkeen nähdessäni KYS:in rakennukset minut valtaa huono ja voimaton olo.

Diagnooseja

Olin töissä, kun Tommi soitti ja kertoi, että patologin lausunto koepalasta on saapunut. Se oli sittenkin vain lymfooma, ja itkimme molemmat helpotuksesta puhelimessa. Tämä tauti olisi voitettavissa, iloitsimme yhdessä. Aloitin soittokierroksen sisaruksilleni ja vanhemmilleni, kerroin, että minä en jääkään leskeksi ja lapset isättömiksi. Miten ihanalta elämä tuntuikaan. Ehkä oli tarkoitus, että heräämme huomaamaan, miten hyvää elämää elimmekään, vaikka olimme mielestäni osanneet aina arvostaa kaikkea, mikä meille oli suotu. Olimme jo varovaisesti kertoneet lapsille, että isä on kipeä. Kun lapset kyselivät, voiko isä kuolla, vastasin sen olevan mahdollista. Käänsin jutun tosin nopeasti muille raiteille, kerroin myös, että ripuliinkin voi kuolla. Välttelin aihetta Tommin taudin laadusta, koska emme sitä tienneet. Miten hyvältä tuntuisi päästä kertomaan lapsille, että isällä oli paha tauti, mutta se olisi kuitenkin voitettavissa. Me olisimme Tommin tukena ja meidän rakkautemme auttaisi häntä voittamaan tämän taistelun. Nauroimme Tommin kanssa, miltä hän näyttäisi kaljuna. Mietimme, että hän voisi hankkia kirkkaanpunaisen afroperuukin päiväämme piristämään. Samuel oli halunnut ajaa päänsä kaljuksi jo pitkään ja lupasin, että koska isästäkin tulee kalju, niin Samuelkin saa parturissa kaljun.

Tommi siirrettiin hematologiselle osastolle, mikä tuntui jo askeleelta kohti lopullista paranemista. KYS:in rakennuskaan ei tuntunut enää niin ahdistavalta tai askel raskaalta, kun menin Tommin luo. Hänellä oli valoisa yhden hengen huone, jossa sytostaattien tiputus oli jo aloitettu saapuessani osastolle. Miten pulppusinkaan kuin lähde, tuntui, etten ehdi sanomaan kaikkea tärkeää. Kyllä Tommikin oli niin iloinen ja onnellinen asian saamasta käännteestä. Me saisimme vanheta yhdessä, nähdä lastemme kasvavan, matkustaa, elää ja olla yhdessä. Lueskelin hoidon sivuvaikutuksista kertovaa lehdykkää ja kyselin Tommin vointia. Hän kertoi sen olevan erinomainen, ei mitään tunnetta pahoinvoinnista tai muista epämiellyttävistä tuntemuksista. Kyllä tämä tästä, rakastaisin Tommia ihan yhtä paljon, vaikka hän olisi munapää. Sitä paitsi tukka kasvaa aina takaisin, kuulemma saattaa kasvaa entistä tuuheampana ja kiharana. Nauroimme kippurassa, kun mietimme, minkä näköinen hän olisi mustatukkaisena pörröpäänä.

Mutta seuraava hyökyaalto odotti, oli vain näennäisen tyyntä myrskyn edellä. Se aalto heittäisi minut niin kauas merelle, etten koskaan unohtaisi sitä.

Hoitaja vaikutti kovin vaivautuneelta, hän tuntui juttelevan lähinnä kengilleen. Hoito pitäisi lopettaa kesken tällä erää. Ilma tyhjjeni keuhkoistani, tuntui kuin olisin saanut iskun palleaan. ”Luoja ei, ei, ei! Älä anna tämän tapahtua.” Vielä tunti sitten meille oli annettu elämä takaisin ja nytkö se riistettäisiin pois, lopullisesti. Kuulin hoitajan äänen ja näin hänen liikkuvan kuin hidastetussa elokuvassa, hitaasti hänen sanansa uppoutuivat tajuntaani. Patologiselta laitokselta oli tullut tieto, että diagnoosi onkin ehkä virheellinen. Helvetti, miksi lääkäri ei vaivautunut paikalle kertomaan, mistä on kyse? Hyperventiloin ja ellei Tommi olisi päästänyt minua sänkyyn, olisin rojahtanut lattialle. Vaikka tiesin, että nyt jos koskaan minun olisi oltava vahva ja tukena Tommille, en voinut mitään. Lamaannuin täydellisesti, makasin sängyllä ja huusin suoraa huutoa. Tommi oli tuskaisen näköinen ja yritti järkeillä, että lymfooman alatyypin on vain tarkentunut. En uskonut sitä, vaan pyysin häntä soittamaan tuttavalleen ja selvittämään asiaa. Ajantajun katoamisen vuoksi en osaa jälkikäteen sanoa, kuinka kauan tätä hetkeä kesti. Kuluiko siinä tunteja vai minuutteja? Lopulta saimme soiton, joka vahvasti pahimmat pelkomme todeksi. Tommi ei sairastanut lymfoomaa, vaan tarkemmat tutkimukset viittasivat levinneeseen melanoomaan.

Sisareni katkaisi kätensä hevosen kanssa ja joutui sairauslomalle, onneksi. Siten hän pääsi tuekseni meille kotiin. Minä yritin käydä päivät töissä ja illat vietin KYS:issä. Kiti hoiti lasten koulunkäynnit, harrastukset ja pani heidät nukkumaan. Kun tulin väsyneenä ja ahdistuneena kotiin, minua helpotti tietoisuus hänen läsnäolostaan.

Luin kaiken mahdollisen melanoomasta. Suomalaiset lääkärit ovat varmasti ammattitaitoisia ja heillä on hyvä koulutus, mutta potilaan ja hänen perheensä kohtaamisessa olisi vielä paljon parannettavaa.

Vaikka Tommi oli lääkäri, meistä usein tuntui, kuin olisimme jääneet vaille asiantuntevaa opastusta. Lääkärit ja hoitajat toistivat myös koko ajan samaa virhettä, he eivät suhtautuneet Tommiin kuin potilaaseen vaan lähinnä kuin kollegaan. Lupasin itselleni, että jos ylilääkäri vielä kerran kierrollaan kertoo Tommille, miten hankala tauti melanooma on ja miten vähän on tehtävissä, niin marssin hänen puheilleen. Tottahan kaikki tämä varmasti oli, mutta missä vaiheessa potilaalta saa viedä

toivon? Olisiko joku voinut joskus sanoa, että uusia lääkkeitä on tulossa ja tautiin erikoistuneita keskuksia löytyy ulkomailta? En vieläkään tiedä, kumpi olisi ollut pahempaa, antaa toivoa vai kadottaa

se. Vähitellen karu totuus alkoi selvitä. Hoitovasteet ovat melanoomassa varsin vaatimattomia, alle puolet potilaista saavat hoidoista apua taudin etenemiseen. Tautia ei mikään hoito paranna.

Luin netistä sankaritarinoita melanoomapotilaista, jotka ovat olleet elossa diagnoosin saamisen jälkeen vuosia viettäen normaalia, hyvää elämää taudista huolimatta. Jospa Tommi kuuluisi niihin onnekkaisiin, jotka saavat taudin etenemisen kuriin ja uudet lääkkeet pitävät taudin kurissa. Minulle, maallikolle olisi sama, olisiko tauti pysäytetty ja oireet

kurissa vai tapahtuisiko ihmeparaneminen. Kunhan saisin pitää Tommin luonani. Tommi oli valmis tyytymään vähempään, hän totesi usein minulle olevansa onnellinen kahdestakin lisävuodesta, jotta

lapset ehtisivät varttua edes vähän.

II

Hoidot alkavat

Seuraavat viikot rytmittyivät Tommin hoitojen ja kunnon mukaan. Jouduimme peruuttamaan kovasti odottamamme Maltan matkan. Se oli tässä kamaluudessa pienin murhe. Tommi sieti hyvin sytostaattihoidoja, eikä voinut huonosti kertaakaan. Kävin katsomassa häntä päivittäin ja hän vaikutti yllättävän reippaalta. Varmasti hän eli kuitenkin varsin tuskaista ja lohdutonta aikaa sairaalassa ollessaan ja sen todistavat hänen päiväkirjamerkintänsä.

Kipua, kipua. Pyydettävä Oxynorm 10. Ikävä kotiin, voi minua poikapoloista. Itkettä. Ei saisi vaipua epätoivoon, itsesääliin. Ei ole mitättömän ihmisen asia kapinoida Luojaansa vastaan. Otettava vastaan, mitä annetaan.

Lapset kaipasivat luonnollisesti isäänsä, mutta en ottanut heitä vielä tässä vaiheessa mukaan sairaalaan. Jälkikäteen en ymmärrä, mistä minulle tuli vahvuus pyörittää normaalia arkea kotona. Samuel totesi kerran osuvasti, että elämämme oli kuin huono amerikkalainen elokuva. Koskettavaa on lukea Tommin merkintöjä, jotka koskevat lapsia.

Vuoden 2005 vappu koitti ja vietimme aaton kotona perheen kesken. Vappupäivän tunnelmaa Tommi on kuvannut seuraavasti:

Johanna herättää kello 10.30, kiitos taivaan millainen yö yhdellä unilääkkeellä! Aamulla koko perhe rauhallisen, seesteisen tunnelman vallitessa maukkaalla aamiaisella hyvin levänneinä. Tunnelmaa, onnen palasia, tunteuksia, mikä harmonia.

Tommi kirjoitti ja pohti paljon onnellisen elämän kysymystä jo ennen sairastumistaan ja löysin hänen jäämistöstään yhden hänen puheistaan. Hän kirjoitti samoista teemoista myös päiväkirjassa sairaalassa ollessaan. Tommin kirjoitus ”Onnea etsimässä” kuvaa hyvin hänen ajatuksiaan ja suhtautumistaan ylipäätään elämään.

Onnea etsimässä

Usein kuulee sanottavan, että me ihmiset olemme täällä maailmassa onneamme etsimässä. Entä mitä onnella tarkoitetaan? V. A. Koskenniemi on sanonut: ”Onnen käsitteeseen on kaikki maailman keskinkertaisuus tuonut kortensa. Käsitteessä on jotakin, joka muistuttaa yleistä kaatopaikkaa.”

Sananlasku sanoo: ”Kukin on oman onnensa seppä ja toisaalta kukaan ei ole seppä syntyessään.” Voiko siis onnellisuutta opetella?

Onko onnellisuutta ja siihen liittyviä käsitteitä tutkittu tieteellisesti? Psykologia on kautta vuosisatojen keskittynyt tutkimaan ihmisen ongelmia ja hänen pimeää puoltansa, hyvät ja myönteiset asiat ovat jääneet taka-alalle. Psykologian oppikirjojen hakusanujen joukosta ei löydy onnea, iloa, rakkautta, toivoa, uskoa tai arvoja. Sen sijaan ahdistuksesta, aggressiosta ja masennuksesta löytyy viitteitä monikymmenkertaisesti.

Viime vuosina tässä asiassa on tapahtunut muutosta ja tässä esityksessäni esiintuomani näkemykset pohjautuvat pitkälti alan johtavan suomalaisen tutkijan, ”onnellisuusprofessori” Markku Ojasen näkemyksiin ja hänen kokoamiinsa eri auktoriteettien tutkimuksiin.

Onko olemassa onnea ilman onnettomuutta? Eedenin puutarhassa kaikki oli hyvää niin kauan, kunnes käärme aiheutti houkutuksen/menetyksen ja paratiisin kadottamisen. Vasta menetyksen ja epäonnen kohdatessa sai paratiisin onni täyden merkityksensä. Niin kuuluvat myös kärsimys ja tuska elämään, niitä ei voi poistaa. Toisaalta elämä ei ole pelkkää varjoakaan. Äkillisiä odottamattomia menetyksiä emme voi estää, mutta toisaalta pysytymme omilla valinnoillamme vaikuttamaan jossain määrin ainakin omaan kohtaloomme.

Ovatko sitten yksilön ja yhteisön onni erillisiä asioita vai jollain tavalla riippuvaisia toisistaan? Nykyinen läntinen yhteiskunta on siirtynyt yhteisöllisyydestä yksilökeskeiseen suuntaan suhteellisen myöhään. Itseluottamus-käsitettä on käytetty ensimmäistä kertaa vasta 1850-luvun puolivälissä. Yksilökeskeisessä näkemyksessä yhteiskunta ja yhteisö on kahle, josta tulee vapautua ja pyrkiä riippumattomuuteen, yksilöitymiseen. Minästä tulee oma moraalinen maailmansa ja ihminen irtoaa traditiosta, uskonnosta, velvollisuuksista ja perheestä yrittäen tavoitella onneaan minän tarpeesta käsin. Miten riippumaton ihminen löytää elämänsä mielekkyyden, joka aiemmin on löydetty yhteisestä arvoperustasta? Tuottaako tämä elämäntyylillä suuria elämäntarinoita, joita aikaisemmin on luonnehtinut kutsumus, palvelu, etsiminen tai yhteinen taistelu? Voivatko näiden kanssa kilpailla itsensä toteuttaminen, äärimmäinen individualismi tai lyhytnäköinen hyvinolon etsiminen?

Yksilökeskeisessä kulttuurissa on onnen kokemuksessa enemmän vaihtelua, aaltoliikettä ajan funktiona verrattuna yhteisökeskeiseen kulttuuriin. Pitkäaikaisesta aallonpohjasta on vaikeampi nousta oman tahdon voimalla ja käynnistää elämäntavan muutos, joka veisi elämän paremmille raiteille. Pyrkimys itsetuntemukseen omien heikkouksien ja vahvuuksien oppimisen ja henkisen kehityksen kautta johtaa parhaimmillaan itsensä tasapainoiseen toteuttamiseen ja parempaan oman elämän hallintaan.

Onko sitten persoonallisuudella merkitystä onnellisuuden kokemisen kannalta? Onko onnellisuusgeeni olemassa? Vuosikymmeniä erossa olleita kaksosia vertaamalla on todettu, että he muistuttavat suuresti tavoiltaan, totumuksiltaan ja harrastuksiltaan toisiaan, minkä on katsottu vähentävän kasvatuksen merkitystä kokonaisuuden osana. Persoonallisuuden yhteydet onnellisuuteen ovat tutkimusten mukaan myös vahvoja. Ekstrovertit kokevat paljon enemmän myönteisiä tunnetiloja kuin introvertit. He saavat suuren osan myönteisistä tunnetiloistaan toisten ihmisten seurasta ja tuovat myönteisen panoksen yhdessäoloon. Varovainen, sisäänkääntynyt introvertti ei koe huomattavia positiivisia tunnemyrskyjä, jos ei liioin ehkä suuria negatiivisia pettymyksiäkään. Kaikessa mukana heiluvat ja voimakkaasti kokevat neuroottiset ekstrovertit kokevat elämänsä olevan täynnä nousuja ja laskuja, yhtä vuoristorataa. Näistä persoonallisuustyypeistä ehkä tasapainoisella ekstrovertilla on parhaat edellytykset koettuun onnellisuuteen.

On kuitenkin vaikea kuvitella, mikä olisi ihmisen oikea onnellisuuden taso. Elämme aina omien tulkintojemme mukaisessa maailmassa, koemme omien tulkintojemme suodattimen läpi. Onnellisuus on monin tavoin suhteellista ja siihen vaikuttavat aikaisemmat onnen ja tuskan kokemukset ja vertailu toisten kokemuksiin sekä peilaaminen omiin odotuksiin, vaatimuksiin ja toiveisiin. Vertailut ovat joskus tietoisia, mutta ehkä useimmiten tiedostamattomia. Myös onnen lähteet painottuvat jossain määrin yksilöllisesti eri tavalla, mutta useimmiten puhutaan kuitenkin samoista asioista.

Onko menestys onnen edellytys? Vaikkakin menestys ei ole yhtä kuin onni, pidetään sitä kuitenkin eräänä onnellisuuden edellytyksenä. Päämäärien saavuttaminen kuitenkin aiheuttaa yleensä lyhytaikaisen tyydytyksen ja johtaa uusiin, entistä korkeampiin tavoitteisiin. Tuleehan urheilijan esimerkiksi ensin pyrkiä piirin mestaruuteen, sitten Suomen mestaruuteen ja sitten ehkä olympiavoittajaksi.

George Bernard Shaw on sanonut: "Elämässä on kaksi tragediaa. Toinen aiheutuu siitä, että et saa, mitä haluat. Toinen siitä, että saat, mitä haluat."

Mikä on varakkuuden merkitys onnen saavuttamisessa? Varakkaat ihmiset pystyvät ostamaan itselleen miellyttäviä, tyytyväisyyttä luovia elämyksiä. Haastattelututkimuksissa kuitenkin hyvin varakkaiden ihmisten ei ole todettu olevan merkittävästi onnellisempia kuin keskivertokansalaisten. Sen sijaan varakkaiden ihmisten on todettu olevan rahankäytössään pihimpiä kuin köyhien. Sen on jo aikanaan Jeesus todennut puhuessaan lesken rovosta ja varoittaessaan rikkauten vaaroista.

Joka rakastaa rahaa,
ei saa sitä kyllin,
eikä se, joka rakastaa rikkautta,
saa voittoa tarpeekseen.
Kun omaisuus karttuu,
karttavat sen syöjätkin.
Mitä iloa siitä on omistajalleen,
paitsi että saa nähdä sen kuluvan?
Uurastavan uni on makea,
mutta rikkaalta kylläisyys vie unen.
Saarnaaja 5:9-11.

Toukokuun alussa kerroin lapsille, että isällä on syöpä. Olimme odottaneet diagnoosin varmistusta, hoitojen alkamista ja jonkinlaista arviota asioiden edistymisestä. Asiat eivät selvinneet, mutta lasten oli saatava tietää tilanteesta enemmän. Voi sitä hetkeä, kun minun oli katsottava tyynesti lapsia silmiin ja vastattava kysymykseen ”voiko isä kuolla?” rehellisesti, että niin voi tapahtua. Minua vieläkin itkettää, kun muistan, miten pieniltä ja haavoittuvilta lapset näyttivät. Kerroin lasten kielellä taudista, hoidoista ja siitä, miten me selviäisimme, tapahtuisi mitä tahansa. Lapset olivat kovin hiljaisia, ja ajattelin tyydyttää heidän tiedontarvettaan sitä mukaa, kun he olisivat itse valmiita kuulemaan lisää.

Tänään Johanna kertoi lapsille syöpädiagnoosin. Lapset olivat kyselleet kovin vähän. Samuel ei saa unta, makoilee vain kainalossani. Kun ähkäisen vaihtaessani asentoa, Samuel kysyy "onko se syöpä siellä selässä?" Miten voi tällaista pienelle miehelle selittää, varsinkin jos tilanne pahenee!!! Mahdottoman tuskallinen ajatus, miksi, miksi, miksi?

Kuukauden hoitojen jälkeen oli kontrollikäynnin aika. Voi Luojani, että rukoilin läpi yön. Olisin ollut valmis lupaamaan mitä vain tiedosta, että tauti on pysähtynyt. Tommi kyllä varoitteli jo etukäteen, että sätkiminen kyljessä ja kivut ovat lisääntyneet. Halusin uskotella itselleni, Tommille ja koko maailmankaikkeudelle, että kaikki ovat vain Tommin omia negatiivisia tuntemuksia. Mutta valitettavasti eivät rukouksetkaan auttaneet, lääketieteestä puhumattakaan.

Jumalani, jumalani, miksi minut hylkäsit? Onko kohtaloni nopea kuolema? Tauti edennyt hoidoista huolimatta. Mitä sitten? Saavuimme kotiin väsyneinä, lyötyinä. Ensimmäistä kertaa minulle tuli tunne, että nyt en jaksa enää taistella. Meidät lähetetään kotiin kuolemaan, enkä minä voi tehdä mitään. Kaikki vain tapahtuu, ilman että kukaan voi tehdä mitään. En voi kuin katsoa vierestä, kun puolisoni lähestyy hetki hetkeltä kuolemaa. Siinä tilanteessa vieraannuin Jumalasta. Lopullisesti? Sitä en tiedä. Tommin lääkäri lupasi selvittää, millaisella sytostaattikombinaatiolla tässä tilanteessa olisi järkevintä jatkaa. Kun hän seuraavana päivänä soitti ja kertoi uudesta lääkkeestä, jota Tommille annettaisiin, toivo alkoi taas lisääntyä. Jospa tämä olisi nyt se oikea yhdistelmä. Meitä varoitettiin, että tämä lääkeyhdistelmä aiheuttaa varmasti sivuoireina huonot olot, yleisen heikkouden ja varman kaljuuntumisen. Välillä tuntui niin absurdilta potilaiden huoli kaljuuntumisesta. Kun taistellaan kuolemaa

vastaan, niin luulisi ulkonäkökysymysten olevan kovin toisarvoisia.

Erilainen kesä

Heti kesäloman alettua veljeni Santtu ja sisareni Kiti tulivat luoksemme viikoksi. Santtukin tuli tällä kertaa ilman vaimoan ja kahta poikaansa perustellen, että näin hänellä olisi enemmän aikaa omistautua meille. Se oli kauniisti ajateltu koko perheeltä. Totta oli, että vaikka pienten lasten äänet toivatkin mukanaan elämän ääniä, Tommi kärsi kaikesta ylimääräisestä melusta. Hänestä oli tullut huomattavasti kärsimättömämpi. Se oli luonnollisesti ymmärrettävää, sillä lääkityksestä huolimatta tai osittain sen vuoksi hänellä oli koko ajan hieman voipunut ja huono olo. Samalla kipu jäyti ympäri kroppaa ja pelko tilanteen muuttumisesta pusersi varmasti hänenkin sydäntään.

Onneksi Tommi sairastui kesällä, mietin välillä itsekseni. Kesällä kaikki on helpompaa, lapset voivat lomalla lähteä vaikka välillä pois, minulla on pitkä kesäloma, ja lämpö, auringon paiste ja valoiset yöt antavat edes jonkinlaista lohtua. Minua pelotti ajatus lokakuun kylmistä, harmaista ja pimeistä päivistä. Miten Tommi pärjäisi yksin, kun minä olisin töissä? Kun kävin kaupassa tai asioilla, Tommi saattoi jo soittaa puolen tunnin kuluttua ja kysellä, menisikö minulla vielä kauan ennen kotiinpaluuta. Se oli minullekin aika hämmentävää, sillä tajusin, kuinka riippuvaiseksi Tommi oli tullut minusta. Hän tarvitsi koko ajan käytännön apua, mutta ehkä hän tarvitsi erityisesti sitä tunnetta, että minä olin läsnä. Vaikka hän rakasti yli kaiken lapsia, hän ei jaksanut kuunnella Sonjan ja Samuelin normaalia kinastelua tai metelöintiä. En pyytänyt meille kylään ketään, elimme rauhallista elämää Tommin voinnin mukaan. Elämämme rakentui todellisten perusasioiden ympärille, päivän tärkeimmät asiat alkoivat olla riittävä lepo, säännöllinen syöminen, lääkkeiden ottaminen ajallaan ja vatsan toiminta.

Sopeuduin tilanteeseen mielestäni aika kivuttomasti, sillä eihän minulla ollut vaihtoehtoja. Tällaisessa tilanteessa en koskaan olisi jättänyt Tommia, olisin ollut valmis uhraamaan kaiken hänen hyvinvointinsa vuoksi. Olin myös hyvin tarkka siitä, että hän ei tuntenut miehisyyttään uhatuksi. Joskus hän kysyi, kärsinkö tästä selibaatista. Totesin joka kerta, että se ei ole ollut päällimmäisenä mielessä. Tämä tuntui kovasti helpottavan häntä. Tiedän hänen monesti miettineen ikäeroamme erityisesti tässä elämäntilanteessa. Joskus hän totesi ääneenkin, että tämän tästä saa, kun ottaa vanhemman miehen. Uskoin tilannetta helpottavan sen, että minä olin aika ronski ja viljelin mustaa huumoria. En koskaan lähtenyt millekään säälinlinalle tai ruvennut itkemään elämämme surkeutta, ainakaan Tommin nähden. Ja turha siinä tilanteessa on puolison surra omaa kohtaloaan, sen aika olisi myöhemmin. Suuntasin siis koko tarmoni Tommin olon kohentamiseen. Tein mahdollisimman herkullisia ruokia, katoin pöydän kauniisti, ostin kukkia ja pakotin Tommin liikkeeseen. Hänen jalkansa alkoivat turvota aika rajusti ja jo portaissa kulkeminen oli vaivalloista. Samaan aikaan hänen keuhkonsa alkoivat heiketä. Kun hän oli tullut portaat ylös, hänen oli levättävä hetken aikaa. Miten terve, voimakas mies voikaan muutamassa kuukaudessa muuttua näin paljon? Välillä tunsin säälinsekaista surua ja voimattomuutta omasta avuttomuudestani. Ei voinut muuta kuin katsoa vierestä.

Kitin ja Santun saapuminen toivat iloa koko perheellemme. Erityisesti Tommi nautti keskusteluista Santun kanssa, yhdessä he pohtivat Jumalan ja elämän tarkoitusta. Kuulin Tommin sanovan, että jos hän kuolee, niin häntä harmittaa, ettei hän saa kokea seesteistä vanhuutta. Lasten ja minun hyvinvointi oli tietysti päällimmäinen huoli ja toistin monta kertaa, että minä kyllä pärjäisin, tuli mitä tuli. Olinhan minä tähänkin asti hoitanut lasten kouluasiat, harrastukset, järjestänyt yhteiset matkat, maksanut laskut, organisoinut talon remontit ja itse asiassa kaikki juoksevat asiat. En kertaakaan myöntänyt Tommille, että olisin heikoilla ilman häntä. Taloudelliset asiat vaivasivat myös Tommia ja hän selvitti eläkkeiden ja vakuutusten määrät pahimman vaihtoehdon toteutumisen varalle. Se huojensi hänen mieltään ja kieltämättä myös minun.

Meillä on pihapiirissä kesäsauna ja laavu, jonka rakennutimme muutama vuosi sitten. Paikka on aina ollut koko perheellemme mieluinen. Monet kerrat olimme saunoneet ja syöneet siellä perheen kesken tai ystävien seurassa. En ollut kertaakaan lämmittänyt sitä kevään tai kesän aikana. Paikka ei ollut enää entisensä, sillä Tommi ei kyennyt saunomaan keuhkojensa vuoksi. Vaikka Santtu ja Kiti olivat meillä, en halunnut saunoa siellä. Olimme monet kerrat istuneet laavulla tai saunan terassilla katsomassa tyyntä järven selkää ja edessä olevaa peltoaukeamaa. Se oli aina ollut yhtä rauhoittavaa vastapainoa elämän hektisyydelle. Olimme käyneet monia hyviä keskusteluja siellä luonnon helmassa. Olisivatko ne keskusteluhetket ohi lopullisesti, pohdiskelin kesäkuun ensimmäisillä viikoilla.

Viikko kahden kesken

Santun ja Kitin tehdessä lähtöä viikon kuluttua Sonja ja Samuel keksivät lähteä heidän mukaansa. Se oli hyvä ajatus, sillä lapsetkin tarvitsivat muuta ajateltavaa, ja näin minulla olisi enemmän aikaa Tommille. Kärsin välillä siitä, että kaikki aikani meni Tommin hoivaamiseen. Lapset tyytyivät osaansa nurisematta, mutta mitä kaikkea he tunsivat sisimmässään? Olin todella iloinen, kun lapset tekivät lähtöä niin iloisin mielin. Odottivathan heitä Etelä-Suomessa isovanhemmat ja muut sisarukseni perheineen. Sovimme, että lapset lentäisivät viikon kuluttua kotiin. Se oli myös kuin seikkailu Sonjalle ja Samuelille. Olivathan he matkustaneet paljon kanssamme mutta eivät kahdestaan. Samuelille oli tärkeää päästä kotiin ennen seuraavan viikon futisturnausta.

Kun lapset olivat lähteneet, minut valtasi syvä kiitollisuus. Ehkä se tunne johtui siitä, että sain olla hetken ilman repivää riittämättömyyden tunnetta. Aurinko paistoi lämpimästi, puutarhan kukat kukkivat ja juuri ajettu nurmikko tuoksui voimakkaasti. Siirsin lepolassit vierekkäin ja toin Tommin ulos. Voi kuinka hän nauttikaan auringon lämmöstä. Muistan koko viikon kauniina, aurinkoisena ja jopa seesteisenä ajanjaksona. Silloin en vielä tiennyt, kuinka historiallisena ja ikimuistoisena se viikko jäisi minulle aina mieleen. Tommikin totesi, että olemme olleet yhdessä toistakymmentä vuotta, mutta koskaan meillä ei ole ollut yhtä paljon aikaa kuin nyt. Normaalisti peltotyöt olisivat työllistäneet Tommin varsinaisen lääkäriyön lisäksi. Totta oli, että emme olleet koskaan aikaisemmin viettäneet aikaa yhdessä yhtä toimettonia kuin sinä kesäisenä viikkona. Istuimme ulkona tuntikaupalla jutellen, lukien ja syöden jäätelöä kilokaupalla. Sain Tommin liikkeelle kaupungillekin, vaikka hän kärsi heikosta olost ja hitaasta kävelystään. Totesin tyynesti, että olemme kesälomalla ja meillä ei ole kiire minnekään. Istuimme Kulttuurikeskuksen kahvilassa lounaalla ja torin kulmalla jäätelöllä. Kävelimme käsikynkkää hitaasti, mutta kävelimme kuitenkin. Minä uskoin vakaasti sen tekevän hyvää Tommille. En halunnut hänen tulevan ihmiskammoiseksi mökkihöperöksi, ja jos tuttavat tulisivat kyselemään tyhmiä, niin minä saisin kyllä ihmiset ymmärtämään, että heidän etujensa mukaista olisi olla kyselemättä mitään. Tunsin välillä olevani kuin naarasleijona Tommin ja muun maailman välissä. Raatelisin kaikki, jotka uhkaisivat Tommin hyvinvointia ja asemaa. Onneksi emme joutuneet kertaakaan ikäviin tilanteisiin, vaan kaikki ihmiset olivat äärettömän hienotunteisia. Kyllähän kylällä kävi aika suhina, sillä lähes kaikki iisalmelaiset tunsivat Tommin ja hänen sukunsa monen sukupolven ajalta.

Keskiviikkopäivä oli sateinen ja päätimme käydä vuokraamassa videon. Katsoimme yhdessä speksaakkelimaisen Aleksanteri Suuresta kertovan elokuvan. Yleensä kävimme videoliikkeessä, kun lapset vuokrasivat leffoja itselleen. Me emme juuri koskaan katsoneet videoita, tämäkin kerta oli sinänsä pieni, mutta ainutlaatuinen asia elämässämme. Koko jutun huipensi Tommin yllättävä ehdotus irtokarkkien ostamisesta. Hän ei koskaan syönyt karkkia. Jos tietää kuolevansa, niin ehkä sitä haluaa tehdä kaikkea, mitä ei ole aikaisemmin tehnyt. Niinpä panimme elämän risaiseksi sinä kesäisenä keskiviikkona leffan ja karkkien ääressä.

Koska lapset eivät olleet kotona, pystyimme keskustelemaan asioista kiertelemättä. Kysyin Tommilta, eikö kuolema todellakaan pelottanut häntä. Joka kerta hän vastasi rauhallisesti, ilman minkäänlaista paniikkia, ettei todellakaan pelännyt. Hänellä oli vahva usko kuoleman jälkeiseen elämään. Hän sanoi myös lääkärinä ymmärtävänsä elämän rajallisuuden. En voinut kuin ihailla puolisoani, sitä kuinka kypsästi ja tyynesti hän asiaan suhtautui. Minulle ei koskaan selvinnyt, kuinka paljon siinä oli minun rauhoittamiseksi esitettyä teatteria. Esitinhän minäkin hänelle huomattavasti vahvempaa ihmistä kuin mitä todella tunsin sisimmässäni olevani. Emme puhuneet suoraan Tommin kuolemasta, sillä emme kumpikaan olleet vielä luopuneet uskostamme. Ihminen myös sokaistuu ollessaan tällaisten asioiden äärellä joka päivä, enhän minä huomannut Tommin kuihtumista, koko ajan huononevaa kuntoa tai väsähtänyttä olemusta. Minä näin hänet päivittäin, ja näin sen, mitä halusin nähdä.

Kysyin Tommilta myös, onko hänellä omallatunnon jokin, josta hän haluaisi puhua. Ajattelin hänellä olevan oikeus vaikka minkälaisen pommin pudottamiseen tarvittaessa. Mutta hän kielsi minkään asian painavan hänen mieltään. Muistutin myös, että hänen olisi aina sanottava, jos joku asia painaisi hänen mieltään. Mitään ei saisi jättää sanomatta. Minä olisin valmis kuuntelemaan mitä tahansa, kunhan hänellä olisi helpompi olla. En tiedä, oliko minulla alitajunnassani jokin perinteinen, viimeinen synnintunnustus- ja voitellutraditio. Vaikka meillä oli tuska, huoli ja epävarmuus tulevaisuudesta, onnistuimme nauramaan ja nauttimaan yhteisistä hetkistämme. Tommi oli lisännyt särkylääkkeiden määriä ja kivut pysyivät jotenkin siedettävänä. En olisi niinä päivinä voinut arvata, että yhteiset hetkemme olivat vääjäämättä loppumassa. Tommin elämän loppulaskenta kiihtyi kiihtymistään ja loppu häämötti jo horisontissa. Onneksi ihminen ei tiedä etukäteen päiviensä määrää.

Lapset palasivat kotiin ja heillä oli ollut onneksi oikein mukava lomaviikko. Seuraavalla viikolla Samuel täyttäisi yhdeksän vuotta. Päätimme kutsua vain lähimmät tuttavat ja sukulaiset juhannusaattona syntymäpäiväkahville. Sovimme Tommin kanssa, että jos hänellä olisi niin sanotusti huono ja kivulias päivä, hän kävisi alakerrassa tapaamassa hetken vieraita ja menisi sen jälkeen lepäämään yläkertaan. Mistään ei otettaisi turhia paineita, ne ajat olivat takanapäin, jolloin syntymäpäivien järjestelyillä olisi kyennyt päättämään vaivaamaan.

Toivo hiipuu

Kun laitoin pääni Tommin rinnalle ja kuuntelin hänen hengitystään, se kuulosti ihan samalta kuin lasten pokshtelevat keksit. Sellaiset keksit, jotka paukkuvat ja kihisevät kielen päällä. Inhoan yhä yli kaiken niitä keksejä, ja voin pahoin, kun näen edes paketin kaupan keksihyllyssä. Tommi totesi yhtenä aamuna alakuloisesti, että syöpä on levinnyt jo keuhkoihinkin. Etäpesäkkeet olivat maksan, luun ja suoliliepeiden lisäksi edenneet ainakin keuhkoihin, ehkä myös muualle. Minä vastustin ajatusta, sen täytyi olla vain infektio. Vain infektio, joka johtui huonosta yleiskunnosta ja kovista lääkkeistä. Tauti ei ole edennyt mihinkään, Tommi on parantumassa ja elämämme palaamassa takaisin turvallisiin uomiinsa. Tommi oli jo niin väsynyt, ettei jaksanut väitellä kanssani. Tajusin, ettei Tommi ollut moneen päivään jaksanut käydä suihkussa, sillä lämmin höyry ja seisominen veivät häneltä voimat. Ilmoitin ronskisti, että tänään on pesupäivä, vein saunajakkaran suihkuun, ja talutin Tommin kylpyhuoneeseen. Panin oven lukkoon, sillä lasten ei tarvinnut nähdä isänsä tilaa.

Tommi huokaili suihkussa, että oli tämäkin tilanne. Onko hänestä tullut jo niin vanha ja väsynyt, että vaimon oli pestävä hänet. Minusta tilanteesta ei itse asiassa ollut mitään ihmeellistä. Sanoinkin Tommille, että minä teen sen, mikä pitää, en sen enempää tai vähempää. Kun pesin hänen hiuksensa, mielessäni kävi hiustuppojen irrotessa, kuinka kauan Tommi jaksaisi todella taistella. Mielessäni pilkahti epätoivo, toivottomuus, suru, viha ja valtava rakkaus. Se rakkaus ja kiintymys puolisooni voitti kaikki muut tunteet ja sen vuoksi jaksoin olla vahva. En usko, että Tommi näki tunnemyrskyäni ja todellisuudessa hänen kaikki voimansa menivät jokapäiväiseen selviämiseen, eikä hänellä riittänyt voimaa havainnoida enää ympäristöään kovin tarkasti.

Tommin toivomuksesta kävimme lisälmen aluesairaalassa kuvissa ja lääkäri vahvisti Tommin epäilyn. Ja sen lisäksi hänellä oli infektio. Loistavaa, tasapeli – olimme molemmat olleet oikeassa. Olisihan minun pitänyt uskoa, että kaikki ei todellakaan ollut kunnossa, sillä minä työnsin Tommin pyörätuolilla kuviin. Hän oli jo niin heikkona, että jalat eivät kantaneet ja lyhytkin matka hengästytti liikaa. Mutta ihminen näkee vain sen, minkä haluaa nähdä, ja uskoo sen, mitä haluaa uskoa.

Tommi siirrettiin lisalmesta ambulanssilla Kuopioon. Hän ei kuitenkaan halunnut minun peruuttavan pikkumiehen synttäreitä, ja niinpä minä palasin kotiin jatkamaan järjestelyitä. Seuraavana päivänä minä ja lapset olimme vastaanottamassa vieraita ja hyvä oli, että vietimme synttärit ja pidimme yllä normaalia elämää lähes mahdottomissa olosuhteissa. Illalla lähdin Tommin luo. Tuntui kuin olisin saanut kylmän suihkun niskaani, kun hoitava lääkäri kävi lukemassa madonluvut saavuttuani osastolle. Jos Tommi saisi jonkin sairaskohtauksen, häntä ei elvytettäisi. Tilanne oli aika huono ja ehkä olisi aika antaa Tommillekin mahdollisuus jo luovuttaa, lääkäri ehdotti. Tämä kaikki kerrottiin Tommin läsnäollessa, mikä tuntui ehkä kaikkein pahimmalta. Tommi tuntui edelleen varsin rauhalliselta, mutta se saattoi johtua lääketokkurasta. Olipa ikimuistoinen juhannusaatto. Kun illalla ajelin kotiin, muistelin kaikkia viettämiämme juhannuksia. Ajatukseni olivat aika sameita, mutta olin lievän šokkitilan vuoksi toimintakykyinen. Juhannuksen vuoksi Tommin varsinainen lääkäri palaisi vasta maanantaina töihin ja silloin mietittäisiin, miten hoitoja jatkettaisiin. Kyseisenä maanantaina oli tarkoitus aloittaa seuraava sytostaattihoidojakso. Illalla otin nukahtamislääkkeen, asetin kännykän varmuuden vuoksi yöpöydälle ja aloitin matkani helvettiin.

Heräsin aikaisin aamulla ja ensimmäisenä soitin osastolle kysyäkseni Tommin vointia. Hoitajat kertoivat, että Tommi oli yhä hengissä. No helvetti, en kai minä nyt muuta odottanutkaan. Lähinnä olisin halunnut kuulla, että käänne parempaan oli tapahtunut.

Lähdin ajamaan Kuopioon aamukahdeksan maissa ja ensin ihmettelin, olenko ainoa ihminen maailmassa. Sitten tajusin, että oli juhannuspäivän aamu ja kaikki kunnan ihmiset nukkuivat vielä syvää unta. Puhelin pirahti soimaan ja näytössä näkyi Tommin numero. Ilahtuin valtavasti, sillä eihän Tommi voi olla kuolemassa, jos hän kykeni soittamaan puhelimella. ”Missä sinä viivyt?” hän kysyi. ”Kultaseni, on juhannuspäivä, kello on kahdeksan aamulla ja minä olen jo matkalla luoksesi, yritä nyt malttaa hetki”, vastasin. Tommi sanoi malttamattomana, että hän oli odottanut minua yksin jo monta tuntia. Tommin ikävä liikutti minua kovasti. Tajusin kyllä samalla sen, että hänen ajantajunsa ja realiteetit olivat heikentyneet. Onneksi olimme sopineet Tommin läheisten kanssa, että tästä eteenpäin meistä joku päivystää yötä päivää sairaalassa. Tästä eteenpäin Tommi ei ole enää hetkeäkään yksin. Kun Tommin isä oli sairaalassa ja hänen kuntonsa heikkeni, Tommi sanoi minulle, ettei ketään saa jättää kuolemaan yksin.

Mietin erilaisia vaihtoehtoja hoidon suhteen. Olisiko Tommi siirrettävä Helsinkiin, saisiko siellä paremman hoidon? Parin päivän kuluttua Tommia hoitava onkologi saapuisi töihin ja kävisimme kaikki eri vaihtoehdot läpi. Jospa tilanteeseen löytyisi jokin vaihtoehto, kyllä varmasti löytyisi. Jospa infektio saataisiin kuriin ja siitä Tommin yleiskunto lähtisi kohenemaan ja hänelle voitaisiin antaa sytostaattit. Sytostaateilla ja interferonilla sairaus saataisiin talttumaan. Yhdysvalloista oli raportoitu uusia, toivoa antavia melanoomarokotekokeilujen tuloksia. Melanooma on Suomessa niin harvinainen syöpä, että sen hoito pitäisi keskittää yhteen paikkaan, missä alan asiantuntijat keskittäisivät osaamisensa sairauden

hoitamiseen ja tutkimiseen. Nyt hoitoa antavat kaikki syöpäklinikat ja sen vuoksi asiantuntemus juuri tässä syövässä ei ehkä ole paras mahdollinen. Yhdysvaltain ihmemaailmassa on melanoomacentereitä, joissa on keskitytty hoitamaan ja tutkimaan ainoastaan melanoomaa. Uudet rokotteet eivät paranna melanoomaa, mutta antavat paremman mahdollisuuden saada sen oireettomaksi jopa vuosiksi. Ja uudet rokotteet ovat totta todennäköisesti muutaman vuoden kuluttua. Rukoilin mielessäni, että Tommi jaksaisi sinnitellä vielä hetken.

Vietin kaikki päivät sairaalassa ja Tommin läheiset viettivät yöt hänen kanssaan, sillä minä palasin kotiin lasten luo. Henkilökunnan suhtautumisesta päätelin, että he valmistautuivat jo Tommin kuolemaan. Osittain sen vuoksi mielessäni vahvistui päätös, että otan lapset mukaan sunnuntaina Tommia katsomaan. Jos Tommi kuolisi, olisi lapsilla oikeus kuitenkin hyvästellä isänsä. Raskain mielin kerroin lapsille, että isän kunto oli huonontunut paljon ja lähtisimme katsomaan yhdessä isää. Lapsista lähtö Kuopioon oli jännää, olimmekin sopineet pullakahveista sairaalan kanttiinissa. Samaan aikaan sovin jo sisareni Kitin ja hänen poikaystävänsä kanssa, että he valmistautuisivat tulemaan meille seuraavalla viikolla.

Aloin valmistautua pahimpaan, matka kohti helvettiä eteni vauhdilla. Kun saavuimme Tommin luokse, sinne oli viety cd-soitin ja kaunis klassinen musiikki täytti huoneen. Myös Tommin kaikki letkut oli osittain piilotettu peiton alle. Samuel astui ensimmäisenä huoneeseen ja Tommi totesi: "Isän pikkumies!" Olin hyvilläni, että hän tunsu lapset. Olin vienyt sairaalaan jo aiemmin Tommin hankkiman lahjan Samuelille, vyöhön laitettavan kellon. Otin sen sairaalan yöpöydän laatikosta ja annoin sen Tommille ja sanoin, että nyt voit antaa Samuelille hänen lahjansa. Näin Tommin katseessa epävarmuuden häivähdyksen. Nappasin lahjan ja sanoin Samuelille, että tässä on isän lahja sinulle. Samuel oli mielissään, että isä oli muistanut hänen syntymäpäivänsä. Vierailu onnistui hyvin, lapset olivat reippaita ja iloisia koko vierailun ajan. Minä olin kai lievässä šokissa asian saaman käänteeseen vuoksi, koska toimin kuin robotti. Kaikki, mitä oli sanottava tai tehtävä, sanottiin ja tehtiin. Sonja kysyi: "Muistatko isä, kun me Kitin kanssa hierottiin sinun kipeitä jalkojasi?" Tommi sanoi muistavansa, sillä se oli tuntunut niin hyvältä. Iltapäivällä lähdimme lasten kanssa kanttiinin kautta kotiin ja lupasin palata heti maanantaina. Tommin muut perheenjäsenet jäivät päivystämään Tommin luokse. Heille tuotiin lisävuoteet huoneeseen, jotta he pystyivät torkkumaan edes hetken yön hiljaisina tunteina. Tommin kunto oli heikentynyt jo niin paljon, että hän oli ajoittain niin sekava, että ajan- ja paikantaju olivat hämärtyneet. Seuraavana päivänä tulisi hoitava lääkäri ja saimme selvyden, miten jatkaisimme.

Tartuin tulevaan aamuun kuin hukkuva oljenkorteen. Silloin kaikki varmasti olisi paremmin. Infektiolääkkeiden olisi pitänyt jo purra, mutta jospa käänne tapahtuisi huomenna. Aamulla soittaessani osastolle Tommi vastaisi puhelimeen ja juttelisimme kuin aina ennenkin. Kävisimme kanttiinissa ja ehkä ulkonakin kävelemässä.

Maanantai 27.6.2005

Saavuvin jo aamusta syöpäosastolle. Valitettavasti Tommin yleinen kunto ei ollut muuttunut paremmaksi yön aikana. Hoitava lääkäri oli palannut lomaltaan ja olimme sopineet tapaamisen aamupäiväksi. Juttelin Tommille kaikenlaisia arkipäivän asioita, kuten niin monesti ennenkin. Kerroin, miten uudella ruohonleikkurilla oli helppo ajaa iso nurmikkomme ja kuinka pellot näyttivät tuottavan hyvän sadon kuluvana vuonna. Lapsista en puhunut paljon, sillä pelkäsin heidän ajattelemisensa olevan Tommille liian raskasta. Saatoin jutella vaikka tuntikausia kaiken maailman asioista, vaikka Tommi ei reagoinut mitenkään. Uskoin kuitenkin vahvasti, että hän aisti minun läsnäolon ja tasainen äänenpulputukseni rauhoitti häntä. Kun kävin sairaalan kantiinissa tai käytävällä kävelyllä, hän oli levottomampi ja saattoi painaa napista hoitajan paikalle. Voi, kuinka hauraalta hän näyttikään letkuissa, isot sairaalan vaatteet päällään! Mutta samalla Tommi näytti käsittämättömän vahvalta ja seesteiseltä. Oliko se lääkkeiden turruttavaa vaikutusta vai oliko hän jo valmis lähtemään?

Lääkärin huoneeseen kokoontui hoitavia lääkäreitä, hoitajia, muutama läheinen ja minä. Oli kaunis ja aurinkoinen maanantaiaamu, kaikki oli maailmassa vielä hetken kaunista ja täynnä toivoa. Näin vielä värejä ja tunsin vahvaa selviytymisen tunnetta. Lääkäri puhui kaunistelematta, että lähdön hetki on koittamassa. Vaikka Tommi selviäisi infektiosta, elinaikaa olisi korkeintaan muutama viikko jäljellä. Purskahdin itkuun, mutta en ollut varma, oliko se pelkkää surua vai sekoittuiko siihen jonkinlaista helpotusta. Lääkäri ei tässä vaiheessa enää antanut mitään toivoa, mikä lienee näiden kovien tosiasioiden vallitessa oikein. Olimme ajautuneet umpikujaan, hoidot eivät pureet ja syöpä oli edennyt lähes joka paikkaan. Enää emme voineet kuin luoda mahdollisimman armolliset olosuhteet, jotta Tommin ei tarvitsisi

kärsiä. Hän ansaitsisi kauniin ja kivuttoman lähdön. Hän lähtisi kesken kauneimman kesän kohti Jumalansa armollista kotia. En romahtanut, vaan keräsin itseni suhteellisen nopeasti kokoon. Minulla oli paljon tärkeää tehtävää, minun olisi rakennettava Tommille mahdollisuus kauniiseen ja arvokkaaseen lähtöön. Minun olisi oltava lasten tukena ja järjestettävä heille turvallinen elämä. Myöhemmin minun olisi järjestettävä kauniit hautajaiset, selvitettävä raha-asiat, tilan hoito ja tuhannet muut järjestelyt. Menin Tommin luo järjestämättä mitään dramaattista kohtausta. Suutelin häntä otsalle, menin makaamaan likelle ja kerroin rakastavani häntä nyt ja aina. Makasin siinä pitkään kuunnellen hänen rohisevaa hengitystään. Myrsky ei tempaissut minua voimalla kohti merta, enemmänkin tunsin liukuvani hitaasti veden alle. Minulla oli samanlainen tunne kuin lapsena ammeessa, kun korvat peittyivät veden alle ja kuului vain huminaa ja koko muu maailma lakkasi olemasta. Olin ilmoittanut lääkärille, että haluan siirtää Tommin kuolemaan lisalmen aluesairaalaan. Se olisi lähempänä kotiamme ja siellä olisi kodikkaampaa sekä tuttua hoitohenkilökuntaa. KYS:issä aloitettiin lähtövalmistelut ja iltapäiväksi meille luvattiin ambulanssikyyti lisalmeen. Tommin viimeinen matka, tämän autohullun puolisoni viimeinen automatka koittaisi pian.

Toimin tietysti šokissa, mutta toimin kuitenkin ja toiminpa yllättävän rationaalisesti. Minulla on ollut aina vahva velvollisuudentunto ja tarve tehdä asiat niin kuin ne on tehtävä. Se auttoi minua sysäämään oman tuskantunteeni taka-alalle, oli helpottavampaa järjestellä asioita kuin vain odotella jotain tapahtuvaksi. Olimme keskustelleet hoitohenkilökunnan kanssa siitä, mitä kertoisimme Tommille. Kertoisimmeko me, että hänen lähtönsä koittaa pian vai antaisimmeko me hänen vähitellen vaipua ikiuneen. Minä otin kantaakseni vastuun päätöksestä, että Tommi vain nukkuu rauhallisesti pois. Hän oli ehtinyt tehdä sovinnon Jumalansa ja meidän kanssamme. Vaikka hän oli sanojensa mukaan valmis lähtöön, en halunnut hänen kohtaavan sitä repivää ajatusta lopullisesta erosta minuun ja ennen kaikkea lapsiimme. Päätös tuntui oikealta ja sen kanssa minun on elettävä elämäni loppuun saakka.

Kerroin Tommille, että hänen yleiskuntonsa ei kestäisi sytostaattihoidoja aloitettavaksi alkuperäisen suunnitelman mukaisesti kyseisen päivän aikana. Kerroin myös, että halusin siirtää hänet lisälmeen saamaan antibioottihoidot loppuun infektion vuoksi. Kunhan infektio saataisiin voitettua ja yleiskunto lähtisi paranemaan, niin sitten palaisimme takaisin syöpäosastolle sytostaattihoidojen pariin. Kysyin, oliko tämä hänestä hyvä idea. Tommi vain nyökkäsi väsyneenä ja minä puristin lujaa hänen kädestään. Arvasiko hän, mitä oli tapahtumassa, se jää ikuisiksi arvoitukseksi.

Ambulanssimiehet olivat rutinoituneita ammattilaisia, he nostivat Tommin kokeneesti ambulanssisängylle. Tommi valitti koko ajan kipujaan, vaikka hänelle oli annettu melkoisen suuri annos morfiinia. Minä lähdin samaan ambulanssiin kohti lisalmea. Istuin etupenkillä tilanpuutteen vuoksi ja toinen miehistä istui Tommin kanssa takana tarkkailemassa hänen kuntoaan. Kun olimme ajaneet muutaman kilometrin, kuulin miehen sanovan Tommille, että vaimosi istuu etupenkillä, kyllä hän on mukana. Se riitti minulle ja siirryin ahtaaseen takatilaan pitämään Tommia kädestä kiinni. Näin, ettei hänellä ollut hyvä olla, fyysinen kipu otti koko ajan enemmän tilaa. Silitin hänen poskeaan, pitelin kädestä kiinni ja puhelin rauhoittavasti. Ambulanssimies totesi minulle tämän olevan varmasti rankkaa aikaa. Nyökkäsin hänelle huomaamattomasti, sillä en halunnut Tommin kuulevan mitään säälijuttuja. Enkä jumaliste kaivannut mitään sääliä keneltäkään, tämä oli meidän taistelumme. Koko matkan Tommi valitti hiljaa ja ymmärsin siitä, että yhteinen aikamme oli todellakin loppumassa. Miten nopeasti elämä saattaa hiipua, mietin. Vain reilut kolme kuukautta sitten elimme normaalia elämää vailla suuria huolia. Meillä oli kaikki elämän tarjoamat mahdollisuudet käsissämme. Miten ohut elämänlanka onkaan. Miten harhaisesti luulemme ohjaavamme ja määräävämmme elämämme suuntaa ja miten nopeasti kaikki voikaan muuttua.

Mikä helpotus olikaan, kun saavuimme Iisalmen sairaalaan. Luonnollisesti saimme yhden hengen huoneen, sillä koko sairaala varmasti tiesi meidän valmistelevan Tommia ja itseämme kohtaamaan kuoleman. Tuntui kuin olisimme tulleet kotiin KYS:in itäberliiniläisennäköisen kolossiumin jälkeen. Jaoimme Tommin läheisimpien kanssa yöpävyytykset.

Edessäni oli varmasti elämäni vaikein tehtävä, sillä minun oli mentävä kotiin kertomaan lapsillemme isän lähestyvistä kuolemasta. Pyysin heidät pirttiimme ja otin molemmat kainaloon. Kerroin eleettömästi, ilman suuria tunnepurkauksia kaikki tosiasiat. Tässä vaiheessa olisi ollut epäreilua yrittää satuilla mitään ihmeeparantumisesta.

Kerroin lapsille, että isä kuolee muutaman päivän sisällä, vaikka olimme yrittäneet tehdä kaikkemme. Lapset yrittivät kiristää minulta mahdollisuutta ihmeeparantumisesta, mutta minä pysyin kovana enkä suostunut antamaan enää vääränlaista toivoa. Kerroin heille monta kertaa minun ja Tommin yhteisestä viikosta ja siitä, kuinka isä ei pelännyt kuolemaa ja miten hän oli valmis kohtaamaan Luojansa. Miten tuskaista oli katsoa elämänsä tärkeimpien ihmisten tuskaa ja surua voimatta tehdä mitään. Se hetki on piirtynyt takaraivooni ja pysyy siellä hautaan saakka. Vaikka ulkona oli aurinkoinen ja lämmin sää, sisimpääni puistelivat horkka ja kylmyys.

Taas kerran sisareni Kiti ja hänen poikaikänsä Niko lupasivat saapua meille. Voi rakas pikkusisko, miten kovaan paikkaan jouduitkaan vain parikymppisenä! Miten sinä tuolla olemattomalla elämäkokemuksellasi ja iälläsi selviäisit tästä kesästä. Ehkä toisaalta nuori ikäsi auttaisi sinua jatkamaan ja kestäämään. Seuraavasta yöstä eteenpäin viettäisin kaikki yöt Tommin vieressä, sillä loppu lähenee kovaa vauhtia.

Kuolema

Muutin sairaalaan tiistai-aamuna pienen omaisuuden kanssa. Henkilökunta toi ylimääräisen sängyn Tommin sängyn viereen. Tommi oli siirtynyt jo elämän ja kuoleman väliseen rajatilaan, hän ei enää reagoinut puheeseen tai kosketukseen. Hänet ruokittiin letkujen avulla ja henkilökohtainen hygienia hoidettiin sänkytilaan mukaisesti. Miten minun vahvasta ja rohkeasta miehestäni oli tullut niin nopeasti pieni vauva tai heiveröinen vanhus. Sen havainnointi teki kipeää, ei se tehnyt Tommista mitenkään epämiellyttävää tai säälettävää. Päinvastoin minusta tuntui, etten ollut koskaan rakastanut häntä niin kovasti. Yritinkö vielä parantaa hänet rakkauteni avulla, ehkäpä niin. Tiistain ja keskiviikon välisenä yönä en nukkunut juuri lainkaan, sinä yönä hyvästelin puolisoni lopullisesti. Keskiviikkona aloin rukoilla, viimeisen kerran, että Jumala olisi armollinen ja ottaisi Tommin luokseen mahdollisimman nopeasti. Keskustelin hoitavan lääkärin kanssa ja kielsin aktiivisen hoidon, eli Tommia ei elvytetäisi, mikäli esimerkiksi hänen sydämensä pysähtyisi. Pyysin myös hoitohenkilökuntaa lopettamaan antibioottien tiputtamisen, sillä miksi Tommin kärsimyksiä olisi turhaan jatkettava muutamalla säälipäivällä. Tommilla olisi oikeus lähteä tästä maailmasta arvokkaasti ja ilman enempää kipuja – niitä hänellä oli jo tarpeeksi ollut.

Kuinka pelottava ja kiehtova kuoleman läsnäolo olikaan. Miten avuttomia me ihmiset olemme näin mahtavien asioiden edessä. Katselin puolisoni riutunutta olemusta ja tiesin sinä keskiviikkopäivänä, että nyt minun oli annettava periksi, päästettävä otteeni irti. Kuolema oli tällä kertaa vahvempi kuin elämä, minun olisi kerättävä kaikki voimani, sillä minulla oli tärkeä tehtävä. Minun oli vedettävä lapset takaisin elämään, sitä Tommikin olisi halunnut.

Meillä ihmisillä on nykyisin sellainen hassu harha, että luulemme voivamme kontrolloida ja ohjata kaikkea, elämää mukaan lukien. Kaikkihan me olemme ikuisesti nuoria, menestyviä ja kuolemattomia. Elämään eivät kuulu vanheneminen, sairastuminen ja kuoleminen, vaan kaikki ne on onnistuttu lakaisemaan jonnekin pois meidän arkipäivästäimme. Mutta tässä sitä oltiin, alle nelikymppisenä ja kahden pienen lapsen äitinä hyvästelemässä puolisoa, joka vielä muutamia kuukausia sitten oli vienyt minut henkisesti ja fyysisesti kuuhun ja tähtiin.

Torstiaamuna ajattelin, että kävisin lasten luona iltapäivällä. Minulla oli koko ajan huoli heidän hyvinvoinnistaan, vaikka heidän seurakseen olisi hälytetty kokonainen lähimmäisten armeija. Vaikka minun olikin priorisoitava tässä tilanteessa Tommi kaiken muun ohi, minulla oli koko ajan riittämättömyyden, syyllisyyden ja tuskan tunne lapsia ajatellessani. Kun hoitohenkilökunta tuli hoitamaan aamupesut ja muut tarvittavat asiat, sain hyvän syyn lähteä kävelemään sairaalan edessä olevalle nurmikentälle. Suljin silmäni ja annoin auringon lämmön hyväillä kasvojani. Havahduin, kun kuulin hoitajan huutavan nimeäni ja tajusin heti, mitä oli tapahtumassa. Juoksin hoitajan luo ja kysyin vain lakonisesti: ”Nytkö se tapahtuu?” En jäänyt kuuntelemaan hänen vastaustaan vaan juoksin suoraan Tommin huoneeseen.

Paikalla olivat jo lääkäri ja hoitajat. Tommi hengitti katkonaisesti ja minä menin hänen viereensä, kiedoin käteni hänen ympärilleen, kuis-kasin hänen korvaansa rakastavani häntä ikuisesti ja toivotin hänelle hyvää matkaa sinne jonnekin. Tommi korahteli muutaman kerran, mutta mitään kamalaa kuolonkampailua ei onneksi vahvojen lääkkeiden vuoksi tarvinnut katsella. Kaikki oli ohi hyvin nopeasti. Yhtäkkiä Tommi ei enää hengittänyt, valittanut kipua tai kääntyillyt sekavana. Kaikki oli ohi lopullisesti, mitään ei enää ollut tehtävissä, kaikki huoli, epätoivo ja usko parempaan huomiseen oli turhaa. Tommi oli poissa, lopullisesti ja iankaikkisesti. Miten tyrmistyttävä tunne valtasikaan minut, tässäkö tämä oli? Kuten kuolintodistus asian ilmaisi: seurasi rauhallinen exitus 30.6.2005 ISA:n sisätautiosastolla klo 9.55.

Kun olin saanut soitettua tutulle hautausurakoitsijalle ja sopinut hänen kanssaan, että Tommi noudettaisiin jo samana päivänä ja siirrettäisiin Iisalmen vanhaan kappeliin, edessäni oli taas yksi elämäni vaikeimmista hetkistä. Minun oli lähdettävä kotiin herättämään pienet, viattomat lapsemme ja kertomaan heidän isänsä kuolemasta.

Nousin kotimme portaat ylös ja näin ensimmäisenä Kitin aulan sohvalla. Minun ei tarvinnut sanoa mitään, näin sen hänen katseestaan. Sen jälkeen muistikuvani ovat hieman hajanaisia ja jouduin turvautumaan jälkikäteen sisareni muistiin pyrkiessäni hahmottamaan päivän kulkua. Sonja tuli makuuhuoneesta katsomaan Summeri-ohjelmasta Antti Tuiskun konserttia. Olin sanonut hänelle, että tule syliin, minulla on kerrottavaa sinulle. Sonja oli huutanut vain: "Ei, ei, ei!" Minä olin ottanut hänet tiukasti syliini ja todennut, että isä kuoli aamulla. Sonja oli purskahtanut itkuun ja kun olin rauhoitellut häntä, olin todennut, että kyllä sitä Tuiskua voi katsella nytkin. Siihen tilanteeseen heräsi Samuelkin. Kuultuaan uutiset Samuel oli kävellyt totisena omaan huoneeseensa miettimään kuulemaansa. Muistan vain sen, miten minulla oli pala kurkussa koko päivän. Mutta rakkauteni Tommiin ja lapsiin auttoi selviämään siitakin tilanteesta ja rehellisesti oli myönnettävä, että šokkitila auttoi kaikkein eniten. Koska tapahtunut ylitti normaalin käsityskyvyn, pystyin säilyttämään toimintakykyni ja malttini. Mieli ei taipunut uskomaan tapahtunutta ja kun äskeistä ei ollut tapahtunut, oli helppo säilyä tyynenä. Kiti ja Niko ovat kertoneet minulle jälkeenpäin, että toimin hyvin rauhallisesti, kotona ei ollut mitään dramaattista ja ylitsepääsemättömän tuskaista päivää. Sen muistan, että Samuel halusi käydä vielä hyvästelemässä isänsä sairaalassa ja Sonja halusi jäädä kotiin. Kävimme yhdessä Tommin luona, hänellä oli valkoinen kaapu ja kukkia rinnallaan. Jälkikäteen ajatellen olisi ollut hyvä odottaa muutama tunti, jotta turvotus olisi ehtinyt laskea ja Tommi olisi ollut seesteisemmän näköinen.

Samuel oli vajaa vuosi sitten käynyt samalla lailla hyvästelemässä isänsä kanssa ukkinsa minun ja Sonjan jäädessä silloinkin kotiin. Miten rohkea poika minulla olikaan. Samalla minut valtasi suuri suru siitä, että lastemme onnellinen ja huoleton lapsuus päättyi nyt isänsä kuolemaan sinä kesänä.

Ihmeellistä, miten tällainen päivä voi pyyhkiytyä olemattomiin muistista. Onneksi sisareni ja hänen poikaystävänsä ovat toimineet muistinani kuin opaskoirat sokealle. Sonja oli lähtenyt yökylään ystävälleen kyseisen päivän iltana. Minä olin vain todennut, että jokainen suree omalla tavallaan. Ehkä siinä tilanteessa Sonjakin tarvitsi jotain muuta ajateltavaa ja ulkopuolisen ihmisen, jonka kanssa käydä tapahtumaa läpi. Kiti ja Niko olivat vieneet myös Samuelin samana iltana futisharkkoihin. Koko lisalmi tuntui jo tietävän tapahtuneesta ja Samuelia hieman häiritsivät ihmisten osanottoilmaukset. Myöhemmin sovinkin valmentajien kanssa, että he kertoisivat koko jengille ja poikien vanhemmille tapahtuneesta ja pyytäisivät jättämään Samuelin rauhaan turhilta kysymyksiltä.

Hautajaiset

Tommi kuoli torstaina ja minä halusin järjestää hautajaiset jo seuraavan viikon lauantaina. En ehtinyt purkaa surua tai ajatella tapahtunutta, sillä tehtävää oli niin paljon. Samaan aikaan kotiimme tulvi kukkalähetyksiä ja muistamisia. Ensimmäiset lähetykset tulivat jo päivällä ja siitä alkoi sellainen vyörytys, että olisin voinut kilpailla monen kukkakaupan kanssa valikoimalla. Tuntui kuin koko lisalmen olisi vallannut kollektiivinen suru Tommin poismenon johdosta. Olihan hänellä laaja tuttava- ja ystäväpiiri ja tiesin hänen olleen pidetty lääkäri ja läheinen.

Koska jo läheisistä ihmisistä tulisi lähes sadan ihmisen saattojoukko, päätin lähettää lehteen kuolinilmoituksen vasta hautajaisten jälkeen. Sovin tuttavapappimme kanssa hänen saapumisestaan lisalmeen, sillä hän oli vihkinyt meidät, kastanut lapsemme ja siunannut Tommin isän haudan lepoon.

Organisoin siivoukset, tarjoilut, kutsut, koristelut, kuolinilmoituksen, puutarhan hoidon, hautavaatteiden hankinnan ja kaikenlaisen arkipäivän pyörittämisen. Lapset kuvittivat kirkossa jaettavan ohjelman kannen ja valitsimme lauluja yhdessä. Päivät seurasivat toisiaan, yöt ja päivät sekoittuivat osittain samaksi sekavaksi uneksi. En kuitenkaan jälkikäteenkään voi sanoa, että en muistaisi mitään tuosta ajasta. En käyttänyt turruttavia lääkkeitä, ainoastaan iltaisin otin diapamin turvaamaan edes osittaisen yöunen. Vaikka en syönyt lääkkeitä, olin turta kaikesta tapahtuneesta, välillä tuntui kuin olisin katsellut sivus-ta omaa elämääni. Näin kyllä itseni touhuamassa, mutta minulla oli hassunkurinen tunne, aivan kuin olisin tarkkaillut itseäni ulkopuolisen silmin. Sama tunne tuli vahvana, jos kerroin Tommin poismenosta jollekulle. Monesti mietin ihmeissäni, mitä tuo nainen oikein tuossa höpöttää ja sössöttää. Kun katsoin peiliin, minun oli ihan todisteltava itselleni, että peilissä näkyvä naama on minun ja

muukin ruumiini myös. Ajattelin sekoavani, mutta lohduttelin itseäni ajattelemalla kaiken tämän kuuluvan asiaan ja pohdin, että vähemmästäkin polla voisi pettää. Ja jos järjen valo himmenisi, niin ei kai se kokonaan sammuisi. Vanhempani ja sisarukseni olivat jo aloittaneet vuorojen jakamisen keskenään. Seuraavat lähes kolme kuukautta meillä asui joku ympäri vuorokauden. Se helpotti minua, sillä tiesin lasten perustarpeista huolehdittavan. Itse olin menettänyt ruokahaluni jo viikkoja aiemmin, mutta lasten olisi saatava ruokaa ja lepoa säännöllisesti.

Hautajaispäivä valkeni lämpimänä ja aurinkoisena, vaikka sisältä kylmäsi niin, että hampaat löivät loukkua. Olin sopinut veljeni kanssa, että hän istuisi eturivissä minun ja lasten vieressä ja tukisi minut arkun luo ja kantaisi seppelemme haudalle. Ensimmäiset sävelet kajahtivat kappelissa ja laulun sanat täyttivät ilman.

”Niin kaunis on maa, niin korkea taivas, soi lintujen laulusta kukkiva kunnas ja varjoiset veet. Aurinko laskee, jo pitenee varjot, aika on eron ja jäähyväisten. Poissa on ystävä kallehin.”

Silloin kaikki tukahdutettu suruni pääsi valloilleen ja itkin niin, että se muuttui jo fyysiseksi tuskaksi. Pelkäsin tukehtuvani ja tunsin, miten paniikkikohtaus oli lähestymässä. Äkkiä tunsin tyttäreni vahvan kädenpuristuksen, hän katsoi minua suoraan silmiin ja totesi tyneesti, ettei isä enää ollut tuolla nyökäten kohti arkkua. Voi miten liikuttava ja urhea pikkutyttöni oli, kun hän tässä tilanteessa yritti tukea minua. Rauhoituin, sillä minusta ei ollut luontevaa, että hän ei itkenyt ollenkaan vaan yritti olla vahva, aivan liian vahva, minun ja veljensä vuoksi. Kun tuli kukkatervehdyksen vuoro, olin jo tyyni ja menimme rauhallisesti arkun luo. Veljeni auttoi nostamaan ison seppeleemme, ja lapset noutivat pienet kesäiset kukkakimppunsa. Olimme sopineet, että mikäli Samuel kykenisi lukemaan nauhan, se olisi hänen tehtävänsä. Kun olimme ryhmittyneet arkun viereen, Samuel otti nauhan ja luki koruttoman jäähvääsemme: ”Ei se vuosien määrä vaan niiden sisältö.” Minulla ei ollut mitään muuta sanottavaa, en halunnut mitään pitkiä rakkauden vannomisia tai pitkiä todisteluja ikävästämme. Niihin seitsemään sanaan tiivistyi kaikki, mitä olin halunnut sanoa Tommille ja kaikille meidän tuttavillemme.

Hautajaiset olivat intiimit ja kauniit. Kun koitti arkun kantamisen hetki ulos kohti hautaa, minun oli vaikea hillitä tunteitani. Ulkona oli kuitenkin hääpari saapumassa kirkossa pidettävään hääjuhlaansa ja heidän näkemisensä antoi oudolla tavalla minulle voimaa. Elämä jatkuisi kaikesta huolimatta, myös meidän sitten joskus. Haudalla lauloimme suvivirren ja lapset heittivät kimppunsa isänsä arkulle ennen haudan kannen sulkemista. Miten riemunkirjava ja kaunis kukkameri peittikään hautakummun. Lähdimme vaitonaisina kotonamme pidettävään muistotilaisuuteen. Kun toivotin vieraat pihallamme tervetulleiksi, sanoin kyönelehtiville vieraille, että itkut itkettiin hautajaisissa, mutta muistotilaisuudessa muisteltaisiin vain mukavia asioita.

Surunvalitteluja

Alussa kammosin kaupassakäyntiä tai asioiden hoitamista kaupungilla, sillä kaikki tiesivät tapahtuneesta. En jaksanut vastaanottaa yhtään surunvalittelua, vaikka ne täydestä sydäimestä tulivatkin. Lapsetkin huomasivat muutoksen minussa, ja kun olin vältellyt ihmisiä muutaman päivän, Sonja tokaisi kerran: ”Kun ihmiset ovat kerran sanoneet ottavansa osaa, niin ei ne tule sitten toista kertaa.” Se ratkaisi paljon, sillä Sonja oli ihan oikeassa. Kun ihmiset saisivat ilmaista osanottonsa, niin tilanne rauhoittuisi vähitellen. Mutta kun olin saman päivän aikana joutunut liian monta kertaa ihmisten mielenkiinnon kohteeksi, saatoin illan viimeiset osanotot kuitata jo vähän väsähtäneenä ja ärtyisenä. Silloin lapset aina huomauttivat asiasta muistuttaen, että ihmiset tahtoivat vain hyvää. Monesti hämmästelinkin itsekseni, miten fiksuja lapsia minulla olikaan. Joskus tuntui siltä, että he käyttäytyivät viisaammin ja arvokkaammin kuin minä. Pysin kuitenkin olemaan koko ajan tilanteen herra, ettei lasten tarvinnut ryhtyä perheen voimavaraksi ja arjen kannattelijoiksi. Mutta kyllä minullakin, luonnollista kyllä, välillä rätisi ja paukkui. Saatoin kiukutella ja äristä, mutta onneksi läheiseni ymmärsivät ja tukivat minua. Totta on, että ihmisten on vaikea lähestyä tällaisen menetyksen kohdannutta. En tiedä itsekään, miten olisin toiminut tällaisessa tilanteessa aidan toisella puolen. Ihmiset kokevat niin eri tavoin, mikä on oikea tapa lähestyä. Sen voi todeta, että mitään yhtä ja selvää neuvoa on vaikea antaa. Mutta vaikka sureva ihminen olisi kuinka vaikeasti lähestyttävä, niin ainakaan lähimmät ihmiset eivät saa jättää surevaa yksin. Mielestäni liian pitkälle viety hienotunteisuus lähenee välinpitämättömyyttä. Vaikka välillä väsyin puhelinsoittoihin ja iltaisin suljin puhelimet monen viikon ajaksi, niin kuitenkin lähimmäisten yhteydenotot kannattelivat vaikeimman ajan yli. Tietoisuus siitä, ettemme olleet jääneet yksin, oli tärkeää.

Hautajaisten jälkeen isäni jäi luoksemme muutamaksi viikoksi. Mielikuvani noista päivistä ovat hajanaisia. En syönyt mitään lääkkeitä päivisin, illalla otin yhden 5 mg diapamin rauhoittamaan mieltä ja turvaamaan edes jonkinlaisen yöunen. Lapsetkin nukkuivat aika levottomasti. Varsinkin Sonja oli pikkutyttönä kärsinyt yöllisistä kauhukohtauksista ja tapahtunut provosoi kohtauksia. Kauhukohtaukset erottaa painajaisista siitä, että herätessään painajaisesta lapset ovat hereillä ja muistavat yleensä unen. Yöllisessä kauhukohtauksessa lapset eivät ole tietoisia ympäristöstään, eikä heihin saa mitään kontaktia.

Varsinkin Samuel heräsi pakokauhusta huutaen ja apua lähinnä karjuen. Oli kamalaa yön hiljaisina tunteina tynnyntellä lapsia, kun itsenikin teki mieli huutaa ääneen samalla lailla. Kahuu, joka paistoi lasten silmistä ja kuului äänistä oli pakahduttavaa, sillä kaikki lohduttavat sanat tuntuivat niin turhilta. Lasten ollessa ihan pieniä heidät sai parhaiten nukkumaan ja rauhoittumaan hivelemällä sormilla kevyesti heidän selkäänsä. Lapset pyysivät sitä iltaisin sanomalla, että laita hiiri kulkemaan. Tänä kesänäkin panin monena yönä hiiren kulkemaan, kun mikään muu ei saanut heitä rauhoittumaan. Ehkä se tunne johdatti heidät muistoissaan turvalliseen lapsuuteen, jossa isäkin hiveli hellästi heidän selkäänsä.

Yritin ajatella, että on hyvä, jos lapset voivat purkaa pahaa oloaan. Samalla kuitenkin mieltäni painoi suunnattomasti ajatus siitä, miten tämän kesän tapahtumat vaikuttaisivat lapsiini. Pääsisivätkö he koskaan aidosti kaiken yli? Tosiasia on, että aikuinen suree kerralla, mutta lapset surisivat isäänsä aina eri elämänvaiheissa ja tilanteissa.

Heillä olisi ikävä isäänsä, kun viettäisimme lakkiaisia, synttäreitä tai juhlisimme heidän lastensa syntymiä tai häitä. Todennäköisesti he miettivät aina näinä elämän tärkeinä hetkinä sitä, että isä ei ole mukana todistamassa niitä hetkiä. Sellaisina hetkinä joskus sorrun ajattelemaan, että löytäisinpä tulevaisuudessa uuden miehen. Eihän kukaan omaa isää korvaa, mutta joku voisi toimia turvallisena isähahmona, miehen mallina ja ystävänä lapsilleni. Vaikka kaikkeni yrittäisin tehdä lasteni eteen, niin mieheksi en taida edes minä taipua.

Lähdimme isäni ja lasteni kanssa autolla vanhempieni luo Porvooseen. Pysähdyimme matkalla uimaan sekä syömään, ja muistan, miten minä välillä tunsin itseni jopa onnelliseksi. Se tunne yllätti minut lähinnä silloin, kun huomasin lasten nauravan ja nauttivan yhteisistä hetkistämme, jäätelöstä ja uimisesta. Olin varannut meille ja veljeni perheelle Silja Linen risteilyn minisviiteissä. Olimme joutuneet siirtämään ja peruuttamaan niin monta matkaa ja suunnitelmaa, että tunsin olevani velkaa lapsille edes yhden pidetyn lupauksen. Lähtöpäivä oli todella kuuma ja aurinkoinen ja nautimme siiderit ja limut terminaalin ulkoterassilla. Odotimme kaikki innokkaasti matkan alkua. Meillä olisi aikaa levätä, syödä ja jutella kaikessa rauhassa. Lapset ihastuivat hytteihimme, jotka sijaitsivat vierekkäin laivan keulassa. HYTEISSÄ oli isot ikkunat, joiden edessä oli valtava pehmustettu tila. Siinä pystyi nukkumaan ja samalla ihailemaan tähtiä ja merta. Matka oli onnistunut, mutta palatessamme Helsinkiin Samuel meni hiljaiseksi ja mietteliääksi. Arvasin heti, mitä hänen mielessään liikkui. Muistutin häntä ja Sonjaa siitä, että isä olisi halunnut meidän nauttivan elämästämme ja jatkavan elämistä mahdollisimman normaalisti. Tiesin, miltä lapsista tuntui, sillä välillä itsekin mietin surullisena, mistä kaikesta Tommi jäikään paitsi. Samalla ymmärsin, miten tärkeää oli näyttää lapsille mallia siitä, että meillä olisi hyvä elämä eletävänä ja meillä olisi siihen Tommin siunaus. Kertoisin vielä monta kertaa lapsille minun ja Tommin

yhteisestä viikosta ja siitä, miten Tommi vakuutti, ettei häntä pelottanut kuolema ja miten hän meitä rakastikaan. Todellinen rakkaus antoi myös meille luvan jatkaa elämää ja nauttia siitä, mitä meillä oli.

Kolme viikkoa Tommin kuoleman jälkeen oli Samuelin hartaasti odottama Kokkola Cup, jonne koko perheen oli ollut tarkoitus osallistua. En voinut pettää Samuelille annettua lupausta hänen viemisestään Kokkolaan, mutta jaksaisinko asua vieraassa kaupungissa hotellihuoneessa monta päivää? Sisareni Kiti ja Niko tulivat taas avuksemme. He saapuivat Kokkolaan ja vietimme monta hauskaa päivää yhdessä. Varasimme ison perhehuoneen ja taisimme kaikki saada lohtua toistemme läheisyydestä. Onneksi minulla on sisaruksia, sillä ilman heitä olisin ollut todella yksinäinen monta kertaa kesän aikana.

Kokkolan jälkeen oli ystävättäreni häät, onneksi ne vietettiin Sonkajärven kirkossa. Iisalmen Vanhan kirkon maisemiin en olisi vielä ollut valmis menemään. Onneksi vieraiden joukossa ei ollut juurikaan tuttuja vaan sain nauttia ilman jatkuvia osanottoja kauniista hääjuhlasta. Jollain erikoisella tavalla minun suruani helpotti nähdä niin konkreettisesti elämän jatkuvan ja onnellisen ja suloisen parin saavan toisensa. Häät ja hautajaiset, suurin osa meistä kaikista on jossain vaiheessa pääosassa molemmissa juhlissa.

Vieraita riitti koko kesän, meillä asui koko ajan joku sisaruksistani tai vanhempani. Kiitollisena otin vastaan heidän seuransa ja huolenpitonsa. Lapsillekin teki hyvää huomata, että me emme jäisi koskaan oman onnemme varaan. Heillä oli aina rakastavia sylejä, joihin kiivetä. Kesä oli kaunis ja lämmin, kaikesta huolimatta. Otin sisareni kanssa aurinkoa ja totesin, että onpa ollut hieno kesä. Purskahdimme molemmat hysteeriseen nauruun, sillä kommenttini kuulosti vähintäänkin sekopäiseltä. Taisin kyllä sellainen ollakin koko

kesän. Minua työllistivät kovasti eri viranomaiset ja erilaiset paperityöt. Ensimmäinen virallinen yhteydenotto tuli maistraatilta ja se tuli nopeasti, aivan liian nopeasti Tommin kuoleman jälkeen. He lähettivät kuusisivuisen vihkosen alaikäisen lapsen omaisuuden hoitamisesta. Minua vieläkin ärsyttää, kun näen sen vihkosen kannen, sillä siinä on piirroskuva isästä ja pojasta kuvatekstillä: ”Iskä hei! Mitä nää balettitunnit tekee mun tilioitteessa? Mä treenaan kuule lätkää enkä mitään balettia!” Maistraatit siis lähtökohtaisesti ajattelevat, että vanhemmat käyttävät väärin lasten perintöosuutta ja omaisuutta. Loppuvuodesta minua lähestyttiin kirjeellä ja asiana oli tilaisuuden varaaminen lausunnon antamiseen lasten edunvalvonnan merkitsemisestä rekisteriin, kuten asia ilmaistiin lyhyesti ja ytimekkäästi. Koska lasten osuus perinnöstä on huomattava, heidät olisi merkittävä holhousasioiden rekisteriin. Kun kysyin, mitä kieltäytymisestä seuraisi, vastaus oli, että ei mitään erikoista, lapset merkittäisiin rekisteriin siitä huolimatta. Tämä oli siis täysin järjetöntä viranomaistoimintaa, vai olisiko minun pitänyt tuntee, että minua on nyt asiasta kuultu? Minulle selvitettiin lakisäätteiset asiat: omaisuusluettelon laatiminen, vuositilien pitäminen ja holhoustoimilain sisältöä. Loppujen lopuksi minun on myönnettävä, että sain varsin asiallista kohtelua ja ärhäköihinkin kysymyksiini vastattiin asiantuntevasti. Tiedän senkin, että tämä ei valitettavasti ole välttämättä yleistä. Olen lukenut virtuaalisen yhteisömme, winkkujen, nettisivuilta monta hurjaa tarinaa lesken ja maistraatin henkilökunnan kohtaamisista. Käytännöt eri maistraattien tavoissa toimia eroavat alueittain varsin paljon. Ylä-Savon maistraatilla on lakiin perustumaton tapa, että huoltajan on toimitettava kaikkien paikkakuntien pankeista lasten nimillä saldo- ja osakkuustodistukset. Näin tehdään huolimatta siitä, onko lapsella koskaan ollut tiliä kyseisessä pankissa. Tämän kuittasin sähköpostilla maistraattiin seuraavasti:

Hei, Minulle ilmoitettiin, että joka pankista on toimitettava Teille asiakkuusilmoitus ja saldotodistus Samuelin ja Sonjan osalta, vaikka he eivät olisi ko. pankkien asiakkaita.

Olen ilmoittanut teille pankit, joissa lasten tilit ovat. Muiden pankkien asiakkaina he eivät ole koskaan olleet.

Ystävällisesti pyydätte itse kyseiset asiakkuustodistukset, mikäli ette luota minuun. Varmasti pankit lähettävät ne teille, kun ilmoitatte lasten äidin olevan turhautunut ja yhteistyökyvytön viranomaisten älyttömien vaatimusten vuoksi.

Ystävällisin terveisin

Johanna Ehnqvist

Sain maistraatista nopeasti viestin sähköpostilla:

Ilmoitan kohteliaimmin saaneeni sähköpostiviestinne.

Henkikirjoittaja

Naureskelin työkaverilleni, että nyt sitten vaan jännittämään, tulevatko minut hakemaan valko- vai sinitakkiset. Aika kului ja mitään jälkivaatiuksia ei kuulunut. Maistraatin henkilökunta voi siis käyttää harkintaa ja osoittaa melkoista ymmärrystä meitä leskiä kohtaan. Tällä hetkellä luotan viranomaisten toimintaan, mutta lapseni ovat vielä monta vuotta alaikäisiä ja jännityksellä odotan asioiden sujuvuuden jatkumista.

Elämä näytti ivalliset kasvonsa useamman kerran kuluvan kesän aikana. Sisareni Pauliina sai myös syöpädiagnoosin. Vaikka kyse olikin kohdunkaulan syövästä, joka voitiin hoitaa ja parantaa, tuntui kuin Jumala olisi hylännyt meidät lopullisesti. Miksi meidän turvallinen ja tasapainoinen elämämme lyötiin pirstaleiksi kuin hauras saviruukku? Pauliina kertoi myöhemmin, että hän sai tekstiviestin Tommin kuolemasta samana päivänä ensimmäisen hoitonsa jälkeen. Se viesti jäi monella tavalla ikuisesti hänen mieleensä. Elimme hetken aikaa pelottavia aikoja, sillä joku lääkäri oli väläytellyt yhtenä vaihtoehtona Pauliinan kohdunpoistoa. Voi vain kuvitella, miltä se on tuntunut parille, joka suunnitteli kesähäitään. Onneksi siltä vältyttiin ja hoidot onnistuivat. Pauliina kävisi kuitenkin kontroleissa neljän vuoden verran. Loppukesästä oli Pauliinan ja hänen sulhasensa Erikin häät. Ne vietettiin Kokkolan öjan kylässä, heidän tulevan kotinsa puutarhassa. Silloinkin meitä hemmoteltiin kauniilla kesäpäivällä. Elämä jatkuu, onneksi. Olin iloinen, että Pauliina ja Erik muuttaisivat vajaan vuoden päästä Kokkolaan, olihan sinne puolta lyhyempi matka kuin Helsinkiin. Tommi odotti kovasti näitä häitä ja viimeisinä elinpäivinä hän kyseli useaan otteeseen hoitajilta, joko Öjan vieraat ovat tulleet. Hän kertoi minulle vielä kunnossa ollessaan, että hän mietti ajankulukseen hääpuhetta suomeksi ja ruotsiksi. Tommilla oli loistava kielipää ja hän olisi varmasti pitänyt sujuvasti hienon puheen molemmilla kotimaisilla kielillä. Vietimme muutamia vuosia sitten yhden kesän Italiassa ja ennen lähtöämme Tommi

opiskeli itsekseen italiaa koko kevään. Matkalla hän jo sujuvasti asioi ravintolassa ja kykeni keskustelemaan paikallisten ihmisten kanssa. Sen lisäksi hän puhui lähes virheetöntä englantia ja sujuvaa saksaa. Toivon usein, että lapset ovat perineet hänen kielipäänsä.

Alkukesästä olin aivan varma, että me menisimme häihin koko perheen voimin. Tommi olisi ehkä kalju ja toipilas, mutta en uskonut missään vaiheessa olevani Kokkolassa lasten kanssa kolmistaan. Siksi tunteeni menivät melkoista vuoristorataa häiden lähestyessä, mutta sain tarvittavan tuen sisaruksiltani ja vanhemmiltani. Majoituimme kaikki samaan rantamökkikylään ja illalla saavuttuamme mökeille sytytimme nuotion ja keräänyimme juttelemaan meren rantaan. Seuraavana päivänä pidettävät häät onnistuivat yli odotusten; ilma suosi, ruoka oli erinomaista, tunnelma oli vapautunut ja tapaamamme vieraat olivat mukavia. Aamuyön tunteina menimme mökkikylän ravintolaan laulamaan karaokea, se oli minulle ensimmäinen kerta. Onneksi sisarellani Kitillä on kaunis ääni ja hänen laulunsa toi koko iltaan oman tunnelmansa. Kyllä Tommi katsoi taivaasta ihmeissään menoamme, sillä hän ei ollut koskaan laulanut karaokea, itse asiassa hän inhosi koko karaokekulttuuria. Seuraavana aamuna minulla oli iloinen mieli, sillä olin jaksanut hyvin koko päivän ja jopa nauttinut olostani. Lapset olivat myös olleet tasapainoisen ja iloisen tuntuisia. Nämä olivat pieniä, mutta tärkeitä askeleita eteenpäin kivikkoisella tiellämme.

Otin osaa kaikkiin kesäjuhliin kuten ennenkin ja niitä oli useita; synttäreitä, rapukestejä, grilli- ja saunailtoja sekä Samuelin futisturnauksia. Yritin pitää turvaa tuovista rutiineista kiinni mahdollisimman hyvin. Ajattelin, että kun kierrän yksin tai lasten kanssa kaikki tutut kyläpaikat, kynnyks lähteä tapaamaan tuttavien ei nouse liian korkeaksi. Ehkä mielessä myös kävi ja käy yhä, missä vaiheessa alkaa pudotuspeli. Mietin, sopisinko jatkossa tuttavapiirimme muottiin, kun juhlat ja tilaisuudet olivat pääsääntöisesti pariskunnille tarkoitettuja.

III

Sukupolvien ketju

Moni tuttavani ihmetteli, miten pärjäisin isossa ja vanhassa talossamme. Minua ei koskaan epäilyttänyt, ettenkö pärjäisi, edes silloin, kun tulimme lyhyen matkan jälkeen kotiin kovana pakkasyönä ja sisällä oli 15 astetta lämmintä. Siinä oppi nopeasti ilmaamaan patterit ja kantamaan lisäpattereita huoneisiin. Minusta oli myös vähitellen kehittynyt taitava hiirenpyydystäjä. Ensimmäisen syksyn jälkeen olin pyydystänyt varastosta, kellarista ja sisätiloista parikymmentä hiirulaista. Siinä ei paljon auttanut teeskennellä avutonta naisimmeistä ja jäädä odottelemaan rohkean prinssin saapumista. Moni ei ymmärrä, kuinka paljon tunnetta ja vastuuta tilamme vaalimiseen liittyi. Vaikka en ääneen luvannut jäädä asumaan Ylemmäisille, tiesin olevani sen velkaa Tommille.

Toimiessani kylätoimikunnassa olin selvittänyt tilan historiaa ja kirjoittanut siitä lyhyen tarinan seuraavia sukupolvia silmälläpitäen. Minusta oli tärkeää, että lapset tunsivat taustansa ja historiansa. Juttelimme usein Tommin kanssa juurista, sillä vaikka hän välillä kritisoi lisalmea ja savolaista elämäntyyliä, hän sanoi aina Sirviön olevan hänelle ainoa todellinen koti. Minulla taas oli aina ollut koti siellä, minne olin tavarani vienyt. Toisaalta oli valtava rikkaus olla niin sanotusti jostain kotoisin, juuret vahvasti kiinni jossain maaperässä. Mutta jos sen syystä tai toisesta menettäisi, miten sellainen ihminen rakentaisi elämänsä uudelleen? Joka tapauksessa Sirviön tilan historia oli mielenkiintoinen.

Todennäköisesti kotivävyinä Sirviössä oli ollut Johan Honkanen, joka oli myynyt tilan 4.11.1861 päivätyllä kauppakirjalla veljekset August ja David Sirviölle ja heidän kuolleen veljensä Petter Sirviön pojille Petter ja Johan Sirviölle. Talon alkuperäinen nimi on ollut Ropola ja siellä asunut suku on ollut Roposia ja tämän vuoksi on syytä olettaa, että Johan Honkanen on tullut tilalle kotivävyksi. Ensimmäiset Sirviöt ovat tulleet lisalmeen Sonkajärveltä.

Kauppahinnaksi on merkitty 2 200 hopearuplaa ja lisäksi on maksettu 12 kopeekan leimavero. Alkuperäinen kauppakirja on yhä hallussani, sillä se löytyi sattumalta talon ullakolta remontin yhteydessä. Kauppaan sisältyy mielenkiintoisia ehtoja.

Taloon jäivät syytingille Isac Honganen, Carl Rytkönen ja Anna Vatanen. Sen lisäksi myyjä pidätti oikeuden seuraavan vuoden ruissatoon.

Päärakennus oli ollut 1800-luvulla sisäänlämpiävä savupirtti. Myöhemmin päärakennus sai vaikutteita silloisen isännän, Wilhelm Sirviön Amerikan matkalta. Nykyäänkin rakennus erottuu melkoisesti perinteisistä savolaisista maalaistalois- ja pienten, kauniiden yksityiskohtien vuoksi. Talossa on pystytorneja ja veistoksellisia puuornamenteja.

Pihapiirissä sijaitsi runsaasti erilaisia rakennuksia, mm. navetta, talli, liiteri, puucee jne. Kylätie kulki tilan läpi, kunnes nykyinen tie rakennettiin vuonna 1936. Pihapiirin rakennukset purettiin 1920–30-lukujen taitteessa, kun uusi kivenavetta valmistui pihapiirin ulkopuolelle vuonna 1928. Navetta edusti niin kokonsa, sijaintinsa kuin teknisten ratkaisujen vuoksi aikansa huippua. Tällä hetkellä samainen rakennus aiheutti minulle suurta päänvaivaa, sillä sen katto oli osittain romahtanut. Korjaus maksaisi liikaa ja sillä ei olisi käyttöä. Samuel oli välillä onneton, sillä hän suunnitteli maanviljelijän uraa ja tarvitsisi ehdottomasti navettaa. Minun oli vakuutettava hänet yhdessä maatalousneuvojan kanssa, että navetta ei olisi enää EU-

standardien mukainen ja siten sitä ei voisi ottaa käyttöön. Tommi ei olisi hyväksynyt rakennuksen purkamista, mutta tässä minun olisi seurattava järjen, ei sydämen ääntä.

Taloon saatiin ensimmäinen traktori vuonna 1946 ja puimuri vuonna 1956. Se oli aikansa suuria edistysaskelia ja osoitti, kuinka aikaansa edellä silloiset isännät olivat. Appeni kertoman mukaan kanoja tilalla oli ollut 1930-luvun puoleessa välissä. Sodan jälkeen tilalle rakennettiin sirkkelisaha lähinnä omaan käyttöön. Maito oli ollut toimeentulo aina 1930-luvulta sotiin saakka. Joka päivä maitopöntöt kuljetettiin hevosella kaupunkiin suoraan yksityisille kuluttajille, tinkiläisille. Tilalla pidettiin kaksi karjanhuutokauppaa vuonna 1958, kun veljekset jakoivat tilan. Toisen huutokaupan jälkeen tilalle otettiin lampaista.

Johan Sirviö, yksi tilan alkuperäisistä omistajista, oli körtti, mutta myös valitettavasti viinaan menevä. Hänen aikanaan tila velkaantui ja rapistui. Hänen poikansa Wilhelm Sirviö oli hyvin erilainen kuin isänsä. Wilhelm (Wille) lähti Yhdysvaltoihin ansaitsemaan. Wille oli kärsinyt keuhkotulehduksen, jonka vuoksi hänet raakattiin kutsunnoissa. Amerikan-matkalle lähdettiin 1900-luvun alussa, matka suuntautui Telluraidiin, Coloradoon kaivostöihin. Wille meni naimisiin 1911 ja hänen arvellaan viettäneen sitä ennen Yhdysvalloissa seitsemisen vuotta.

Mistä Amerikan-matkarahat aikoinaan saatiin kasaan? Silloinhan voi kinnuttiin kotona ja vietiin kauppaan. Eräällä kerralla Willen veli Aku oli isänsä Johanin kanssa ja isä neuvoi viemään voin kauppaan ja sanoi perivänsä rahat kauppiaalta myöhemmin. Aku veikin voin toiseen kauppaan, piti rahat ja ilmoitti lähtevänsä Ruotsiin ja sieltä edelleen Yhdysvaltoihin. Hän tiesi, että kutsu armeijaan olisi ollut tulossa lähiaikoina. Aku houkutteli myöhemmin muut veljensä luokseen.

Kun veljekset Aku ja Wille palasivat Iisalmeen, he ostivat myös Niskalan tilan. Jossain vaiheessa veljekset päättivät erota ja vetivät arpaa tiloista 1910-luvulla. Wille hävisi ja olisi joutunut muuttamaan pois Ylemmäisiltä. Akun sydän heltyi ja veljekset päättivät jatkaa yhdessä vielä pari vuotta. Yhteiselo päätettiin kuitenkin lopettaa ja Aku muutti Niskalaan ja hän sai kaupungissa sijaitsevat talot, Niskalan tilan ja rahaa. Wille jäi isännäksi Sirviöön.

Koska Wille oli oman aikakautensa edistyksellisiä ja valistuneita miehiä, hän oli mukana perustamassa mm. Iisalmen Sanomia ja toimi vuosia kunnanvaltuutettuna. Vuosi 1917 toi kunnalliseen elämään käännekohdan, sillä silloin julkaistiin uusi kunnallislaki. Laki astui voimaan seuraavana vuonna ja muutti kunnallisten pääelinten toiminnan tyystin. Kuntakokoukset menettivät merkityksensä miltei kokonaan ja niiden tilalle tuli kunnanvaltuusto. Iisalmen kunnassa valittiin uuden kunnallislain määrittämässä suhteellisissa vaaleissa 36 kunnanvaltuutettua, joista Wille oli yksi.

Willen poika, appeni Arvo Sirviö jatkoi maanviljelijänä. Vuonna 1958 Arvo veti pitkää tikkua veljensä kanssa siitä, kumpi jää kantatilalle. Arvo voitti ja hän jäi asumaan tilalle vaimonsa ja lastensa kanssa. Tommi osti tilan itselleen 1990-luvun alussa ja muutti Kokkolasta takaisin Iisalmeen hänen äitinsä kuoltua lymfoomaan. Nyt sitten minä, Helsingin tyttö, yritän pitää tilan pystyssä ja kunnossa seuraavaa sukupolvea varten.

Tunsin olevani lasteni kautta yksi linkki Sirviön suvun sukupolvien välisessä ketjussa. Lukiessani Sesse Koiviston kirjoittamaa sukuni tarinaa Vallesmannin perhe tunsin oman sukuni henkilöiden tarinat itselleni varsin läheisiksi. Varsinkin isoisäni äidin Effan tarina kosketti minua syvästi, sillä minun menetykseni teki hänestä ja minusta sielunsisaria. Hän kirjoitti veljelleen ja sisarelleen kirjeen 23.3.1890.

Rakkaimmat veli ja sisar,

Kuinka voin sanoin ilmaista sitä surua ja kaipausta, jota sydämeni nyt tuntee. Nyt on tapahtunut se, mitä jo kauan levottomana olen aavistanut. Jumalan tahto on ollut kutsua luokseen rakas Fredrik raukkani. Hän nukahti levollisesti ja rauhallisesti ikuiseseen uneen viime maanantaina, 17. päivänä tätä kuuta kello 3 aamulla.

Anteeksi, etten ole ilmoittanut teille Fredrikin kuolemasta, mutta ensimmäiset äärettömän epätoivon päivät kuluivat melkein vain itkemiseen, ja sitten on ollut niin paljon työtä lasten suruvaatteista ynnä muusta, että minun on täytynyt ottaa yöt avuksi.

Aleksander, hyvä enkelimme, on ollut täällä ja lohduttanut minua, hän huolehtii melkein kaikista hautaustoimenpiteistä.

Syvästi surulliselta sisareltanne Effalta

Effa suri miestään ja haki turvaa sisaruksiltaan, aivan kuten minä 115 vuotta myöhemmin. Effa jäi yksin kuuden lapsen kanssa, joista nuorimmat eivät olleet vielä edes koulussa. Fredrik oli kärsinyt todennäköisesti migreenistä ja kuoli lääkärin mukaan aivohalvaukseen. Elämä oli varmasti kovempaa taistelua 1800-luvulla, mutta niin vain Effa selvisi ja sai kasvatettua sekä koulutettua lapsensa.

Hän painiskeli aivan samojen kysymysten parissa kuin minäkin.

Kun Aleksander-veli lähti, niin yksin jääminen ei ollut niin vaikeaa kuin olisi luullut, sillä töitä oli niin paljon. Ystävät ja työ ovat parasta lääkettä suruun.

Effa oli miettinyt kauppaliikkeen perustamista. Jotain oli keksittävä, sillä Effan eläke oli aluksi vain puolet hänelle kuuluvasta 280 markasta vuodessa.

Sen lisäksi hän sai 800 mk hautausavustusta, jolla perheen oli eletävä. Effa oli myös huolissaan siitä, että jos hän aloittaisi työn, lapsille ei jäisi tarpeeksi aikaa. Hänelle oli tärkeätä valvoa, että läksyt tulivat luetuiksi. Effa kirjoitti samoista asioista sisaruksilleen, joita minä käyn puhelimitse läpi omien sisarusteni kanssa.

Lapset ovat nyt terveitä ja iloisia, eivät osaa huolehtia tulevaisuudesta, kunhan he vain saavat välttämättömimmän, ovat he tyytyväisiä. Minun aikani kuluu myös kokonaan heidän kanssaan, vaatteiden ompelussa ja korjaamisessa, läksyjen valvomisessa ja muussa niin, ettei aikaa jää juuri muuhun, kun huushollikin on hoidettava.

Kun vuosisata vaihtui, joutui Effa kokemaan sen, mitä jokainen äiti pelkää kaikista eniten. Hän joutui hautaamaan vasta viisitoistavuotiaan poikansa Lennartin. Lääkärit olivat todenneet pojassa rauhastuberkuloosin ja kukaan ei osannut sanoa, mistä sairaus oli alkanut.

Heinäkuussa Effa haki kaikki lapsensa kamariin, jossa Lennart makasi hiljaa ja voimattomana. Tänään hän lähtisi heidän luotaan. Palvelustyttö lauloi ohikulkiessaan. Lennart avasi silmänsä. – Ai jai kun laulaa falskisti... Hän hymyili melkein ilkikurisesti ja näytti sitten nukahtavan. Minuutit kuluivat, kuoleva hengitti yhä heikommin. Nyt lauloi pihalla toinen tyttö, jonka ääni oli heleä ja puhdas: "Voi äiti parka ja raukka, kun minut synnytit..." Lennart avasi taas silmänsä, ja nyt niissä näkyi kyyneliä. Pian hän lakkasi hengittämästä. Effa laskeutui polvilleen vuoteen viereen, suuteli poikaansa, sulki hänen silmänsä, pani hänen kätensä ristiin ja virsikirjan leuan alle niin kuin tapaan kuului.

Suljin kirjan syvän surun valtaamana ja ajattelin, että minulla oli kaikki mahdollisuudet rakentaa itselleni ja lapsilleni vielä hyvä ja onnellinen elämä. Kaiken muun kestäisin, mutta Effan kaltaiset koettelemukset olisivat minulle liikaa. Oli parempi olla edes ajattelematta moista. Mutta näinhän tämä elämä menee, me kaikki olemme vain yksi linkki sukupolvien katkeamattomassa ketjussa.

Unista todellisuuteen

Tommin kuoleman jälkeen näin monta viikkoa hänestä unia jokainen yö. Ne toivat lohtua, sillä hän oli niin terveeseen, onnelliseen ja iloiseen oloihin. Tajusin kuitenkin joka yö, että tämän täytyy olla vain unta. Muistan erityisen hyvin yhden hauskan unen. Olin illalla käynyt veljeni kanssa Tommin vaatekaappia läpi. Veljeni oli aika samankokoinen kuin Tommi ja hän oli joskus aikaisemminkin saanut Tommilta vaatteita. Tiesin, että Tommi olisi halunnut minun antavan kalliit pukunsa Santulle käyttöä varten. Pitäessämme muotinäytöstä totesin yhtäkkiä veljelleni, että entä jos Tommi tuleeekin takaisin. Mitä hän sitten käyttää juhlissa? Veljeni tyytyi toteamaan tyyneesti, että Tommi ei palaa takaisin. Seuraavana yönä hän kuitenkin palasi luokseni ja omalla tyypillisellä tavallaan keikaili peilin edessä. Minä mietin, että onneksi löysin vielä yhden puvun hänelle puettavaksi. Samalla tunsin oloni hieman surulliseksi ja erityisen huvittuneeksi. Mietin nimittäin, miten raaskin kertoa hänelle, ettei hän oikeasti edes tarvitse pukua, sillä hän on kuollut.

Kerran Tommi tuli yöllä luokseni ja kysyin: – Miten sinä olet taas siinä. Sinähän olet oikeasti kuollut. Tommi vastasi ilkkurisesti nauraen, että hän aina välillä pistäytyy katsomassa, miten minä pärjailen ja mitä minä teen. Muistan vieläkin, miten hyvältä minusta tuntui aamulla herätessäni. Ehkä Tommi todellakin kävi välillä luonani. Myöhemmin syksystä unet alkoivat saada synkkiä värejä ja ahdistavia piirteitä. Tommi alkoi näyttää sairaalta ja huonovointiselta. Kävin unessa läpi taas kaiken epävarmuuden; purevatko hoidot, kuoleeko Tommi, miten lapset kestävät isänsä menetyksen. Joskus totesin toivorikkaana Tommille, että jos kaikki onkin vain väärinkäsitystä ja hän ei ole oikeasti sairas. Joka kerta Tommi totesi, että valitettavasti asia ei ole niin. Alitajunta on ihmeellinen asia, miten se työskentelee ja auttaa omalta osaltaan ihmistä toipumaan tuskastaan.

Syksy saapui niin kuin sillä on tapana tulla kauniin ja lämpimänkin kesän jälkeen. Olin saanut jo lämmitettyä lasten kanssa kesäsaunammekin. Tuntui hyvältä istua verannalla katsomassa aurin-gossa läikehtivää peltoa tai sinisenä siintävää järveä sekä kuunnella lintujen laulua ja antaa auringon hyväillä kasvoja. Lapset alkoivat koulun ja ensimmäisenä päivänä he menivät tuntia muita koululaisia myöhemmin kouluun. Olimme sopineet opettajan kanssa, että hän kertoisi lapsille kuulumisemme ja samalla hän pyytäisi, että Sonjalta tai Samuelilta ei kyseltäisi tapahtuneesta. He kertoisivat tapahtuneesta sitten, kun olisivat valmiita. Minäkin palasin töihin ja lähetin henkilökunnalle sähköpostilla kiitokset muistamisista ja samalla pyysin kaikkia pidättäytymään henkilökohtaisista osanotoista, sillä halusin edes työpaikalla olla muistelematta koko ajan kesän tapahtumia. Työyhteisön tuki ja olemassaolo auttoi minua paljon. En ajatellut missään vaiheessa jäädä pitkälle sairaalomalle, sillä uskoin työnteon auttavan arkeen ja turvalliseen ryhtiin pääsemisessä. Tommin sairastumisen ja kuoleman aikoihin joku perheestäni oli ollut

yhtäjaksoisesti luonamme yli kolmen kuukauden ajan. Jossain vaiheessa lapset kysyivät, että eikö meidän perhe enää koskaan saa olla rauhassa. Voi että se tuntui hyvältä. Lapset tunsivat siis jo itsensä tarpeeksi vahvoiksi yrittämään normaalia arkielämää. Vielä olivat yhdet rakkaat vieraat tulossa, sillä sisareni Riikka pikkupoikineen ja vanhempamme olivat tulossa käymään. Sen jälkeen meidän pieni perheemme aloittaisi uuden, erilaisen elämän rakentamisen.

En koskaan ollut pitänyt itseäni ahkerana haudalla kävijänä, enkä ollut erityisesti nauttinut hautausmaalla kävelemisestä. Kun Tommin kanssa kävimme hänen äitinsä ja myöhemmin isänsä haudalla, yritin päästä sieltä aina pois mahdollisimman nopeasti. Siksi yllätyinkin huomattessani, miten usein istuin Tommin haudalla. Haudan vieressä sijaitsee iso istumakivi ja koska hauta on viimeisessä rivissä järven vierellä, aurinko paistaa esteettä haudalle lähes koko päivän. Istuin usein pitkiä aikoja itsekseni haudalla ja yritin käsittää koko tapahtumaketjua. Kaikki oli tapahtunut liian nopeasti. Tommin diagnoosin saamisesta siihen, kun olin haudannut hänet, oli kulunut vain kolmisen kuukautta. Haudalla sain olla tarvittaessa heikko ja itkuinen, kotona yritin lasten vuoksi olla vahvempi kuin todellisuudessa olin. Kävin pitkiä keskusteluja Tommin kanssa, kerroin hänelle kuulumisia ja manasin maailmankaikkeutta. Itkin, huusin ja räjäsin, toisaalta taas olin kiitollinen siitä kaikesta, mitä meillä oli ollut ja mitä minulla yhä oli. Lasten toivomuksesta tilasimme pienen pronssisen linnun hautakivelle. Pikkulintu veisi meidän terveisemme Tommille taivaaseen ja toisi Tommin terveiset meille. Siinä minä istuin ja ihmettelin kahta puista ristiä, isää ja poikaa, jotka oli laskettu hautaan puolen vuoden välein. Ajan kanssa sain hoidettua Arvon ja Tommin nimet kiveen, tehtyä haudanhoitosopimuksen ja ostettua kynttilälyhdyn.

Lapsia en koskaan vaatinut mukaan haudalle tai tehnyt haudalla käynnistä jotain viikoittaista rituaalia. Otin heidät mukaan, jos he tahtoivat ja alkuvaikeuksien jälkeen he lähtivät usein mukaani. Heti hautajaisten jälkeen lapset vierastivat haudalla käyntiä. Varsinkin Sonjalle se oli ylitsempääsemättömän vaikeaa. Hän ei omien sanojensa mukaan halunnut tulla haudalle, sillä hän ei kestänyt ajatusta isästä hänen jalkojensa alla. En kiirehtinyt asian kanssa ja onneksi koulussa oli mediakasvatusprojekti alkusyksystä. Siinä lasten oli määrä ottaa iloisia ja surullisia valokuvia. Ehdotin Sonjalle, että hän ottaisi kameran mukaan ja lähtisi valokuvaamaan isän hautaa. Sonja innostui ajatuksesta. Ehkä isän hautakiveä oli helpompi katsella kameran kautta ensimmäisellä kerralla. Iloinen kuva oli minun ottamani kuva Sonjasta, jossa hän hymyilee nätisti takanaan aurinkoinen kesämaisema sinisine taivaineen ja keltaisine peltoineen.

Hän kirjoitti valokuviin kuvateksteiksi:

Isän haudalla – otin surullisen kuvan isän haudalta, kun kävin siellä ensimmäistä kertaa. Aiemmin en ollut uskaltanut käydä. Aluksi tuntui vaikealta, mutta haudalla käynti helpotti.

Isän uusi koti (selkäni takana) – Otin iloisen kuvan isän uudesta kodista eli taivaasta. Isän on varmaan siellä parempi olla. Olen iloinen, kun isään ei enää satu.

En ollut koskaan ollut kova siivoamaan tai muutenkaan tekemään kotitöitä, mutta sinä syksynä siivosin viidentoista vuoden edestä. Tyhjensin vaatekaappeja, lipastoja, varastotiloja, maalasin ja pesin kaikkia mahdollisia ja mahdottomia paikkoja. Jossain vaiheessa pelkäsin aloilleen jäämistä, sillä olin varma, etten enää pääsisi jalkeille, jos en olisi koko ajan liikkeellä. Olihan siinä hyvätkin puolensa, sillä kaikki tekemättömät työt tulivat tehtyä. Mutta kyllä pakonomainen puuhastelu ajan kuluessa myös kulutti fyysisesti ja henkisesti. Koska asumme vanhassa talossa, kaikenlaisiin vahinkoihin oli varauduttava, ja tietysti kaiken lisäksi meillä tapahtui vesivahinko. Lämminvesivaraaja rikkoutui ja aiheutti kellariin vesivahingon, jonka seurauksena kellari homehtui. Toisaalta oli hyvilläni, sillä se tiesi taas säpinää ja siivoamista.

Kypros – ensimmäinen lomamatkamme ilman Tommia

Olin varannut syyslomamatkamme jo tammikuussa. Silloin me emme vielä tienneet, miten julmasti elämä voi pettää kaikki odotukset. En halunnut syksyllä peruuttaa matkaamme, sillä olimme sen totisesti ansainneet. Jos lähtisimme kolmistaan, niin Tommin poissaolo tuntuisi kipeästi. Mikä siis avuksi? Soitin veljelleni ja kysyin, voisiko hän lähteä kanssamme. Tunsin hieman huonoa omaatuntoa, sillä en pystyisi tarjoamaan tätä mahdollisuutta hänen vaimolleen ja pojilleen. Mutta kuten arvasin, asia ei tuottanut heille ongelmia tai pahaa mieltä. Niinpä lokakuussa minä, lapset ja veljeni lähdimme yhdessä matkaan. Olin todella onnellinen tästä järjestelystä, ja niin olivat lapsenikin. Santtu-eno on heille hyvin rakas ja ennen kaikkea Samuelilla oli miesseuraa. Pojat kävivät yhdessä pelaamassa futista, kun minä ja Sonja löhösimme altaalla. Iltaisin oli ihanaa istua parvekkeella katsoemassa auringonlaskua ja odottaa hämärän laskeutumista. Illan hämärä ja tunnelma etelä- Euroopassa on aivan erityinen. Siinä on mielestäni aina ollut jotain taianomaista, joka tempaa mielikuvituksen vauhtiin. Mieleeni tulvivat monet matkat Tommin kanssa ja nämä samat iltojen tunnelmat. Jos suljen silmäni kotona vaikka keskellä kovinta pakkasta, pystyn aistimaan illan hennon tuulen tuoksun, kuulemaan ihmisten puheensorinan ja tuntemaan ihollani meren kosteuden.

Ennen lähtöämme illalliselle lapset katsoivat hetken piirrettyjä ja me saimme jutella Santun kanssa. Keskustelumme olivat innostavia, lohduttavia ja meitä lähentäviä. Miten rikas ja onnellinen ihminen voikaan olla, jos hänellä on läheisiä sisaruksia.

Päivisin oli lämmin ja pärjäsimme kevyellä eväällä, mutta iltaisin panostimme hyviin ravintoloihin ja söimme häpeättömän hyvin. Sonja kirjoitti kouluaineen matkastamme.

Matka Kyprokselle

Heräsin, oli sunnuntai. Tänään minä, Samuel, äiti ja meidän eno Santeri lähdettäisiin Kyprokselle. Kaikki tavarat oltiin jo pakattu. Odotin malttamattomana lähtöä. Sitten äiti sanoi: ”Lähdetään viemään matkatavaroita autoon!” Se tarkoitti, että lähtisimme kohti Kuopion lentokenttää. Kun olimme Kuopion lentokentällä, niin soitin ystäväilleni. Pian olimmekin jo lentokoneessa. Odotin nousua, koska nousu oli kaikista kivoin lentomatalla. Nyt se alkoi, puristin tiukasti enoni kättä. Vatsan pohjassa tuntui. Sitten me jo nousimme yläilmoihin.

Minä ja Santtu pelasimme Samuelin autokorteilla. Lento kesti viisi tuntia. Kun olimme perillä, niin meidän piti odottaa kokonaiset kaksi tuntia matkalaukkujen saapumista. Sitten näytimme passimme erittäin vihaiselle miehelle ja etsimme bussin. Bussi ajoi meidät hotellimme eteen. Hotellimme nimi oli Atlantica Hotel.

Saimme huoneemme avaimet ja kävelimme meidän huoneeseen. Kello oli muuten kaksi yöllä, kun pääsimme nukkumaan.

Kun heräsin, niin menimme tietysti tutkimaan paikkoja. Me vaihdoimme vaatteet ja menimme hotellin aamupalatarjoilulle. Ruoka oli ihanaa. Tarjolla oli paahtoleipää, lohkoperunoita, pekonia, erilaisia juustoja, muffinsseja, keksejä, rahkoja, papupataa ja erilaisia juomia. Söimme itsemme niin ähkyyn, että päätimme mennä sulattelemaan uima-altaalle.

Vaihdoimme uimapuvut. Minä ja Samuel juoksimme kilpaa uima-altaalle. Kun olimme saaneet tarpeeksi auringosta, niin lähdimme ostoksille. Ostin vaikka mitä. Kello oli viisi, kun tuumimme ostoksilta. Minä ja Samuel kiertelimme hotellissa. Löysimme kauniin näköalapaikan hotellin ylimmästä kerroksesta.

Kun tulimme takaisin hotellihuoneeseen, niin minä menin kylpyyn. Äiti sanoi, että lähtisimme jonnekin ravintolaan. Kuivasin tukkani ja vaihdoin vaatteeni. Tilasimme taksin, joka ajoi meidät kaupunkiin.

Löysimme ihanan ravintolan nimeltä Lido.

Minä tilasin talon erikoishampurilaisen, Samuel tilasi pihvin. Ruoka oli hyvää! Minä ja Samuel söimme itsemme täyteen. Kiertelimme ravintolassa ja huomasin pöydällä sormuksia. Tarjoilija tuli luokseni ja puhui jotain englanniksi. Ymmärsin vain sanat; sormus, lahja, ihan totta. Epäröin hetken, mutta tarjoilija jo esitteli minulle sormuksia ja laittoi niitä minun sormiin. Sitten tarjoilija lähti.

Minä jäin miettimään, minkä sormuksen valitsisin. Sitten löysin mieluisan. Sanoin tarjoilijalle pitäväni tästä sormuksesta. Hän hymyili. Sitten meidän olikin jo aika lähteä.

Kello oli kymmenen, kun tulimme takaisin hotelliin. Sitten Santulle tuli himo lähteä takaisin ostoksille. Minulle ja Samuelille se tietysti kävi, mutta äiti jäi lukemaan huoneeseen. Kello oli yli yksitoista, kun tulimme takaisin. Istuimme hetken parvekkeella ja menimme sitten nukkumaan.

Seuraavana aamuna meidän piti herätä aikaisin, koska äiti oli varannut meille retken Nikosiaan ja vuorille. Menimme ensin aamupalalle, ja kun se oli syöty, bussi odotti jo pihalla. Aluksi menimme Nikosian kaupunkiin, jossa katsoimme nähtävyyksiä ja teimme ostoksia. Kaikkialla oli nättiä. Söpöjä, valoisia pikkukujia oli joka paikassa ja vanhoja kauppoja oli vieri vieressä. Seuraavaksi bussi suuntasi kohti vuoria. Vuorilta oli hyvät näköalat. Kun olimme kierrelleet tarpeeksi, äiti tilasi meille isot juustosämpylät. Meidän ruokapöydän vieressä kasvoi chilejä ja paprikoita. Kun olimme syöneet, kävimme katsomassa lähellä olevaa tosi vanhaa kirkkoa.

Kello oli viisi, kun olimme takaisin hotellissa. Minä menin kylpyyn ja Samuel ja Santtu menivät pelaamaan jalkapalloa. Äiti jäi lukemaan kirjaa. Kun tulin kylvystä, ehdotin äidille, että menisimme ottamaan aurinkoa uima-altaalle. Äidille se kävi!

Vähän myöhemmin aloimme laittautua iltaa varten. Kello oli kahdeksan, kun lähdimme etsimään ravintolaa. Löysimme nopeasti kivan paikan, jonka nimi oli Little Venetsia. Tilasin kanapihvin

tomaattikastikkeella, se oli ihanaa.

Kun saavuimme hotelliin, pojat menivät katsomaan alakertaan jalkapallo-ottelua. Minä olin jo mennyt nukkumaan, kun he tulivat takaisin. Seuraavana aamuna äiti sanoi, että menisimme vesipuistoon. Minä ja Samuel innostuimme tosi paljon. Aamupalan jälkeen taksi vei meidät sinne. Kaikki taksikuskit olivat tosi kivoja, monet osasivat jopa vähän suomea. Puistossa minä ja Samuel menimme ensin vesikiipeilytelineeseen ja sitten tasapainoilujuttuun. Seuraavaksi kiipesimme isoon keltaiseen appelsiiniin, jonka päällä piti hyppiä ja kyllä meillä oli kivaa! Kun olimme hyppineet noin vartin, niin päätimme mennä tosi rajuun ja pelottavaan liukumäkeen. Minua pelotti koko ajan mennä siitä, koska pelkäsin jääväni kiinni, mutta loppujen lopuksi se oli ihan kiva liukumäki. Sitten enoni ehdotti, että mennään vielä korkeammalle. Samuel suostui, mutta minä epäröin. Lopulta kuitenkin suostuin. Siitä liukumäestä piti mennä patjalla ja se oli vieläkin edellistä parempi. Äiti ja Samuel menivät jo ottamaan aurinkoa, mutta minä sain suostuteltua Santun vielä yhteen liukumäkeen. Se oli niin kivaa, että laskimme sen noin kahdeksan kertaa. Olimme niin pyörällä päästä, että päätin mennä vesikiertoajelulle patjalla Santun ja Samuelin kanssa. Virta vei meitä ja Samuel potki lisää vauhtia ja minä ohjasin. Lopulta otin kiinni palmun lehdestä ja vedin meidät rantaan. Sen jälkeen menimme syömään ranskalaisia ja kananugetteja. Laskimme vielä kilpaa yhdessä liukumäessä ja minä kiljuin koko matkan.

Kun pääsimme hotelliin, olimme niin väsyneitä, että päätimme mennä hotellin alakertaan syömään. Ravintolan ruoka oli hyvää, erityisesti jälkiruokapöytä. Siellä oli vaikka mitä: jätskiä, suklaakakkua, rahkaa, keksejä, kiisseliä, hedelmiä. Istuimme sen jälkeen hetken parvekkeella ja menimme nukkumaan. Seuraava päivä meni uima-altaalla, paitsi illalla kävimme syömässä kiinalaista ruokaa. Minulla oli haikea mieli, sillä tiesin huomenna lähtevämme. Kun aamulla heräsimme, menimme meren rannalle. Vesi oli lämmintä ja minä ja Samuel seilasimme uimapaajoilla. Kävimme vielä ostoksilla ja illalla syömässä hienossa ravintolassa nimeltä Aliada ennen kentälle lähtöä. Lentokone lennätti meidät takaisin kylmään Suomeen.

Sonjan kirjoituksessa ja lasten olemuksessa alkoi olla merkkejä tasapainon löytymisestä. Painajaiset olivat loppuneet, nauru oli jo herkemässä ja pelko yksinjäamisestä oli väistymässä. Varsinkin Sonja kyllä väsähti syysloman jälkeen ja koulunkäyntiin keskittyminen oli välillä vaikeaa. Ehkä se oli luonnollinen reaktio, lapset olivat tsempanneet kovasti koko syksyn. Ajan kuluessa he kuitenkin olivat taas energisiä, reippaita koululaisia. Minun oli vain muistettava antaa heille aikaa surra ja levätä.

Miehelässä

Kaikki alkoi vanhasta Helsingin aikaisesta tuttavuudesta. Olinhan minä hänestä aina pitänyt erityisen paljon, mutta ajatellut lähinnä hyvänä ja turvallisena ystävänä. Kuinka paljon siinä oli ollut itsesuojeluvaistoa? Jälkikäteen ajatellen todennäköisesti olin ihastunut häneen jo paljon aiemmin, mutta kieltäytynyt ajattelemasta siten. En halunnut vaarantaa avioliittoani ihastumisilla.

Vieläkin ensimmäisen kerran muisto saa sydämeni pamppailemaan ja posket punehtumaan. Kaikki alkoi viattomasta jälleentapaamisesta pitkän tauon jälkeen ja viattomilta tuntuvista puhelinkeskusteluista.

Kun tajusin lupautuneeni ohikiitäväksi hetkeksi hänen omakseen, suru muutti olemustaan. Minä heräsin huomaamaan, että ympärilläni olevat ihmiset ovat miehiä ja naisia. Olin ollut vaimo yli kymmenen vuotta ja räväkästä olemuksestani huolimatta en ollut koko avioliittomme aikana pettänyt puolisoani kertaakaan. Niinpä tunsin olevani taas kuin parikymppinen työnhupakko menossa ensimmäistä kertaa miehelään. Voi Luoja, miten hyvältä mies tuoksuukaan ja tuntuu. Ympäröivä maailma katosi hetkeksi vieden pahan olon, ainakin siirtäen sen hetkeksi pois. Sillä hetkellä tajusin, että en ole enää kenenkään puoliso. Jäljellä olin vain minä ja minuuden uudelleen rakentaminen. Toki muistot säilyvät ja olen aina yhteisten lapsiemme äiti, mutta oli helpottavaa huomata ottaneensa ratkaisevan ja jollakin kummallisella tapaa parantavan askeleen eteenpäin. Jokaisella se ensimmäinen kerta jää ikuisesti mieleen ja tämä oli minun toisen elämänjaksoni ensimmäinen kerta, jonka muisto ei unohdu koskaan. Kun pitkään on ilman toisen ihmisen kosketusta, sellaista hetkeä osaa myös arvostaa.

Tottahan on, että tämä oli tarkoitettu laastarisuhteeksi, jolla oli oma aikansa ja paikkansa. Mutta me molemmat tiesimme sen, ja siksi kaikki tuntui niin ihanan katkeralta. Kumpikaan ei antanut katteettomia lupauksia tai asettanut turhia odotuksia tulevaisuudelle. Oliko se oikein vai ei? Minun on myönnettävä, että en miettinyt sitä silloin, minulla oli liian kova tarve saada tuntee eläväni.

Tajusin myös, kuinka yhteiskunta helposti saattaa ajaa nuoret lesket henkisiin mustiin vaatteisiin vuosiksi, ehkäpä vastoin tahtoaan. Luin kerran kampaajalla jostain naistenlehdessä sinkuista ja seksistä ja siinä oli erikseen juttu meistä nuorista leskisinkuista. Artikkelissa kuvattiin hyvin tilannetta, jossa puolison kuoleman myötä leskeltä katoaa elämästä läheisyys, kumppanuus ja seksuaalisuus. Alussa seksuaalisuus katoaa luonnollisesti tuskan tunteen ja jokapäiväisen selviämisen alle, mutta myöhemmin se saattaa tulla paljon voimakkaampana tunteena pintaan, kuin mitä se on vuosiin ollut. Seksuaalisuudessa on mielestäni jotain alkukantaista energiaa, se luo vahvan tunteen elossa olemisesta. Artikkelissakin sivuttiin faktaa, että lesken seksuaalisuus on jollakin tapaa tabu ja yhteiskunta odottaa, varsinkin ehkä naiselta, pitkää suruaikaa ja kieltäytymystä. Aivan kuin suru katoaisi selibaattiin ryhtymisellä. Itselläni ihon ikävä oli vähintään yhtä vahva kaipuun aiheuttava tunne kuin yksinolo sinällään. Hyvään seksuaalisuuteen kuuluu myös hellyys, tunne siitä, että on erityinen jollekin, ja siitä syntyy henkisen läheisyyden tarve. Eivät nämä tarpeet katoa mihinkään, vaikka kuinka yrittäisi tukahduttaa ne. Varmasti ihmisissä on isoja eroja, mutta surullista on, jos omat moraalikäsitkset tai pelko muiden ihmisten mielipiteistä ajavat lesket elämään epätydyttävää elämää ilman aistien iloa. Voisin hieman lakonisesti todeta, että onneksi en ole koskaan ottanut turhia paineita muiden ihmisten puheista.

En kykenisi vielä pitkään aikaan aidosti rakastumaan tai sitoutumaan kehenkään. Omat erityisongelmansa aiheutuivat myös siitä, että asuin mieheni lähes 200 vuotta vanhalla tilalla, jota olin sitoutunut hoitamaan siihen saakka, kunnes lapsemme päättäisivät aikanaan tilan kohtalosta. Mieheltä vaatisi rohkeutta tulla isännäksi toisen miehen suvun kantatilalle.

Olen myös varsin itsekäs ja mukavuudenhaluinen ja ajatus uusioperheestä ei miellytä minua yhtään. Jos joskus haluaisin sitoutua, ihanteena olisi mies, jolla ei olisi lapsia ja joka haluaisi myös säilyttää oman henkisen ja taloudellisen riippumattomuutensa mutta olisi aina käden ulottuvilla. Yksi suomalainen laulu kertoo hyvin siitä, minkälainen miehen tulisi olla. Realistina tajuan, että minun on parempi tyytyä elämään yksin, koska olen huono tekemään kompromisseja. Mutta parempi on elää yksin tyytyväisenä kuin onnettomana huonossa liitossa. Aika näyttää, kuinka elämässäni lopulta käy. Tämä oli otettava ja koettava kuin jännittävä seikkailumatka, jonka lopputulosta on vain maltettava odottaa.

Marraskuu 2005

Mittasin päivieni laatua "Hector-mittarilla". Vein lapset aina aamuisin kouluun ja jos matkalla koululta töihin pystyin kuuntelemaan Hectorin "Neljä tuulta" itkemättä, tiesin jaksavani koko päivän väsymättä. Jos taas itkin jo työmatkalla, koko päivä oli vaikea. Enpä olisi vielä puoli vuotta sitten uskonut, että aloittaisin työpäiväni mieli murtuneena ja lohduttomana. Onneksi minulla oli mielekäs työ ja kannustava työyhteisö, ilman näitä molempia elementtejä en olisi voinut hyvin. Töissä välillä jopa unohdin ikäväni ja tuskani. Iltaisin olin välillä tosi väsynyt ja liian kärtytisä lapsille. Olin nukkunut liian kauan lyhyitä yöunia. Vaikka sainkin unen päästä kiinni ilman lääkkeitä, heräsin yleensä kolmeen mennessä. En kuitenkaan turvautunut lääkkeisiin, sillä oloni ei ollut enää niin tuskaisa edes yöaikaan. Yöllä oli aikaa ajatella, elää kaikki muistot yhä uudelleen. Välillä huomasin turvautuvani aika koviin keinoihin surun yllättäessä. Muistelin Tommin huonoja puolia ja ikäviä piirteitä ja yritin todistella itselleni, että hänen menetyksensä ei ollut niin paha juttu loppujen lopuksi. Joskus se helpotti, joskus taas minulla oli monta kertaa pahempi olo, sillä surun lisäksi tunsin vielä huonon omantunnon taakan harteillani. Kuinka saatoin ajatella hänestä sellaista?

Pikkujoulut lähestyivät ja tuttu porukkamme kerääntyi perinteiseen viikonlopun viettoon stadiin. Ihanaa, juhlat olivat piristysruiske harmaaseen talveen. Miten hyvältä tuntuikaan olla hyvien ystävien ympäröimänä. Lapset olivat siskoni luona nauttimassa perheeni seurasta, voisin siis hyvällä omallatunnolla varastaa hetken itselleni. Olin viikonlopun ilman lapsia ensimmäistä kertaa lähes puoleen vuoteen. Viikonloppu meni syöden ja juoden, ehkä jälkimmäistä suomalaiskansalliseen tapaan hieman liiankin kanssa. Joka tapauksessa kaikki onnistui hyvin ja olo oli kevyt ja rentoutunut.

Mutta miksi kolmas myrskyaalto sitten tuli ja yllätti minut täysin? Seuraavan viikon maanantai-iltana lomaannuin täysin. Putosin elämän mustaan aukkoon, paikkaan, jonka olemassaolosta en ollut tiennyt mitään. Yhtäkkiä kaikki menetti merkityksensä, minuun iski täydellinen väsymys ja lomaannus. Miksi se tuli silloin, lähes puoli vuotta Tommin kuoleman jälkeen? Onnistuneen viikonlopun jälkeen, kun hetken kaikki oli tuntunut niin hyvältä.

Olin ärtynyt, rauhaton ja rintaani koski. Sisälläni kiersi möykky, joka puristi, lomaannutti hengityksen ja aiheutti sellaisen ahdistuksen, että kykenin tuskin hoitamaan lapseni tai itseni. Ensimmäistä kertaa käperryin peiton alle kuuntelemaan katkonaista hengitystäni. Tässäkö se nyt on, enkö selviäkään tästä? Miten lasteni käy? Romahtaako koko elämäni, lasten elämä? Turvauduin illalla pitkästä aikaa diapamiin, sitä ilman en olisi kyennyt rauhoittumaan. Jouduin myös ottamaan ensimmäisen sairaslomapäivän, tällä kertaa sen toteamiseen en tarvinnut edes Hector-mittaria.

Sain koottua itseni aamulla sen verran, että sain lapsille aamiaisen ja vein heidät kouluun. Matkalla takaisin kotiin minun oli pysäytettävä auto, sillä en itkultani nähnyt tietä. Ja mikä oli se korvia vihlova ääni autossa? Oliko se oma tuskainen huutoni? Voi Luoja, miksi tämän piti tapahtua meille? Mitä pahaa me olimme tehneet? Vastahan me Tommin kanssa kuljimme tätä tietä pitkin koiraa ulkoiluttamassa ja sopivaa joulukuusta katsomassa.

Kaikki oli nyt ohi, Tommi oli lopullisesti poissa. Minä en enää koskaan näkisi häntä, kuulisi hänen ääntään, koskaan en enää saisi koskettaa häntä. Lopullinen luopuminen ja sen tajuaminen iskivät täysillä tajuntaani. Ehkä olin ollut vahva tähän asti, jotta sain autettua lapseni pahimman ajan yli. Vai olinko uskonut sisimmässäni, että Tommi oli matkoilla ja tulossa taas jouluksi kotiin? Rauhattomuus ja tuska sananmukaisesti raatelivat sisimpääni, mennyt isänpäivä, tuleva joulu ja viettämämme pikkujoulut ilman Tommia kietoutuivat

yhteen epämääräiseksi vyyhdiksi.

Iltaa kohti tilanne alkoi rauhoittua, en tiedä, mistä sain lisää voimia. Muistutin itseäni lupauksesta, jonka olin antanut lapsille kesällä. Olin luvannut heille, että me selviäisimme tästä. Meillä olisi vielä hyvä elämä elettävänä. Lapsetkin olivat helpottuneita koulusta tultuaan nähdessään, että voin jo paremmin. Puhuimme aina lasten kanssa rehellisesti tunteistamme ja he tiesivät, että välillä äitikin ikävoi pakahtumiseen asti isää.

Viimein surutyöhön

Tuttavani soittelivat huolissaan ja kyselivät vointiani. Niinpä yöllä aloitin elämäntarinani kirjoittamisen. Asiat olivat vain kerääntyneet ja ehkä olin vältellyt tuskan ja surun kokemista liiankin tehokkaasti. Suru oli surtava pois, niinhän sitä sanotaan. Onneksi isäni oli tullut luoksemme muutamaksi viikoksi, joten tiesin saavani aikuisen ihmisen seuraa ja keskusteluapua tarvittaessa. Eikä ajatus läheisestä tuttavasta ainakaan oloa pahentanut. Vaikka olin todella väsynyt, tunsin samalla jotain suurta helpotusta. Ehkä se oli helpotusta siitä, että olin saanut huudettua, itkettyä, surtua ja kirjoitettua edes osan pahasta olostani pois. Iso möykky rinnassa ei enää hallinnut oloani koko ajan.

Pystyin palaamaan töihin ja se jo toimi terapiana vieden taas elämän turvallisille, arkisille urille. Helpottavaa oli myös tajuta, että seuraavankin tuskan tullessa on edessäpäin odotettavissa seesteisempää. Yöllä lasten nukkuessa vietin molempien vieressä aikaa nuuhkien ja maistellen heitä. Minulla oli vielä paljon jäljellä, meillä oli vielä hyvä elämä elettävänä. Minulla on suuri merkitys, lasten hyvinvointi ja onnellinen lapsuus ovat nyt minun varassani. Sisarukseni ja ystäväni tarvitsivat myös minua ja työni kaipasi tekijäänsä.

Elämän merkitys, mitä se todella tarkoittaa? Kuinka harvoin sitä ehtiikään pysähtyä ajattelemaan. Kaikki me tänne synnymme ja kaikki me täällä myös kuolemmekin, mutta mitä jää näiden kahden pisteen väliin? Mihin meidän olisi pyrittävä elämässämme? Elämme loppujen lopuksi vain kovin lyhyen ajan ja meidän kuoltuamme lähes kaikki jatkuu samanlaisena kuin eläissämme. Mitä valintoja ihmisen oli tehtävä saadakseen elettyä onnellisen elämän? Jollain hullunkurisella tavalla sain voimaa tajutessani rajallisuuteni ja sen, että kaikki me joskus kohtaamme elämän päättymisen. En ollut yksin, en edes

yksinäinen. Monella ihmisellä asiat olivat paljon huonommin, minulla oli kaksi ihanaa lasta, taloudellisesti turvattu asema, paljon ystäviä ja kiinnostava työ. Nyt olisi jatkettava eteenpäin, vaikka pienin askelin. Hector-mittarilla mitattunakin minulla olisi hyvä elämä elettävänä.

Isänpäivä

Joka päivä on isänpäivä, muistutin lapsiani marraskuun koittaessa. Nykyään isänpäivä on lähinnä markkinavoimien päivä, jolla oli hyvin vähän tekemistä todellisen välittämisen kanssa, yritin vakuutella lapsilleni. Sovin opettajan kanssa, että lapset osallistuisivat normaalisti isänpäiväkorttien tekemiseen koulussa. Olihan heillä isä, jota muistella. Joku lapsista oli kysellyt hieman nolona, että ”miten ajattelit antaa kortin isälle”, Sonja kertoi naureskellen. Olin jo aiemmin päättänyt, että meillä ei isänpäivästä tehdä mitään jokavuotista itkumessua. Kävimme tuttavaperheemme luona lauantaina, isänpäivän aattona, ihastelemassa heidän uutta koiranpentuaan.

Ilta meni mukavasti syöden ja seurapelejä lasten kanssa pelaten. Seuraavana aamuna meillä oli sukulaisemme kylässä ja hänen kanssaan kävimme syömässä kiinalaisessa ravintolassa. Sen jälkeen menimme käymään Tommin haudalla ja vasta siinä vaiheessa lapset havahtuivat, että tänään oli isänpäivä. Se oli lähinnä toteamus ilman mitään dramatiikkaa tai ylireagointia. Lapset voivat hyvin ja tuntevat itsensä tasapainoisiksi ja olonsa turvatuksi, jos äiti voi hyvin, se tuli taas kerran todistettua. Palattuamme kotiin sytytimme kynttilät ja ihailimme lasten tekemiä isänpäiväkortteja. Sonja oli kirjoittanut: ”Minä olen isän tyttö, siitä olen varma. Isä aina poskelleni pusun antoi ja sitten hän minua käsillään kantoi. Minä olen isän tyttö, siitä olen varma.” Samuel taas oli kirjoittanut korttiin: ”Meidän iskä on maailman paras, sillä hän aina leikki meidän kanssa ja pelasi jalkapalloa meidän kanssa ja aina hassutteli. Meidän iskä on koko maailman paras iskä.” Joka päivä on isänpäivä, muistutin itseänikin.

Lääkärillä

Jouluuun oli enää muutama viikko. Olin jaksanut kaikesta huolimatta käydä töissä, hoitaa lasten koulunkäynnin, harrastukset, kaiken normaalin arkeen kuuluvan. Uihäiriöt vain vaivasivat jatkuvasti. Sain kyllä unen päästä kiinni, mutta uni päättyi liian lyhyeen. Heräsin yhä kello kolmen– neljän välillä. Onneksi olo ei ollut kuitenkaan kestämättömän tuskaisa tai levoton. Kuuntelin pimeässä lasten tasaista hengitystä. Usein vedin heidät yksitellen halaukseen ja nuuhkin heidän tuoksuaan. Samuel yleensä vähän murisi ja heilutti käsiään tai potki mutta rauhoittui nopeasti. Sonjaa saattoi siirtää ja nostella ilman, että hän reagoi mitenkään. Välillä nukuin molemmat lapset kainalossa ja mietin kaikkea, mitä oli tapahtunut ja mitä oli vielä edessä. Parin tunnin kuluttua nousin ylös ja hain koiran kanssa lehdet tai lueskelin odotellen aamun valkenemista. Monasti aamupäivällä töissä tahtoi iskeä väsymys, mutta työn hyörinässä se oli kuitenkin jotenkin hallittavissa. Onneksi viikonloppuisin ja joskus arki-iltapäivisin sain unen päästä kiinni tarvittaessa. Mutta kyllä liian lyhyet yöunet alkoivat kalvaa ajan saatossa. En ollut nukkunut hyvin kuukausiin, aika meni nopeasti. Jos olin nukkumatta liian pitkään, saatoin ottaa yöllä 5 mg:n pamin ja nukkua sen turvin aamuun saakka.

Lopulta kävin työpaikkalääkärillä, olisi ollut hyvä hetki jäädä muutamaksi viikoksi lomalle. Lääkäri jutteli kanssani ja ehdotti mahdollisuutta tavata psykologia sekä tarjosi mielialalääkkeitä. Minä kieltäydyin molemmista. Vakuutin omaavani hyvän turvaverkoston ja kerroin, etten tuntenut olevani yksinäinen tai jääneeni yksin ongelmieni kanssa. Kerroin myös, etten ollut masentunut. En kyllä vakuuttanut lääkäriä, mutta sovimme parin viikon lomasta. Yrittäisin silloin saada unirytmistä kiinni. En halunnut turvautua sen enempää mieliala-kuin unilääkkeisiin. Mietin kyllä, kostautuisiko jääräpäisyyteni jossain vaiheessa. Totta oli, etten ollut vielä tehnyt surutyötäni. Mutta eikö jokainen sure tavallaan? Minä surin vähitellen ja purin suruani tekemällä töitä tai olemalla lasten tukena. Tietoisuus, että lapset tarvitsivat minua, piti minut varmimmin kunnossa. Minä olin luvannut Sonjalle ja Samuelille, että me selviäisimme tästä. Muistutin aina hädän keskellä itseäni tästä lupauksesta ja se antoi voimia jaksaa eteenpäin. Minulla oli niin monta surua surematta, etten halunnut aloittaa koko hommaa ollenkaan. Kun appeni saatiin hautaan tammikuussa, olin vahvana tukena Tommille ja lapsille. Ajattelin surra häntä myöhemmin, kun olin saanut muut takaisin arkeen. Mutta Tommi sairastui niin nopeasti, että en ehtinyt käsitellä edes apen kuolemaa. Nyt olin ollut tukena lapsille, ja oma suremiseni oli ehkä jäänyt kesken.

Jumala

Jumalaan olin ottanut etäisyyttä. Löytäisikö hän minua enää koskaan tai minä häntä? Olin lapsesta asti etsinyt suurta totuutta Jumalan olemassaolosta. Pikkulikkana olin ahkera pyhäkoulussa kävijä ja murrosikäisenä valitettavasti sekaannuin fanaattisen Siiloanin seurakunnan toimintaan. Se oli hurja kokemus, josta selviäminen kesti vuosia. En mielelläni vielääkään muistellut sitä elämäni ajanjaksoa. Muistan vain pelon, jonka traumatisoivat kokoukset jättivät minuun. Mikä minua ajoi aina vaikeisiin tilanteisiin? Loputon kokeilunhalu, tarve tuntea ja kokea elämä vahvasti vai pelkkä idioottimainen sählääminen? Kun selvisin Siiloanin jättämistä arvista, pyysin Jumalalta merkkiä hänen olemassaolostaan. Aikuisena halusin uskoa, että onnellinen elämäni oli kaipaamani merkki Jumalan olemassaolosta. Olihan minulla kaikkea, mitä ihminen voi pyytää. Mutta minähän toivoin välillä jännitystä, säpinää ja vaarallisia käänteitä, toivoin ja tunsin huonoa omatuntoa. Siitäkö tässä oli nyt rangaistus? Voisiko Jumala rangaista minua tällaisesta? Itse asiassa minä kysyin, oliko sitä minun Jumalaani oikeasti edes olemassa? Minä rukoilin, toivoin ja pyysin, että Tommi saisi jäädä luoksemme. Mutta toisin kävi. Purinko nyt suuttumustani ja turhautuneisuuttani Jumalaan? Surullisinta oli, etten uskaltanut olla kokonaan uskomatta. Pelkäsin Jumalan vievän loputkin rakkaani, jos kääntäisin selkäni kokonaan. Tällainen usko oli ankeaa ja lohdutonta. Mutta jos Jumala oli olemassa ja hän oli oikeasti rakastava, niin täytyi vain toivoa ymmärrystä ja anteeksiantoa. Ehkäpä me vielä joskus löytäisimme toisemme.

Joskus saimme Tommin kanssa kunnan riidan aikaiseksi, kun minä kyseenalaistin koko evankelis-luterilaisen seurakunnan tai kristinuskon opit. Tommi oli vanhanaikainen ja uskoi, kuten oli opetettu. Toisaalta se oli helppo ratkaisu, sillä silloin ei tarvinnut vaivata vaikeilla kysymyksillä päätään. Minä sain yleensä jokaisen kohtaamani papin kanssa väittelyn aikaan pelkästään kyseenalaistamalla kolminaisuusopin tai ns. kristittyjen joulunvieton. Koska nämä asiat olivat monesti mielessäni, oli suuri helpotus saada keskustella Jumalasta, uskosta ja sen puutteesta teologisessa tiedekunnassa eksegetiikkaa opiskelevan veljeni kanssa. Pikkuveli oli kasvanut ison veljen mittoihin viime vuosina henkisesti ja fyysisesti. Minä olin tainnut taantua kiukuttelevaksi, uhittelevaksi ja vihaiseksi uhmaikäiseksi. Mutta kai minulla oli oikeus siihen? Ei ihminen voinut kaikkea sietää nousematta kapinaan tai sitten hän ei aikoisikaan taistella vastaan vaan jättäytyä vain virran vietäväksi. Jumaliste, minähän uisin vielä rantaan, nousisin pystyyn ja pysyisin pystyssä. Mutta vielä ei ollut aika nousta vedestä.

Joulu 2005

Odotin joulua, mutta kyllä se myös hieman pelotti. Millaisissa tunnelmissa se vietettäisiin? Minulta diagnosoitiin myös kasvaimet molemmista munasarjoista, stressin aiheuttamat. Onneksi ne olivat hyvälaatuiset ja saatiin hoidettua lääkkeillä. Unettomuus, laihtuminen, tukan harveneminen, kaikki olivat merkkejä henkisestä ja fyysisestä pahoinvoinnista. Pahuksen heikko kroppa, ei kestä kovaa kalloani! Tuttavapiirissäni tapahtuneet sairastumiset olivat osaltaan myös aiheuttaneet turvallisuuden tunteen katoamisen. Kaikkea voi sattua kaikille, elämä ei ole hallittavissa tai ennalta arvattavissa.

Koulun terveydenhoitaja soitti eräänä päivänä ja kertoi tavanneensa lapset koululla. Hänen mielestään lapset tuntuivat voivan erinomaisesti ja olivat iloisia ja tasapainoisia. Näin oli minunkin mielestäni, mutta tuntui hyvältä kuulla se ulkopuolisen ammattilaisen suusta. Itse sokeutui helposti itselleen ja lapsilleen, koska oli niin sisällä tilanteessa. Oma arviointikyky voi heiketä ja olinkin valtuuttanut kaikki ystävät puuttumaan tilanteeseen, mikäli he huomasivat jotain hälyttävää.

Välillä mietin, miten oli mahdollista, että voin niinkin hyvin? Olin selvinnyt ilman lääkkeitä, pitkiä sairauslomia tai täydellistä romahtamista. Joskus epäilin, enkö rakastanut Tommia oikeasti, olinko jotenkin tunnevammainen tai romahtaisinko vain kerralla jossain vaiheessa. Kun luin muiden leskien tarinoita elämän täydellisestä ajautumisesta umpikujaan, en pystynyt samastumaan heihin. Mikä minusta teki selviytyjän? Ehkä se, että minulla oli vahva tunne omasta tarpeellisuudestani. Tunne siitä, että lapset tarvitsivat minua ja minun oli oltava vahva heidän vuokseen. Tiesin myös perheeni ja monen tuttavani kantavan huolta minusta. Heillekin olin todennäköisesti hyvinkin rakas ja tärkeä. En ollut kadottanut

kokonaan taitoa tuntee aitoa mielihyvää ja elämäniloa. Nautin lasten pärjäämisestä, heidän kanssaan olemisesta ja sain tyydytystä työstäni. Tunsin iloa kauniista kodistamme ja sain hyvän olon luonnossa liikkumisesta. Olin löytänyt myös kuntosalilla käynnin ilon, työkaverit saivat patistettua minut sinne ja aloin pitää parempaa fyysistä huolta itsestäni. Koko ajan minua lohdutti ajatus, että Tommi olisi halunnut minun toimivan juuri näin.

En nähnyt enää niin usein unta Tommista. Ne harvat unet, jotka olin nähnyt, olivat olleet surullisia. Tommi oli niissä unissa jo hyvin sairas ja väsynyt. Herätessäni ajattelin, että onneksi Tommi ei kärsinyt enää. Mutta missä hän oli? Oliko hän taivaassa? Oliko taivasta olemassa? Miten tämä juttu meni? Kuulin Tommin äänen korvissani, kun hän naurahtaen totesi asian selviävän ajallaan. Niinpä, kyllä me kaikki vielä kohtaamme tiemme pään. Toisaalta se oli lohdullistakin ajateltavaa, kaikki kuolevat joskus eli kuoleminen on hyvin tasapuolista. Kukaan meistä ei säily siltä. Ihme kyllä minulla ei ollut kuoleman pelkoa tai sairaalloista huolta lapsista. Näissä mietteissä aloin jou-lun valmistelut.

Olin kutsunut luoksemme joulunviettoon Kitin ja Nikon sekä Tommin sisaren, ja yhdessä me saimme luotua iloisen ja onnellisen joulutunnelman. Olin lasten kanssa jo reilu viikko ennen jouluaattoa koristanut kotimme, hankkinut joulukukat ja viimeisetkin lahjat sekä koristellut kuusen. Minulle antoi voimia lasten energia ja positiivinen asenne joulun.

Jouluaattona talomme ympäristöineen näytti kuin satumaailmalta. Valkoinen lumivaippa oli kietonut koko maailman huikaisevaan hohtoon. Auringonsäteet osuivat hangen pintaan ja minun oli siristettävä silmiäni nähdäkseni ympärilleni. Hengitys huurustui juttellessani lasten kanssa ulkona. He olivat täynnä riemua ja energiaa yöllisen lumisateen vuoksi. Pulkat, liukurit, sukset ja potkuri oli haettava varastosta. Puhdistin lumen kanervien päältä ja asettelin kuusenoksat portaiden eteen. Tommi oli aina ennen tehnyt sen. Kun järven jää on tarpeeksi paksu, naapuri ajaa hevosillaan sen päällä. Se on idyllinen näky. Voi kun meidänkin talossamme olisi salaovi parempaan ja onnellisempaan elämään niin kuin Narniasta kertovassa tarinassa. Vai löytäisinkö kyseisen oven vielä omasta elämästäni?

Ihmiset luonnollisesti surevat erilailla, eikä kenellekään ole oikeutta kyseenalaistaa toisen suruaikaa. Siitä huolimatta lukiessani joidenkin leskien tarinoita joulun ajasta minun oli vaikea käsittää, miten ihmiset takertuvat ikäväänsä. Kuinka paljon siinä on tapasuremista? Olen ehkä outo, mutta minä pyrin aina ajattelemaan sitä kaikkea, mitä minulla elämässäni on. En jää miettimään sitä, mitä minulla ei ole. Kun katsoin joulupöydässäni läheisiäni, olin iloinen siitä, etten ollut yksin. Lapsiani katsellessani minusssa herää aina naarastiikeri, emo, joka suojelee poikasiaan hinnalla millä hyvänsä. Onnellisen joulun järjestäminen ja viettäminen kuuluivat tähän suojeleohjelmaan.

Iltaisin, kun kaikki olivat jo nukahtaneet, olin aika rauhaton ja alakuloinen. Luonnollisesti minulla oli ikävä Tommia ja ajatus seuraavistakin jouluisista ilman häntä raastoi rintaani. Tiesin kuitenkin, että hän oli minusta ylpeä, kun toimin juuri näin. Hän olisi halunnut meidän viettävän juuri tällaista jouluidylliä. En romahtanut kokonaan missään vaiheessa, ikävä nakersi tasaisesti sisuksiani. Psykosomaattiset oireet ilmenivät seuraavaksi koko kasvojen ihon aknena. Sain monen viikon lääkekuurin ja kävin monesti kosmetologilla ennen kuin useiden kuukausien kuluttua tilanne rauhoittui. Enkö osannut surra muuten kuin näin?

Suru tuli erilaisina fyysisinä oireina. Kaikesta huolimatta joulunpyhinä sain jälleen unirytmistä kiinni ja niinä viikkoina nukuin enemmän kuin edellisinä kuukausina yhteensä. Miten helpottavaa oli huomata nukkuneensa aamuun asti heräämättä ja lääkkeitä. Jälkiviisaana voisin todeta, että minun olisi pitänyt hakea jo aiemmin apua. Ehkä pidempi sairausloma tai unilääkkeet olisivat voineet helpottaa elämäni aikaisemmin. Sonja oli kirjoittanut kouluaineen joulusta:

Minun joululomani

Pipareiden tuoksu kantautui yläkertaan. Etsin itselleni jouluisia mekkoa. Kuului Samuelin huuto: – Missä minun kravattini on? – Kukaan ei osaa solmia sitä, kuului äidin vastaus. Niin, minä mietin. Sen jälkeen kun isä kuoli, ei kukaan ole osannut solmia kravattia. Näin joulun aikaan kaikki tuli niin helposti mieleen. Kaikki joulumuistot isän kanssa. Nyt ei ollut isää minun kanssani. Äiti sanoi, että isä kulkii aina minun mukana ja minä uskoin äitiä... – Sonja tule jo alas koristelemaan piparkakkutalo, äiti huusi. – Samuel aloitti jo, hän jatkoi. Juoksin alas, piparkakkutalon koristelu oli hauskaa. Kun piparkakkutalo oli koristeltu, menin katsomaan videota. Jouluksi meille tuli meidän Kiti-täti, Kitin poikaystävä Niko ja isän sisko

Marjaleena. Kiti ja Niko asuivat ukin vanhassa huoneessa ja Marjaleena Samuelin huoneessa. Tänäpä oli joulup. Kun ilta tuli, kokoonnuimme syömään. Ruokalajeja oli monenlaisia. Kun ruoka oli syöty, joulupukki tuli meille. Minä sain joululahjaksi joulupukilta pandanallen ja sukulaisilta ja tuttavilta vaikka mitä muuta. Minä olin ostanut myös paljon lahjoja kaikille. Vietimme kivan joulun, vaikka isää ei ollutkaan.

Sonjan kirjoitelmaa lukiessani mieleeni tuli surkuhupaisa muisto. Muutama päivä Tommin kuoleman jälkeen, heinäkuun helteisenä päivänä, lapset kysyivät minulta surkeina, että kuka nyt kaataa ja kantaa meille joulukuusen? Lasten huoli tulevaisuudesta rakentui pienten, mutta hyvin konkreettisten asioiden ympärille. Tommi käsitteli joulua eräässä puheessaan, josta lainaan pienen otteen:

Me keski-ikäiset ja vanhemmat henkilöt muistamme lapsuusajoistamme parhaiten varmaankin kesät ja joulut. Lämpimät ja aurinkoiset uintipäivät ja toisaalta joulun odotuksen ja sen hartauden. Aikuinen voi elää näitä tunteita uudestaan omien lastensa kautta.

Joulun odotus alkaa adventista, Hoosiannasta ja joulukalenterista. Pienen kyläkoulun lapsille joulun sanoma opetetaan kuten aikaisempina vuosikymmeninäkin, aloitetaan traditionaalisten joulunäytelmien, laulujen ja muun juhlaohjelman harjoittelu hyvissä ajoin. Samoin oli lähes 50 vuotta sitten käydessäni tuota samaa kyläkoulua. Nyt joulujuhlaan ei enää tulla hevosella ja reellä, vaan perille saakka tuo hyvin aurattu autotie.

Pienen lapsen joulunodotukseen liittyy toki lahjojen saamisen odotus, mutta yhtäläillä lahjojen antamisen ilo ja lahjayllätysten aiheuttama jännitys. Aikuinen unohtaa osittain ainakin nämä elämykset oman adultomorfisminsa taakse, mutta niitä nousee välähdynsenomaisina tuntemuksina mielen sopukoista lasten kautta.

Tämä pienen lapsen tunteiden ja tunnelmien aitous muistuttaa meitä siitä, mitä lapsen kaltaiseksi tulemisesta on opetettu ja siitä vilpittömästä mielentilasta, johon meidänkin olisi hyvä toisinaan elämässämme pyrkiä.

Samuelkin kirjoitti joululomastamme ja uudenvuodenjuhlasta kouluaineen:

Vihdoin se alkoi! Olin odottanut joululoman alkamista jo pitkään, sillä pian olisi jouluaatto ja uusivuosi. Oli mukavaa, kun lähdimme jouluostoksille. Ostin äidille pyjaman ja Sonjalle paitoja ja korvakorut.

Vihdoinkin oli jouluaatto. Meillä oli käymässä äidin sisko poikaystävänsä kanssa. Myös isän sisko oli käymässä. Sain paljon hienoja lahjoja, kuten lumilaudan, pilkkivavan, pilkkejä, paitoja, kengät, mp3-soittimen ja paljon muuta. Sonja sai myös paljon lahjoja, kuten mp3-soittimen, vaatteita, neljät korvikset ja jonkun oudon vinkuvan pandan, jota piti syöttää bambun versoilla, ja kun sitä halasi, tunsi, kuinka sen sydän hakkasi.

Nyt oli uusivuosi. Meillä on joka vuosi sama porukka. Ensin olimme vierashuoneessa ja sitten söimme pää- ja jälkiruoan. Sen jälkeen menimme Sonjan kanssa yläkertaan katsomaan dvd:tä. Meidät huudettiin alas, koska aloimme ampumaan raketteja. Minä otin isän vanhan susiturkin, kun aloitimme ampumaan. Minä ja Hepuli ammuimme raketit. Raketit jysähtelivät hienosti taivaalla. Kun olimme ampuneet raketit, vieraat alkoivat lähteä, mutta meillä oli hieno uusivuosi.

Uutenavuotena Tommi oli aina pitänyt raketteja ampuessamme hurjan näköistä susiturkkiaan. Miten luontevasti Samuel veti sen päälleen. Pikkumiestä ei juuri takin sisältä näkynyt, mutta nauravat, iloiset kasvot erottuivat. Miten hyvältä minusta tuntuikaan katsoessani häntä. Tommi elää lapsissamme ja muistuttaa minua kaikesta hyvästä, mitä ehdimme yhdessä kokea.

Sormus

Joskus pienistä asioista on vaikea luopua. Joka aamu kiedoin rutiininomaisesti kellon ranteeseeni ja pujotin vihkisormukseni sormeeni. Tuntui, että pettäisin jotenkin Tommia ilman sormusta. Ehkä pelkäsin sormuksen poisjättämistä sen vuoksi, että eromme tuntuisi silloin lopulliselta. Olisin lopullisesti antanut periksi, todennut, että asioita ei saa enää korjattua ennalleen. Tajusin itsekini, kuinka hassuilta ajatukseni tuntuivat. Mutta entä sitten? Jokainen suree tavallaan ja jokaisella meillä on omat rituaalimme.

Muutamaa päivää ennen uuden vuoden vaihtumista valvoin yöllä muiden jo nukkuessa. Mietin elämäni ja sen uutta suuntaa. Kohta vaihtuisi vuosi ja minun oli aika aloittaa uuden, erilaisen elämän luominen. Oloni oli yöllä harvinaisen seesteinen ja rauhallinen. Kirjoitin kirjaani pitkän luvun ja totesin elämäni välitilinpäätöksen olevan yllättäen plussan puolella.

Samalla päätin, että tammikuun ensimmäisenä päivänä luopuisin sormuksestani. Olin kantanut sitä joka päivä yli 12 vuotta, viimeiset puoli vuotta Tommin kuoleman jälkeenkin. Aamulla hyväilin sormusta ja siirsin sen korulippaaseen. Sormeni näytti hylätyltä ja alastomalta, joten pujotin toisen sormuksen vanhan tilalle. Olin toisaalta kuitenkin huojentunut, että olin saanut tehtyä loppuun sen, minkä olin päättänyt. Tuntui, kuin olisin ottanut jättiharppauksen eteenpäin, mikä oli aika koomista sinänsä.

Joululoma oli tehnyt hyvää, olin pirteä ja odotin jo töiden alkamista. Möykky sisälläni oli sulanut selvästi ja olo tuntui keveämmältä kuukausiin. Mieleni täytti harras toive, että voisin selvittää tästä kaikesta kuivalle maalle.

IV

Kevät 2006

Vietin lasten kanssa tavallista viikonloppua tammikuun puolivälissä. Samuel oli ensimmäistä kertaa yökylässä ystävänsä luona perjantaina kolmantenatoista tammikuuta, mikä ei aina tarkoita huonoa onnea tuovaa päivää. Minä katsoin Sonjan kanssa telkkaria, luin kirjaa Sonjan leikkiessä omia leikkejään ja illalla myöhään menimme saman peiton alle nukkumaan. Lauantaina kävin Sonjan kanssa Tommin haudalla, kaupoissa, kahvilassa ja sen jälkeen haimme Samuelin kotiin. Iltapäivällä kävimme lasten kanssa saunassa ja teimme meksikolaista ruokaa. Olin Sonjan kanssa ostanut kauniin tulppaanikimpun ruokapöytään ja katoimme pöydän kauniisti, sytytimme monta kynttilää ja soitimme mukavaa musiikkia.

Kun ruokailun jälkeen lapset lähtivät katsomaan vuokraamaamme elokuvaa, minä uskaltauduin avaamaan, ensimmäistä kertaa, perheemme loputtomat valokuvakansiot. Voi kuinka kaipasinkaan Tommia. Miten tunsinkaan hänen läsnäolonsa voimakkaasti, melkein kuulin hänen äänensä ja haistoin hänen tuoksunsa. Käsiini osui ensimmäisenä vuoden 2000 valokuvakansio, jossa oli matkakuvia kesän Portugalin ja syksyn Langkawin ja Singaporen matkoista. Muistin niin selvästi Tommin lempipaidat, partaveden tuoksun, yhteiset vitsit ja riidanaiheet. Silmäni täytyivät kyynelistä, mutta suru oli jo hieman kevyempää kuin aikaisemmin. Mieleni täytyi myös kiitollisuudesta, ihanista muistoista ja kauniista hetkistä, joita olimme kokeneet yhdessä.

Koko viikonloppu tuntui kauniimmalta, helpommalta ja lohdullisemmalta kuin kertaakaan aiemmin. Syynä oli varmasti myös

se, että aurinko oli paistanut jo muutaman päivän ja luvannut kevään vielä koittavan. Edessä olisivat lämpimät ja valoiset päivät, elämä voittaisi taas kerran. Tunsin sisäistä harmoniaa, rauhallisuutta ja tyyneyttä. Tähän asti olin vakuutellut lapsille, että me selviäisimme, itse välillä siihen uskomatta. Tänään tiesin, että me selviäisimme varmasti. Aamupäivällä olin kysynyt Sonjalta, vieläkö hän oli kovin surullinen isästä. Tyttäreni vastaus hämmensi ja helpotti, sillä hän sanoi jo selvinneensä isän kuolemasta. Ehkä hän ei ihan tiennyt ja ymmärtänyt sanomaansa, mutta lapsi ei osaa teeskennellä yhtä hyvin kuin me aikuiset. Ainakin tiesin olevamme voiton puolella. Samalla elämäni tulivat elämän värit takaisin, huomasin auringon paistavan keltaisena, lumen olevan valkoista ja hiipuvan kynttilän liekin liekehtivän oranssina.

Mietin illalla, kuinka tuskani olikaan helpottunut. Tunne oli monen asian summa, mutta tärkeintä oli tuntee olonsa, edes hetkeksi, normaaliksi. Normaaliuden käsite on niin häilyvä ja se määrittyy eri ihmisten myötä niin erilaisilla. Minulle normaali olotila oli sellainen, että sydänalaa ei koko ajan puristanut jokin kaamea möhkäle. Möhkäle, joka tuntui imevän välillä ilon ja kaikki voimat. Möhkäle, joka puristaessaan aiheuttaa sydämen tykytystä, kylmän hien ja ainaisen kauhun. Voisiko tämä hauras onnen tunne kestää? Miten tajusinkaan kaipaavani normaalia arkea. Sellaista arkea, jossa suurimmat huolet rakentuisivat sään ja rahahuolien tai vaikka keväisen laihdutuskuurin ympärille. Minkälaista luksusta sellaisten ongelmien pohtiminen olisikaan!

Kun suurin tuska alkoi helpottaa, jäi jäljelle valtava kaipaus. Kovimmillaan se oli monesti perjantaisin työviikon jälkeen. Meillä oli tapana silloin ennen tehdä yhdessä hyvää ruokaa, avata ehkä viinipullo ja kerääntyä lasten kanssa pöydän ääreen puhumaan viikon tapahtumista. Niitä hetkiä kaipasin kipeästi.

Vaikka en kaivannut uutta miestä rinnalleni, joskus leikkittelin ajatuksella toisen sylistä ja läsnäolosta. Miltä tuntuisi viettää yhdessä tavallinen viikonloppu? Ihon ikävän lisäksi kaipasin viikonloppuihin välillä aikuista juttuseuraa, mutta onneksi minulla oli laaja ystäväpiiri ja sisarukseni, joiden kanssa keskustelu auttoi aina. Missä vaiheessa olisi ihanteellista, että Samuel saisi kaverikseen miehen, joka antaisi tarpeellisen ja oikean mallin miehenä olemiseen? Tai Sonja saisi turvallisen olkapään ja suojelevan miehenmallin hänen kasvaessaan tytöstä naiseksi? Pystyisinkö yksin luotsaamaan lapset läpi murrosiän? Riittääkö sisarteni puolisoiden ja veljeni läsnäolo malliksi miehestä? Toisaalta onhan maailma täynnä lapsia, joiden elämästä ovat puuttuneet miehet, ja onhan heistäkin kasvanut normaaleja, tasapainoisia ihmisiä. En minä voinut etsiä uutta isää lapsilleni, mutta kyllä nämäkin asiat välillä painoivat mieltäni. Inhorealistina hylkäsin ajatuksen kuitenkin nopeasti, sillä vielä ei ollut kenenkään aika tulla häiritsemään meidän kolmen arkea ja elämää. Tiesin lastenkin ajattelevan näin. Miehet, nuo elämän ihmeelliset mysteerit. Ei heidän kanssaan voi välttämättä elää, mutta kokonaan ilmankin on mahdoton olla.

Helmikuussa koin uuden järkytyksen, sillä sisareni Kiti sai sairauskohtauksen ja joutui sairaalaan. Hänellä diagnosoitiin keuhkoveritulppa. Onneksi mitään vakavaa ei ehtinyt tapahtua ja hän sai lääkityksen ajoissa. Mutta kyllä se pysäytti taas kerran miettimään elämän haurautta. Varsinkin kun vain muutamaa viikkoa aiemmin hänen tullessaan autollaan hakemaan meitä Helsingistä hän oli vähällä joutua kolariin. Rekkakuski menetti autonsa hallinnan, mutta rekka pysähtyi lopulta lyhtypylvääseen. Kuski oli ollut änkyräkännissä.

Lasten suru

Moni läheinen kyseli toistuvasti, miten lapset pärjäisivät. Vaikka he minusta näyttivät tasapainoisilta ja samaa viestiä sain opettajilta ja kouluterveydenhoitajilta, päätin alkuvuodesta pyytää heitäkin kirjoittamaan tunteistaan. Annoin muutaman otsikon, joista toivoin heidän kirjoittavan minulle. Ohjeistin heitä myös, että kirjoitusvirheistä ei kannattanut välittää, kirjakieltä ei tarvinnut käyttää, eikä kirjoituksen tarvitse muodostaa yhtenäistä tarinaa. Olin lukenut kaiken mahdollisen lapsen surusta ja pyrkinyt toimimaan mahdollisimman oikein, jotta suru ei koteloituisi, eivätkä lapset tuntisi oloansa turvattomiksi. Kuitenkin suurin hätäni oli, mitä lapset sisimmissään todella tunsivat, tiesivätkö he itsekään? Miten suru seuraisi heitä läpi elämän? Voisivatko he kärsiä aikuisina isänsä menetyksestä aiheutuvasta masennuksesta? Olisivatko he heikompia kuin muut lapset vai päinvastoin vahvempia kaiken kokemansa jälkeen? Vaikka heidät olikin lapsina rakastettu vahvoiksi, riittäisikö minun rakkauteni ja huolenpitoni turvaamaan heille tasapainoisen ja onnellisen elämän? Kuinka paljon he yhä suojelivat minua ikäviltä asioilta ja omilta suruiltaan?

Itselleni kirjoittaminen oli toiminut mitä parhaimpana terapiana ja toivoin, että kirjoittamisen kautta lapset voisivat käsitellä ikäviä ja surullisia kokemuksiaan toisella tavalla. Nopeasti huomasin, että kirjoittaminen oli ajoitettava päiväaikaan, sillä illalla kirjoittaminen heijastui meillä kaikilla helposti uniin. Itkien luin lasten pohdintoja isän menetyksestä, mutta samalla olin tyytyväinen lasten tapaan käsitellä suruaan.

Samuel kirjoitti seuraavasti:

Yksi kivoin muisto isästä on, kun me pelasim-me jalista ulkona ja katsottiin formulakisoja. Kipeimmät muistot: no se ainakin kun me tulimme naapurista, niin äiti kertoi ettei isä enää selviä hengissä.

Ja se ainakin liikutti kun isä antoi mulle synt-täri lahjan. Se oli vielä itse paketoitunut sen. Se oli sellainen taskukello. Siinä on punainen kellotaulu ja punainen kangaspidike. Vielä kaiken lisäksi iskä kuoli kuusi päivää mun synttäreiden jälkeen.

Mitä tunnen tällä hetkellä? No, onhan koko ajan sellanen tunne, että oliko sen pakko osua just meidän kohdalle. Eikä sitä vieläkään älyä, että iskä on nyt kuollut. Ja kyllä se tuntuu pahalta, varsinkin iltaisin kun joskus saattaa ruveta itkettää ihan muuten vaan. Mut sitten kyllä koittaa ajatella jotain muuta, niin kyllä se sitten helpottaa.

Mitä toivon tällä hetkellä eniten maailmassa? Mä toivon eniten, että isä olisi elossa, eikä sillä olisi mitään tautia kuten syöpää.

Muistoja viime kesästä: No, olihan se vähän koko ajan jännittämistä, että selviääkö isä vai ei? Mutta siinä kävi nyt niin kun kävi. Ainakin silloin kun isä oli sairaana, niin kun me olimme syömässä, niin se saattoi nousta pöydästä ja sanoa, että sillä oli kylmä vaikka sisällä oli +24. Silloin sitä varmaan eniten pelkäsi kun isä hytisi ja piti outoa ääntä. Olihan sitä surua koulussakin ja ei aina ollut täysillä mukana kaikessa. Ja koulukaverit ei joko huomanneet sitä tai ne ei vaan viittineet sanoa mitään.

Miltä tuntuu tällä hetkellä? Onhan sitä vieläkin vähän vaikea älytä mitä tapahtui. Ukki kuoli ekana ja sitten iskä heti puolen vuoden jälkeen, niin kyllä se tosi äkkiä tapahtui. Ja olihan siinä välissä myös unettomia öitä ja raskaan oloisia päiviä. Ja sinä aamuna kun äiti kertoi, että iskä kuoli, niin ei sitä niinkun edes älynnyt. Sitten vasta noin viiden päivän kuluttua rupesi itkettämään ja silloin se varsinainen sureminen alkoi. Ja täytyy myöntää, että kyllä se on paljon mukavampaa kun kesä tulee, niin on valoisaa ja voi olla paljon enemmän ulkona.

Ja sekin vielä, että mä en niinku osaa yhdistää joitain juhlapyhiä isään kuten joulun ja uudenvuoden. Eikä tämän vuoden hiihtolomalla isä tullu mieleen, vaikka viime vuonna samoihin aikoihin isän selkä alkoi oireilla. Sonja ja äiti yhdistää melkein joka loman ja pyhän isään. Ja pa-hin suru kesti sekin ainakin kaksi kuukautta.

Isän hautajaisista: Kun isän hautajaiset oli jo tiedossa ja ne oli jo viikon päästä kuolemasta, niin se alkoi silloin jänskää. Ja kun isän hautajaiset oli seuraavana päivänä, niin sitten se vasta jännitti. Ja kun isän hautajaispäivä oli, niin olin jo ihan, niin kuin tosi jännittynyt. Kun ajettiin vanhan kappelin parkkipaikalle ja kaikki itkevät ihmiset, urut vai mitkä lienee pimputtimet, niin kyllä siinä itsekin tuli aika huonolle päälle. Ja sitten kun laulettiin niitä lauluja, niin eihän siinä meinannut saada sanaa suusta kun itketti niin paljon. Ja sitten kun ne kukat käytiin viemässä siihen arkun päälle, niin kyllä siinäkin tuli paha olo. Mutta sitten kun me lähdettiin ulos ja haudalle ja laskettiin se arkku sinne kuoppaan, sitä rupesi oikeesti taas itkettämään. Ja kaikki ihmiset tulivat siihen sanomaan kaikenlaista, niin kyllä se tuntui pahalta.

Kun olin ulkona pelaamassa jalista, niin joku saattoi ajaa pihaan ja käydä viemässä kukkia ja jonkun kortin ja sanoa, että otan osaa suruun tai jotain vastaavaa. Parhaillaan olisko kolme tunnissa käynyt pihalla. Eikä sekään ollut kiva, kun oli etsimässä postilaatikosta Aku Ankkaa ja sai käteensä kirjeen, jossa luki Tommi Sirviön kuolinpesä.

Kun isä sairastu ja me oltiin koulun kanssa Kustavissa, niin siellä heräsin lähes joka yö. Ja kun heräsi, niin oli hirvee tuskahiki ja piti avata ikkuna ja vetää syvään henkeä. Se sama uni sitä paitsi toistui koko ajan. Koko hötäkässä tahtoi vaan koko ajan uskotella itselleen, että kyllä iskä selviää. Eikä kukaan tahtonut myöntää itselleen, että sellainenkin mahdollisuus olisi ettei iskä selviäisi. Ja sitten tapahtui se mikä oli just se pahin vaihtoehto.

Olihan sekin rankkaa lähteä ulkomaille ilman, että iskä oli mukana. Iskä ei ollut ”viihdyttämässä”, kuten kun hän jäi turvavöistä kiinni ranta-autoon kun iskä leikki Kimi Räikköstä. Eikä tähänkään asti ole ollut parempaa apua kun, että aika parantaa haavat. Jotenkin tuntuu, että viimeksi kun näki isjän terveenä, niin siitä on hirmu pitkä aika. No yksi tosi hyvä juttu isästä on, kun hänen ystävänsä tuli meille uudella autollaan ja isä halusi koeajaa sen. Iskä oli kuskin paikalla, kaveri vieressä ja me takana. Ensin iskä ajoi 140 km/h suoralla ja poikittain 90 km/h mutkassa, vaikka iskä oli tosi hyvä ajaja niin kyllä äidin mukaan isjän kaveriakini pelotti. Ja kun mä olin pieni, niin me oltiin jossain Naantalissa ja kun me tultiin takaisin hotellille, niin iskä ajoi vastaan tulevan kaistalle meidän sellaisella isolla Chevroletilla ja se nainen joka tuli vastaan heilutti vaan nyrkkiä.

Sekin vielä, että äiti ainakin painottaa, että asioista pitää puhua. Siksi kai mäkin tätä kirjoitan.

Kuolemanpelko iskee

Heräsin kauhuissani digitaalikellon näyttäessä klo 02.43. Päättä jomotti, sydän hakkasi villisti ja olin yltä päältä hiessä. Tommi oli kuollut tarttuvaan tautiin ja minä olin myös kuolemassa. Miten lapset pärjäisivät ilman meitä molempia? Nousin pystyyn, ja vaikka tajusin nähneeni unta, en kyennyt rauhoittumaan. Entä jos minä oikeasti sairastuisin tai kuolisin tapaturmaisesti, miten lapset selviäisivät?

Kampesin itseni ylös sängystä ja menin juomaan kylmää vettä. Voi Luoja, miten minua ahdisti. Yöllä realiteetit hämärtyivät ja kaikista pahimmat pelot nousivat pintaan. Olin joskus keskustellut läheisieni kanssa, että onneksi minä en ollut sortunut ylihuolehtivaisuuteen lasten suhteen tai ruvennut pelkäämään pahimman tapahtumista lapsille tai itselleni.

Mutta siinä sitä oltiin, kuolemassa syöpään, aidsiin tai vaikka keväällä koittavaan lintuinfluenssaan. Olihan siinä, mistä valita sopiva tapa kuolla ennen neljääkymppiä. Tuntui kuin sydän pusertuisi kohta ulos rinnasta tai happi loppuisi huoneesta kokonaan. Kaikesta kauheinta oli, kun liikkumalla ei päässyt ahdistavasta tilanteesta eroon, sillä se seurasi pään sisällä. Kun kipukynnys alkoi ylittyä, otin 5 mg:n pamin, pitkästä aikaa. Onneksi en ollut tottunut vielä lääkkeisiin, ja pamin rauhoittava vaikutus alkoi tuntua vähitellen. Sinä yönä Samuel nukkui vieressäni, vedin hänet aivan lähelle itseäni ja puristin hänet syliini. Onneksi sain nukahdettua vielä hetkeksi. Aamulla oloni oli sekava, en päässyt kokonaan yön ahdistuksesta irti koko päivän aikana. Laskin töissä leikkiä kuolemastani ja ääneen kerrottuna koko juttu sai järkevämmät mittasuhteet.

Enhän minä todennäköisesti ollut kuolemassa, mutta kuinka todennäköistä on kokea reilussa vuodessa kaikki se, mitä olin käynyt läpi? Tuttavan kuoleminen sydänkohtaukseen, yhden perheen menehtyminen luonnonkatastrofissa, appeni kuolema, mieheni kuolema, siskoni sairastuminen syöpään ja toisen siskon yllättävä keuhkoveritulppa muutamia tapahtumia mainitakseni. Minulle on turha kertoa todennäköisyyksistä tai kohtuudesta, en uskonut enää sellaisiin.

Miten kateellisina ajattelin niitä ihmisiä, jotka elävät tasaisen elämän kuullen jättämättä kovinkaan paljon jälkiä jälkeensä. Olinko minä tehnyt jotain todella kamalaa vai oliko minulle valittu jokin erikoinen osa vielä tässä elämässä vai oliko kaikki vain sattuman oikkua?

Seuraavana yönä sama kuvio toistui. Heräsin kauhuntunteeseen ja kuolemanpelkoon. Mietin, miten lapset pärjäisivät, kun minä kuolisin. Sitten otin taas pamin ja nukahdin hieman tokkuraisena. Aamulla taas mietin, mikä taudeista todennäköisimmin johtaisi ennenaikaiseen kuolemaani.

Illalla päätin, että nyt tämä saa riittää. Aloin eritellä, mikä olisi laukaissut minussa näin voimakkaan reaktion. Olin edellisenä viikonloppuna viettänyt hauskan viikonlopun Helsingissä hyvien ystäväni seurassa. Kaikki oli mennyt hyvin ja olimme porukalla muistelleet iloisessa hengessä Tommin edesottamuksia. Mutta toistuiko taas sama kuvio kuin marraskuussa? Vaikka kaikki meni päällisin puolin hyvin, eivätkä illanvietot olleet päättyneet itkuun tai ikävään, alitajunta toimi ja työsti ikävää. Olimme olleet myös Rukalla tasan vuosi aikaisemmin ja silloin Tommi oli ensimmäisiä kertoja valittanut selkäänsä toden teolla. Kaikki tämä yhdessä sai minut raiteiltaan. Olin hoitanut intensiivisesti kaikkia pesän asioita ja huolehtinut lasten hyvinvoinnista unohtaen oman surutyöni.

Menin hieman nolona lääkäriin ja kerroin, että olen kuolemassa harvinaisiin syöpiin, tarttuviin tauteihin ja olen Suomen ensimmäinen lintuinfluenssan uhri. Lääkäri kuunteli ymmärtäväisenä ja määräsi verikokeita. Myönsin hänelle tuntevani itseni ihan oikeasti hulluksi, sillä minua olivat aina häirinneet neuroottiset ihmiset, jotka lukevat lääkärikirjaa löytäen kaikki vaivat itsestään. Mutta oli kai minulla lupa olla hieman seko kaiken kokemani jälkeen?

Seuraavana iltana psyykkasin itseäni ja kehotin itseäni keskittymään lapsiin. Ihme tapahtui ja aamulla ihmettelin, mikä taivaallinen ääni minut herättikään. Se oli herätyskello, joten olin nukkunut koko yön heräämättä kuolemaan kertaakaan. Kun vielä lääkäri soittaisi ja kertoisi verikokeiden osoittavan minun olevan terve, voisin jatkaa elämistä ainakin seuraavaan hepuliin saakka. Luotin kuitenkin siihen, että aika tekisi tehtävänsä. Jos pysyisin hengissä, niin kyllä ahdistuskin vielä helpottaisi. Onneksi osasin laskea leikkiä ääneen työpaikan kavereille ja sisaruksilleni. Jos ihminen jää tällaisessa tilanteessa yksin, elämä voi musertaa ja viedä kaiken ilon arjesta. Ehkä opin tätä kautta myös sopivasti nöyryyttä ymmärtää heikompiakin ihmisiä.

Muutaman päivän kuluttua lääkäri soitti ja ilmoitti, että kaikki arvot olivat kohdallaan ja olin varsin terve. Onneksi lääkärimäni osasi suhtautua pelkoihini asiallisesti, sillä hädän ja tuskan riivaama ihminen ei halua kuulla pelkojensa vähättelyä. Kun olin keskustellut lääkärimäni kanssa, päätin, että eläisin täysillä ja lopettaisin turhan pelkäämisen. Jos koko ajan pelkäisi pahinta, se veisi voimat, elämänilon ja romahduttaisi ihmisen vähitellen kokonaan. Pelossa eläminen koko ajan oli kuin pieni kuolema. Se vähitellen riuduttaisi ja näivettäisi ihmisen siten, että normaali elämänilo sekä onnentunne katoaisivat ja jäljelle jäisi ihmisen kalpea haamu. Kuinka paljon ympärillämme olikaan syvästä, kroonisesta masennuksesta kärsiviä ihmisiä, joiden aika meni itsensä tarkkailuun ja pelkotiloista

selviytymiseen. Meillä oli vielä hyvä elämä eletävänä , mutta se vaati perheessä tasapainoista ja vahvaa äitihahmoa.

Illalla paistoin meille kunnan pihvit, nautin lasillisen viiniä, keräsin kaiken rohkeuteni ja panin soimaan Tommin yhden lempilevyyn: Placido Domingon From My Latin soul. Kuinka monesti olimmekaan kuunnelleet sitä ruokaa laittaessamme.

Oli ensimmäinen kerta Tommin kuoleman jälkeen, kun kuuntelin kyseistä levyä. Kieltämättä olo oli aika surkea, minua itketti ja sydäntä särki, sillä mieleeni nousivat monet muistot. Levyyn kuunteleminen muistutti niin kipeällä tavalla ajasta, joka oli ikuisesti ohitse. En koskaan enää koskettaisi Tommia, nauraisi hänen kanssaan, jakaisi arkea tai juhlaa. Voi miten peruuttamatonta kuolema olikaan. Vieläkin mieleni täytti lapsenomainen ihmetys siitä, oliko kaikki tapahtunut todellisuutta vai oliko kaikki vain teatteria, suurta näytelmää.

Ensi viikolla olisi kulunut kahdeksan kuukautta Tommin kuolemasta. Vuosi sitten samaan aikaan olimme olleet koko perheen voimalla Rukalla. Tänä vuonna viettäisin lasten kanssa talvilomaa kolmistaan Tahkolla. Kukapa olisi vuosi sitten arvannut tulevan? Elämä on hiivatin lyhyt! Vaikka kevään tulo, pitenevät päivät ja auringon lämpö helpottivat oloani, odotin samalla kasvavan kauhun vallassa pääsiäisen pyhiä. Saimmehan Tommin ensimmäisen, kuolemanvakavan diagnoosin kiiristorstaina ja koko pääsiäinen oli todellinen tuskan taival. Onneksi lapset eivät olleet tietoisia näistä tapahtumista ja siten saattaisimme viettää todennäköisesti varsin onnellisen ja rauhallisen pääsiäisen.

Mutta monet itkut oli itkettävä ja tuskat kärsittävä, ennen kuin koko vuosi olisi täynnä. Ja helpottaisiko tuska vielä silloinkaan? Helpottaisiko se koskaan? Kyllä se väheni koko ajan, mutta katoaisiko se lopullisesti milloinkaan? Oliko edes tarkoitus, että ahdistus antaisi periksi jossain vaiheessa, vai oliko tarkoitus, että suru muistuttaisi olemassaolostaan lopun ikääni? Voisiko koskaan oikeasti ja aidosti selvittää puolisonsa, lastensa isän kuolemasta? Monet kysymykset täyttivät ja sekoittivat pääni jättäen monta kysymystä ilman vastausta. Päätin alkaa pitää entistä parempaa huolta itsestäni. Panostaisin fyysiseen kuntoon, terveisiin elämäntapoihin ja henkiseen hyvinvointiin, muuten pettäisin lapsilleni antamani lupauksen onnellisesta elämästä.

Yksinoloa

Keväällä kohtasin uusia tuttavii ja jouduin usein pohtimaan ympäröivää todellisuutta ja minun asemaani siinä. Tajusin ajan kuluessa toisaalta kipeästi toisaalta suurta uteliaisuutta tuntien olevani vapaa kohtaamaan uusia ihmisiä, saamaan uusia kokemuksia ja elämään uutta jaksoa elämässäni. Kun olin naimisissa, en oivaltanut tai ymmärtänyt yksinelävien todellisuutta samalla tavalla kuin kaiken kokemani jälkeen. Olin minäkin elänyt ja asunut yksin ennen Tommin tapaamista, mutta se oli kovin erilaista kaksikymppisenä kuin nelikymppisenä. Kohdatessani ihmisiä, jotka ovat yleensä avioeron vuoksi sinkkuja, näen heidän katseessaan samaa sitoutumisen pelkoa, jota tunsin itsekin. Kaikilla ihmisillä on sisimmässään halu olla rakastettu, olla erityinen jollekin. Mutta voittaako sitoutumisen pelon ihon ikävä? Riittävätkö lyhyet kohtaamiset tyydyttämään toisen ihmisen läheisyyden tarpeen? Ja kuinka kauaksi aikaa?

Jokainen tapaaminen jättää jälkensä meidän tunnemuistimme, ja tapaamiset kumuloituvat niin hyvässä kuin pahassakin. Jos tapaamiset ja toisen ihmisen kohtaamiset jättävät kauniita muistoja on seuraavakin kohtaaminen helpompaa. Kauniit muistot auttavat elämässä eteenpäin varsinkin vaikeina hetkinä ja niiden avulla ihminen välttyy katkeruudelta ja epäonnistumisen tunteelta. Minun oli siis pidettävä huolta, että onnistuisin kohtaamaan oikeanlaisia ihmisiä ja siten saamaan vain kauniita muistoja kaikista kohtaamisista. Kuulosti helpolta, mutta osoittautui käytännössä huomattavasti vaikeammaksi kuin olin kuvitellutkaan. Olin ollut niin kauan tiiviissä parisuhteessa, että minun oli harjoitettava tätä peliä. Olikohan olemassa joitain kirjoittamattomia sääntöjä, jotka olisi tiedettävä? Tajusin myös, että minun oli pidettävä varani ja suojattava itseäni. Kävelin vielä kovin heikoilla elämän jäillä ja kaikkia turhia pettymyksiä olisi osattava varoa. Mutta onko sekään tavoiteltavaa elämää, jos

koko ajan pelkää toisen ihmisen tuottamia pettymyksiä? Kuuluvathan pettymykset, surulliset tunteet ja alakuloiset mietteet ihmisen elämään siinä missä ilo, onnistumisen tunne ja vaikka rakkauskin. Muistiin piirtyy jälki rakkaudesta, vihasta, pelosta ja pettymyksistä, ja jos niitä ei ole henkilökohtaisesti kokenut, näitä tunteita ei voi jakaa tai ymmärtää. Onko elämä täydempää ja tuleeko ihmisestä viisaampi, kun on saanut tai joutunut kokemaan näin paljon?

Mutta jos kerta toisensa jälkeen joutuu katkerasti pettymään, huoli ja epävarmuus seuraavasta onnistuneesta kohtaamisesta voivat jo itsessään olla este onnistuneelle ihmissuhteelle. Näitä pettyneitä ja katkeroituneita ihmisiä riittää meidän jokaisen ympärillä. Traumaattiset kokemukset aiheuttavat varmasti myös masennusta, josta moni kärsii. Mikä tekee ihmissuhteista niin vaikeita? Surullisinta on minusta nähdä naimisissa olevan ihmisen silmissä toisen ihmisen ikävä. Ajattelin välillä, että mitä järkeä on yrittää pysyvää parisuhdetta, sillä kovin harva ihminen on suhteessaan aidosti onnellinen. Se hetken huuma, muutaman vuoden kestävä liekehtivä rakkaus talttuu kuitenkin ajan myötä tylsäksi kumppanuudeksi. Mutta onko kumppani enemmän kuin toivottava siinä vaiheessa, kun lapset jättävät minut? Jos minulla ei olisi lapsiani, olisin todella yksinäinen. Heihin sain purettua kaiken hellyyden ja rakkauden, jota minun oli saatava osoittaa toiselle ihmiselle.

Hellyydellä ajattelin myös "helsinkiläistä ystävääni", ilman häntä elämäni olisi ollut huomattavasti masentavampaa. Meitä vain ei ollut tarkoitettu toisillemme ja minun oli vain pidettävä huoli siitä, etten kiintyisi häneen liikaa. Pian tulisi aika, jolloin minun olisi luovuttava hänestä. Se tekisi kipeää, mutta minä selviäisin siitä. Olihan minun selvittävä pahemmastakin.

Vaikka minulla ei olisi vielä pitkään aikaan kykyä tai mahdollisuutta rakastua kehenkään, niin kyllä minut, lähinnä iltaisin, valtasi kaipuu käpertyä toisen aikuisen kainaloon, keskustella, juopua toisen läheisyydestä, olla rakastettu.

Mitä ihmiset pelkäsivät eniten? Torjutuksi tulemista? Hylätyksi tulemista? Petetyksi tulemista? Tajusin, etten voinut käyttää energiaa menneisyyden suremiseen ja tulevaisuuden pelkäämiseen. Minua lohdutti suuresti ajatus, että edessäni olisi hyvä tulevaisuus. Kunhan antaisin ajan hieman kulua.

Hiihtolomasta äitienpäivään – arkea lasten kanssa

Olinko todellakin vähitellen paranemassa, kun koko energiani ei enää mennyt jokapäiväisestä arjesta selviämiseen? Jaksoin jo pohtia ihmissuhteiden monimutkaisuutta ja kokeilla varovaisesti siipieni kantavuutta. Minulla alkoi olla jopa yliopisto-opiskeluja ikävä. Hectormittarilla mitattunakin oloni alkoi olla parempi päivä päivältä, viikko viikolta. Joitain pieniä takapakkeja saattoi välillä tulla ja ne kulminoituivat aika usein ennalta arvattavissa olevaan ajankohtaan.

Perheemme yhteinen hiihtolomaviikko maaliskuussa oli yksi sellainen. Kun ajoin kohti Tahkoa, kurkkuani kuristi ja luomia poltti. Mieleen palautui kirkkaina muistoina vuoden takainen koko perheen viimeinen yhteinen loma Rukalla. Silloin Tommin selkäkivut olivat alkaneet, mutta uskoimme niiden johtuvan selän vaivoista. Kokonainen vuosi oli vierähtänyt, toisaalta aika oli mennyt nopeasti ja toisaalta tuskastuttavan hitaasti. Ikävän vahva koura puristi minut myttyyn. Tunnetta eivät helpottaneet lasten alakuloiset kommentit: ”Viime vuonna isäkin oli mukana” tai heidän muistonsa siitä, mitä Tommi oli tehnyt tai sanonut Rukalla. Mieleeni piirtyi kipeänä mutta kauniina kuva Tommista kirkkaan punaisessa lasketteluasussaan nauramassa hississä lapsille. Ne olivatkin elämämme viimeiset onnelliset hetket. Sen jälkeenhän karu totuus alkoi paljastua pala palalta, nopeassa aika-tilussa. Näissä mietteissä lähestyimme kauniina, aurinkoisena lauaintaina mökkiämme. Kun olimme saaneet purettua tavaramme ja olimme asettuneet taloksi, lähdimme ulos syömään. Alakuloinen oloni helpottui hieman, sillä lapset olivat iloisia, laskivat leikkiä ja pelleilivät koko illan. Yrittivätkö he alitajuisesti piristää minua ja omaa mieltään? Onneksi lomaviikosta kehkeytyi kuitenkin onnistunut, lepäsimme, urheilimme, söimme hyvin ja tapasimme tuttuja. Kun siivosimme mökkiä ja pakkasimme tavaroitamme, olin kiitollinen siitä, että olin kyennyt järjestämään

itselleni ja lapsille onnellisen lomaviikon. Nämä muistot olivat meille kaikille tärkeitä myös tulevaisuudessa. Halusin lasten muistavan lapsuutensa kaikesta huolimatta onnellisena ja rakkauden täyttämänä ajanjaksona.

Eräs lauantaiamu valkeni räntäisenä ja harmaana. Istuin aamiaispöydässä teekuppi kädessäni ja tuijotin ikkunasta hiljalleen leijuvia märkiä lumihiutaleita. Oloni oli raskas ja lohduton, olin itsekin kuin märkä ja harmaa lumihiutale syöksymässä kohti tuhoa. Kun osuisin maan kamaralle, joku astuisi päälleni litistäen minut ja elämästäni ei jäisi jäljelle kuin märkä jälki tai ehkä ei edes sitä. Maailma jatkaisi menoaan ilman minua kuten ennenkin. Olinko masentunut, itsetuhoinen vai pelkästään väsynyt? Totta helvetissä olin kaikkea sitä ja paljon muutakin. Kuinka paljon voimme ohjata elämäämme ja kuinka paljon elämä vain heittelee meitä? Mitä elämänhallinta loppujen lopuksi tarkoittaa?

Iltapäivästä aurinko alkoi pilkistää pilvien takaa ja tunnin kuluessa taivas siinsi sinisenä ja aurinko paistoi lämpimästi. Sellaisessa tilanteessa lähdin aina kävelyille, sillä luonnossa liikkuminen kauniissa säässä oli mitä parhainta terapiaa alakuloiselle mielelle. Kun palasin lenkiltä ja luin aamulla kirjoittamaani päiväkirjaa, minua alkoi hieman hymyilyttää. Reagoin usein voimakkaasti ja olin luonteeltani todella kärsimätön, mutta jo muutaman tunnin kuluttua saatoin nauraa koko tunneskaalalle. Jos temperamenttini olisi tasaisempaa laatua, niin elämäniikin olisi ehkä helpompaa ja tasapainoisempaa – tai sitten vain hurjan paljon tylsämpää.

Lukiessani jälkikäteen keväällä kirjoitettuja kappaleita minun oli myönnettävä, että ne olivat täynnä ristiriitaisuuksia ja päättämättömyyttä. Niistä oli vaikea päätellä, olinko parantumassa vai suistumassa masennukseen, halusinko löytää uuden miehen vai nauttia henkisestä riippumattomuudesta, uskoinko selviämiseen vai pelkäsinkö yhä pahinta. Toisaalta kirjoitukset kuvaavat hyvin sitä

tunnemaailmaa, jota kävin läpi. Yhtenä päivänä olin vahva ja seuraavana heikko. Tarinani on juuri niin rosainen kuin elämä voi pahimmillaan tai parhaimmillaan olla.

Tiesin pääsiäisen olevan vaikeaa aikaa ja varauduin siihen ajoissa kutsumalla luoksemme veljeni Santun perheensä kanssa. Se osoittautui onnistuneeksi järjestelyksi. Teimme ruokaa yhdessä, paransimme maailmaa viinilasin ääressä, ulkoilimme ja vietimme aikaa lastemme kanssa. Santun ja Leen pikkupojat, Joel ja Noah toivat mukanaan iloisia lasten ääniä ja toivottua touhua elämäämme. Öisin kävin läpi vaikeita asioita, mutta minua helpotti ajatus aikuisesta seurasta aamiaispöydässä ja tietoisuus, että saatoin purkaa tunteeni ääneen Santun ja Leen kanssa.

Kevät eteni kohti vappua ja äitienpäivää. Onnellisten yhteensattumien vuoksi kaksi hyvää ystävätärtäni olivat myös ilman puolisoitaan kyseisenä vappuna ja niinpä järjestin kotonamme äitilapsivappujuhlat. Oli terapeuttista ynnätä kulunutta vuotta yhteen parhaimpien ystäviensä seurassa ja kertoa vapaasti tuntemuksistaan. Söimme, joimme ja paransimme maailmaa tuntikaupalla. Äitienpäiväaamuna lapset valmistivat aamiaisen ja toivat hankkimansa kukat, lahjan ja itse tehdyt kortit sänkyyn. Iltapäivällä isäni saapui lisalmeen ja kävimme yhdessä äitienpäivolounaalla. Päivä oli valoisa ja hilpeä, taas oli selvitty yhdestä juhlasta ilman Tommia. Enää jäljellä oli Tommin kuolinpäivä ja siihen liittyvät raskaat tuntemukset ja muistot.

Sonjakin sai valmiiksi oman kirjoitelman isästään:

” Isä oli minulle todella tärkeä. Olin hänen pikkutyttönsä, vaikka välillä ärsytti, kun hän piti minua 5-vuotiaana. Kaikki kuuluvat elämään – syntyminen ja kuoleminen. Niin kuin hautajaisissa sanottiin – ei vuosien määrä vaan niiden sisältö. Isä oli lääkäri eikä hän pelännyt kuolemaa.

Kaverini ovat olleet tukenani paljon. Varsinkin pari läheistä ystävääni. Isä oli paras leikkimään leikkejä. Yleensä tunnetuimpia leikkejä oli heppa-leikki ja pusu-tiikeri. Heppaleikin säännöt olivat: isä oli heppa ja lapset ratsastivat hänellä. Parhaimmillaan saattoi olla kahdeksan lasta isän selässä. Ja kun isä oli kantanut meitä puolituntia ja oli aivan väsynyt, syötimme ”hevosen”. Sitten taas kaikki uudelleen selkään! Pusu-tiikerin säännöt olivat tällaiset: Isä oli pusu-tiikeri ja yritti ottaa meitä kiinni ja kiinni saatuaan hän suukotti ja suukotus-uhri piti pelastaa. Yleensä pusu-tiikerissä oli mukana kahdeksan lasta ja koira. Kaikkien läheisten kaverieni mielestä isällä oli parhaat leikit.

Meidän koira Topi oli isälle läheinen. Isällä ja Topilla oli yhteinen ja läheinen harrastus... SYÖMINEN!!! Isän ja Topin päivä ei voinut alkaa ennen aamu-keksejä. Isä opetti myös Topille temppuja (tietenkin niitä, mistä itse hyötyi) esimerkiksi tossun hakemista. Oli huvittavaa katsoa, kun isä opetti Topia. Sitten kun Topi ymmärsi, että kun se hakee tossun ja saa keksin, niin senkös jälkeen isä sai koko ajan tossuja, talvikenkiä, juhlakenkiä ja korkokenkiä. Niin isän oli pakko rajoittaa keksin saamista. Isää ja Topia yhdistivät myös koneet ja sauna. Topi rakasti saunassa oloa ja pystyi istumaan saunassa vaikka kuinka monta tuntia. Joskus kun menimme uimaan, Topi vaan loikoili uimapatjalla. Topi oli todella mustasukkainen isästä, esimerkiksi, kun isä silitti joskus Topin parasta ystävää vanhaa Arttu-

koiraa Topi änkesi heti väliin. Topi oli aina isän seurana traktorissa. Topin mielestä se oli varmasti kivaa, kun se näki ylhäältä kaiken. Topi tiesi mitä muutamat sanat tarkoittivat (isä oli opettanut ne) niitä olivat keksi, traktori, auto, sauna, Arttu-koira ja tossut. Isä oli yksi Topin läheisimmistä ihmisistä. Muistan, kun isä tuli ruokatauolle kotiin ja kukaan ei ollut vielä kotona. Topi itki pentuna vauvakaukalossaan ja isä otti Topin syliin. Topi nyyhkytti pitkään isän sylissä, kunnes nukahti isän syliin pää kauluksen sisällä. Ja siitä asti Topi on aikuisena koiranakin halunnut samaan asentoon isä syliin. Ja isä aina ottikin, Topi oli isän koira.

Isä oli kuin Aku-ankka. Hänellä oli aina huonoa tuuria. Jos lasi kaatui ja siitä lensi sirpaleita (vaikka sirpaleet sitten kerättiin) isä aina onnistui saamaan lasinsirpaleen jalkaan. Ja pari kertaa oli isän jalkakin kipsissä huonon onnen takia. Isä oli kova auto-ihminen. Hän puhui aina äidille autojen ostosta, mutta ei ikinä ostanut mitään. Hänellä oli hyvä ystävä, jonka kanssa me (minä, Samuel ja isä) joskus menimme ajelulle. Ajoimme ainakin yli satasta pienellä hiekkatiellä ja minä ja Samuel olimme aivan innoissamme.

Isästä minulla on niin paljon muistoja. Sen myös muistan, kun joskus olimme pellolla kitkemässä rikkaruohoja. Olin pieni ja istuin isän olkapäillä. Kitkimme varmaan neljä tuntia ja isä kantoi minua koko ajan olkapäillä. Muistan kun tulimme kotiin, isä oli aivan hikinen. Ja muistan, kun menin kouluun. Isä oli innoissaan minun kouluun menemisestä ja auttoi läksyissä ja vaikeissa tehtävissä.

Muistan, kun olimme ulkomailla. Matkustimme tosi paljon ulkomailla isän kanssa. Tulimme illalla ravintolasta ja minä olin jotain 6-vuotias. Huomasin kadun toisella puolella miehen, joka myi ruusuja. Hän oli lähdössä juuri pois ja minun teki mieli ostaa kukka. Isä lähti miehen perään juoksemaan ja minä sain kukan. Muistan myös, kun olimme toisella ulkomaanmatkalla. Ranguin isältä pehmolelua koska

äiti ei antanut lupaa ostaa. Kun äiti ei nähnyt, kävimme ostamassa sen pehmolelun. Viimeinen ulkomaanmatka isän kanssa oli Amerikan-matka pari vuotta sitten. Se jäi lujasti mieleeni.

Isästä tulee heti mieleen Pikku G:n kappaleen Romeo ja Julia -kertosäe: "Sä oot valo mun pimeydessä, loistat kirkkaana edessäin, ja aivan kun olisit lähelläni, tunnen sun kätes kädessä. Sun odotan vielä palaavan, vielä kerran mua ha-laavan ja jossain taivaan takana taas sydämemme halaavan."

Isän hautajaiset olivat kauniit. Hautajaisissa laulettiin kauniita lauluja. Tällä hetkellä minusta ei tunnu pahalta. Aluksi mietin isää koko ajan ja se kävi koko ajan mielessä, mutta onneksi ei enää. Nyt tulee enemmän hyviä muistoja mieleen. Puhuin paljon tosi ihanan terveydenhoitajani kanssa ja puhuminen auttoi paljon! Kiitän myös paljon meidän koulun tosi ihanaa keittäjää. Ja tietysti meidän koulun rehtoria, joka sanoi minulle: "Ei haittaa että itkettää, on ymmärrettävää jos haluat silloin mennä luokasta pois." Myös koulun muille opeille kiitos. (Huom: puhun entisestä koulustani, mikä lakkautettiin.) Välillä aamunavauksissa on itkettänyt, kun on laulettu samoja lauluja kun isän hautajaisissa. Mutta itkun jälkeen on ollut taas hyvä mieli. Oli helpottavaa jutella parhaan ystäväni kanssa. Joskus itkimmekin yhdessä. (Muistan mm. yhden linja-automatkan.) Sukulaiset ja tuttavatkin ovat auttaneet. (Kiitti mummi.) Äidin kanssa olemme puhuneet asioista paljon! Yksi minun tosi hyvistä ystävistäni sanoin isästä näin: "Huomas heti, että sun isäs rakasti sua ja Samuu, ku se aina tuli töistä, nii se anto sulle ja Samulle pusun poskelle ja halin." (Kiitos tuolle henkilölle. Isä kehui tuota ystäväni aina niin iloiseksi.) Ja siinä hän oli aivan oikeassa. Isä rakasti todella paljon minua ja Samua ja hän välillä "elli" minua. Jos myönnän, pääsin aina aika helpolla. Kun tarkemmin ajatteli minun piti vaan kiukutella.

Joulut isän kanssa olivat ihania. Ohjelma on aina ollut tällainen: aloitamme ruokailulla, syömmе pitkään ja luemme jouluevankeliumin.

Vähän ajan päästä tulee tietysti joulupukki ja antaa eniten toivotut lahjat. Sitten syömme jälkiruokaa ja juttelemme. Myöhään illalla saamme avata muut lahjat ja yleensä niitä on paljon. Joulukuusi on parin metrin korkuinen ja neulasia ei näy ollenkaan, koska koristeita on niin paljon. Minä ja Samuel tykkäämme koristelemisesta.

Surulliset muistot ovat isästä, kun isä oli huonossa kunnossa sairaalassa. Mutta onneksi huonoja muistoja ei ole paljon. Moni sanoi, esimerkiksi meidän lastenhoitaja, että ”isä oikeasti rakasti teitä”. Ja jatkoi: ”Kun Tommi tuli töistä niin hän aina vihelsi. Jos ette olleet aulassa hän kysyi – Missä isän rakkaat ovat? Ja jos olitte aulassa hän kysyi: – Mitäs isän rakkaat? Ja hän aina jaksoi leikkiä teidän kanssa, vaikka hän olisi juuri tullut töistä.”

Isä ja Samu seurasivat aina jalkapalloa. He makasivat sängyllä limsat vieressä. Kun olimme uimassa, niin isällä oli tapana heittää meitä ilmaan, niin että lensimme veteen. Se oli hauskaa. Ulkomailla isä ja Samuel potkivat aina palloa. Minut isä vei aina tanssiharjoituksiin ja kannusti minua paljon. Muistan myös kun kiipesimme talvella Ylemmäisten mäen ylös ja laskimme sen potkurilla alas ja se oli kivaa.

Isällä oli aina hyviä ystäviä. Isä kävi miestenjumpassa, jonne Samuelkin aina tahtoi mukaan.

Kerran kun isä tuli töistä lastenhoitajamme kertoi, että minä olin ulkona leikkimässä nukeilla. (Olin 7-vuotias.) Isä kuulemma sanoi että ”nyt Sonja on elementissään”. Kun olimme isin kanssa saunassa, muistan kun isä opetti minulle kaikki automerkit. En kyllä niitä enää oikein muitta. Ja isä opetti myös minulle aakkoset Disneyn ABC-kirjasta. Me luimme myös Touhukas Maailma -autokirjaa, jossa oli värikkäät ja piirretyt autonkuvat. Minulle jäi selvästi mieleen kun äiti oli usein työmatkalla ja isä oli kotona meidän kanssa. Se tarkoitti, että isä voisi leikkiä vain meidän kanssamme. Minä ja Samuel keksittiin sellainen leikki, että isä oli meidän kauneushoitolassa ja minä ja

Samuel meikattiin ja laitettiin isän hiukset monille pompuloille.

Kerran kesäloman alussa monta vuotta sitten minä olin antanut isälle listan mitä hänen piti meidän kanssa tehdä lomalla. Lista oli tällainen: joka päivä pöräilyä, (joka päivä pyöräilyä) relusti karkkia (reilusti karkkia) ja isa lasen palveliaksi. (isä lasten palvelijaksi).

Isä osasi tehdä hyvää lasagnea. Isä oli hyvä isä ja varmasti rakasti meitä paljon.”

Pohtiessani isän poissaolon merkitystä lasteni elämään sain lohtua luettuani Jari Sinkkosen kirjan Yhdessä isän kanssa. Siinä hän kuvaa hyvin meidänkin perheen tilannetta:

Kuolema on lopullisuudessaan tapahtuma, jota voi surra ja päästä aikanaan menetyksestä yli. Isän katoaminen avioeron myötä herättää paljon ristiriitaisempia ja epämääräisempiä tunteita. Lapsi jää syyllisyydentunteiden valtaan ja miettii, mitä voisi tehdä, jotta isä tulisi takaisin. Blankenhorn (1995) sanookin, että kuolema tappaa isän mutta säästää isyyden, kun taas isän häviäminen säästää isän hengen mutta tappaa isyyden.

Sonjan ja Samuelin ei tarvitse koskaan epäillä sitä, rakastiko Tommi heitä yli kaiken. He muistavat Tommin rakastavana isänä, jolla oli aikaa lapsilleen. Hän ei ollut kunnianhimoinen työssään ja sanoikin mieluummin lähtevänsä kotiin lasten luo kuin jäävänsä pitämään yksityisvastaanottoa, mikä olisi ollut melkoinen rahasampo lääkäripulaa kärsivässä kaupungissa. Vastatessani tulevaisuudessa murrosiän mukanaan tuomista kuohuista pohdin, joudunko olemaan se ikävä äiti isän ollessa muistoissa lempeä, pitkäpinnainen ja kaikin tavoin ihmeellinen vanhempi. Tulisiko aika kultaamaan muistot tekemällä Tommista jumalaisen olennon lasten silmissä? Se tuntuisi epäreilulta, mutta senkin kanssa olisi vain jaksettava elää ja yritettävä ymmärtää lapsia. Olisihan heillä oikeus muistaa isänsä ihmeellisenä ja ainutlaatuisena persoonana. Kyllä he aikuisina ymmärtäisivät minun näkökulmani ja ratkaisuni, toivottavasti.

Kesä 2006

Kesäloma läheni vauhdilla, enää olisi vain muutama viikko töitä. Tänä kesänä pitäisin pitkän kesäloman ja lataisin akkuja. Odotin lomaa innolla, mutta toisaalta sen lähestyessä koin jonkinlaista turvattuuttakin. Arki ja rutiinit tuovat turvaa. Voisinko vielä tässä vaiheessa romahtaa? Miten kestän Tommin kuolinpäivän mukanaan tuomat muistot? Päivät töissä ovat yleensä sopivan kiireisiä, enkä ehdi suremaan ja vatvomaan omia asioitani. Palaverit, rutiinit, työkavereiden kanssa vietetyt kahvitauot ja kuntoiluhetket omalta osaltaan auttavat minua eteenpäin. Onneksi säilyin työkuuntoisena, enkä jäänyt pitkille sairauslomille.

Luonto on näin kesäkuun alussa kauneimmillaan. Oli aika leikata nurmikko ensimmäistä kertaa tänä kesänä. Miten kesä olikaan tullut kuin yllättäen. Koivuissa oli lehdet, tulppaanit, narsissit ja liljat kukkivat ja järvi siinsi sinisenä. Päivä oli kuin kauneimmasta suomalaisesta elokuvasta sinisine taivaineen ja valkoisine kumpupilvineen. Vedin syvään henkeä, miten hyvältä vastaleikattu nurmikko tuoksuikaan. Samalla minut valtasi haikeus ja suru kietoi minut vaippaansa, sillä mieleni valtasivat vahvat muistot edelliskesästä. Minulle oli tärkeää, että nurmikko oli hyvin hoidettu ja aidat leikattu, sillä sairaalassa käydessäni Tommi kyseli aina pihan kuntoa. Silloinkin, kun Tommi oli jo vaipunut syvään tiedottomuuden tilaan, kerroin hänelle tuntikausia, miltä kotona näytti. Kuvailin tarkasti pihatien kunnon, koivukujan, kuusiaidan, juuri leikkaamani nurmikon, kukkivat kukat ja metsän marjat. Mikäli olisin joutunut tekemään surutyöni betonilähiössä, siitä kertominen olisi ollut vielä vaikeampaa ja lohduttomampaa.

Sirviössä, omien peltojen, metsän ja kauniin pihapiirin ympäröimänä hetkittäin jopa uskoin Jumalan olemassaoloon.

Kesä alkoi lasten kevätjuhlasta, johon myös kuului vanhasta luopumista. Lasten käymä kyläkoulu lakkautettiin ja heitäkin odottivat uudet haasteet uudessa koulussa. Vaikka mieli haikeana hyvästelimme turvallisen ja rakkaan koulun, mielessäni oli kuitenkin vahva usko muutoksen mukanaan tuomaan mahdollisuuteen. Kevätjuhlan erityinen ilonaiheeni oli Sonjan saama hymytyttöpatsas. Minusta on kunnioitettava saavutus pikkutyöltä saada kuluneen vuoden jälkeen sellainen tunnustus. Samuel sai samaisessa juhlassa liikuntastipendin, josta olin myös iloinen. Näissä haikean iloisisa tunnelmissa aloitimme kesänvieton.

Eräänä lauantaina kävimme lasten kanssa viemässä kukkia Tommin haudalle. Sydän särkien ja Tommia muistellen kuljimme hiekkatietä sateen kastellessa kevyesti kasvomme. Nälkään kuolleiden muistomerkillä Samuel totesi, että kyllä ihmiset ovat olleet todella nälkäisiä ja laihoja, kun ovat noin pieneen hautaan mahtuneet. Se rikkoi surkean hetkeni ihanasti, miten helpottavaa oli räjähtää nauramaan pienen miehen lipsahdukselle. Samuel on älykäs poika ja välillä epäilen hänen tarkoituksella vetävän oikeasta narusta, mutta samapa se. Sateesta huolimatta päivä oli hetken huomattavasti kauniimpi ja lämpimämpi.

Italian-matka

Lähdimme Italiaan kesäkuussa yhdessä Kitin ja Nikon kanssa. Olin vuokrannut meille ison talon netin kautta ja onnistunut saamaan edulliset lennot Sterling Airwaysilta. Saavuttuamme helteiseen Roomaan otimme taksin kohti Collevicchio kylää. Lapsetkin saivat hyvän tuntuman italialaiseen temperamenttiin, kun kuski ei löytänyt helposti perille. Mamma mia ja meille tuntemattomiksi loitsuiksi jääneet ilmaisut naurattivat meitä kaikkia. Vaikka hinta oli "fixed price", kuski raivostui, kun emme suostuneet maksamaan yhtään extraa kyydistämme. Lopulta pääsimme majoittumaan taloomme ja se ylitti kaikki odotuksemme. Meillä oli kolme huonetta, kaksi kylpyhuonetta, keittiö ja valtava terassi. Talomme kuului vanhaan, varakkaaseen tilaan, johon kuului myös muutama muu talo, iso puutarha oliivi-,sitrus- ja kirsikkapuineen. Alueella oli myös kotieläimiä, muun muassa kanoja, kukko, hevosia, aaseja ja runsaasti liskoja. Kaikkialla oli vihreää, puut ja pensaat pursuivat erilaisia värikkäitä kukkia ja aurinko porotti kuumasti. Kirsikat olivat erityisen herkullisia ja poimimme niitä joka päivä. Ne olivat isoja, mehukkaita ja makeita.

Kylä oli satoja vuosia vanha ja omalla rapistuneella tavallaan valtavan viehättävä. Kävelimme monena iltana pienelle torille, jonne myös muut kyläläiset kokoontuivat istumaan iltaa, juomaan ja keskustelemaan. Siellä herkuttelimme myös elämämme parhailla jäätelöannoksilla. Valikoima oli uskomaton ja italialainen kermajäätelö kuumana kesäpäivänä oli lähes parempaa kuin hyvin jäähdytetty italialainen valkoviini. Talomme lähellä oli pieni marketti, josta saimme tarvittavat peruselintarvikkeet ja hyvät viinit. Muutaman kerran keitimme pastan itse, mutta yleensä kävimme syömässä ravintoloissa. Tutustuimme marketin vieressä olevan ravintolan henkilökuntaan ja vietimme muutaman ratkiriemukkaan illan

seurustellen heidän kanssaan englanninsuomenitalian-sekoituksella. Vaikka yritin kovasti, vieläkään en oppinut juomaan grappaa. Tai juominen vielä onnistui, mutta maku oli mielestäni kammottava. Kun päivä oli kuumimmillaan, pulahdimme omaan uima-altaaseemme, otimme aurinkoa ja luimme kirjoja.

Rooma-päivämme olivat myös unohtumattomia kaikille meille. Lapset olivat lukeneet Rooman historiasta historian- ja uskonnontunneilla ja nyt he pääsivät käymään kaikissa historiallisissa paikoissa. Kylän ystävällinen taksikuski jätti meidät yhtenä päivänä Pietarinkirkon pihalle Vatikaaniin, josta jatkoimme matkaa Tiberin rannalle Castel Sant Angelolle. Berninin enkeli katsoi meitä rohkaisevasti Ponte Sant Angelolla, aivan kuin se olisi yrittänyt rohkaista meitä lupauksella paremmasta elämästä. Sillalla ostimme Kitin ja Sonjan kanssa upeat Pradan laukut. Yllättävän edullisesti Roomassakin voi näköjään tehdä todellisia löytöjä. Sonja tuhiasi myöhemmin toisenkin kympin Cuccin laukkuun. Söimme lounaan Piazza Navonella Berninin ”neljän joen suihkukaivoa” vastapäätä.

Toisena päivänä tutustuimme antiikin loistoon Pantheonin tempelissä. Pantheon on todellinen rakennustekniikan ihme ja sisällä seistessään ei voi kuin katsella ympärilleen hiljaisen kunnioituksen vallassa. Seuraavaksi halusimme varmistaa paluumme vielä joskus Roomaan ja siksi kävimme heittämissä olan yli kolikoita Rooman tunnetuimpaan suihkukaivoon Fontana Di Treviin. Kävimme myös istumassa espanjalaisilla portailla ja syömässä pizzat ravintolassa. Minua huvitti suuresti, kun lapset totesivat saavansa Kotipizzasta paremmat täytteet.

Lapsiin, varsinkin Samueliin, teki suurimman vaikutuksen odotetusti Colosseum, antiikin Rooman suurin säilynyt rakennus. Ripaus mielikuvitusta niin minäkin näin sieluni silmillä gladiaattorit, villieläimet ja keisarit. Myös Foro Romanon alueella kävely auttoi ymmärtämään maailman valtakunnan muinaisen loiston. Aurinko

paahtoi kuumasti joka päivä, enkä ollut koskaan rasvannut ja suojellut auringolta lapsia niin tehokkaasti. Tommi oli polttanut ihonsa monta kertaa lapsesta asti ja se voi olla yksi syistä melanooman syntyprosessissa.

Jotkut ihmiset saattavat ajatella, miten hyvin olimme selvinneet ja hieman kateellisina seurata elämäämme, vaikka tätä Rooman-matkaamme ja pitkää kesälomaani. Olisivatpa he paikalla, kun yön pimeimpinä hetkinä huoneen täyttää ahdistuneen lapsen lohduton huuto, sanaton ikävä isänsä luo. Kun suru ja turvattomuus oli saatu aisoihin, jäi jäljelle vain minun vellova paha oloni lasteni puolesta. Kun lohdutin lapsia sylissäni hokemalla, että kaikki on hyvin, mieleni teki itkeä ääneen. Ajattelin, onko mikään enää koskaan oikeasti hyvin. Aamulla, kun auringon säteet heijastuivat ikkunaverhojen läpi kattoon, tiesin oloni helpottuvan. Terassilla ihastellessani kaunistu luontoa, kuunnelllessani lintujen laulua ja auringon lämmön hyväillessä kasvojeni huokaisin helpotuksesta. Yön demonit ovat vahvoja pimeään koittaessa, mutta auringon valolle ne eivät mahda mitään. Mitä jos sisäiset demonit saisivat minut valtaansa siten, että edes aamun valkeneminen ei saisi niitä hiljentymään? Tämä kauhuskenario valtasi joskus mieleni. Mutta silloin hakisin nopeasti apua terapiasta, lääkkeitä tai ihan mistä vain. Onneksi minulle ei ollut suotu oman napani ympärillä pyörimisen ylellisyyttä, lapset pitivät minut varmimmin kiinni elämässä, hyvässä sellaisessa. Aamulla olimme Samuelin kanssa kahdestaan altaalla lueskelemassa Henning Mankellin kirjoja. Kysyin häneltä, mikä aiheutti hänen pahan mielensä yöaikaan. Samuel vastasi, ettei tiedä. "Ehkä isä", hän ehdotti ja lisäsi, että aamulla on kuitenkin hyvä mieli. Muutama vuosi sitten vietimme yhdessä kesälomaa Italiassa, Gardalla ja Venetsiassa. Ehkä tämä matka toi muistoja tiedostamattomasti uniin.

Minäkin nukuin muutaman yön levottomasti ja näin sekavia painajaisia tavallista useammin. Tommin kuolinpäivään oli aikaa

muutama viikko. Mitä odotin? Mitä pelkäsin? Odotinko uuden hyvän elämän alkavan heinäkuussa 2006? Pelkäsinkö kuolinpäivän muistojen muodostuvan kestäättömiksi? Mietin mielessäni, mitä kaipasin Tommissa eniten. Kaipasin eniten lasteni isää, enää en osannut kaivata Tommia miehenä. Kai se oli luonnollista, jopa suotavaa. En muuten pääsisi omassa elämässäni eteenpäin. Vaikka lasten hyvinvointi oli minulle tärkeintä, en ryhtyisi marttyyriäidiksi, joka vuosien kuluttua muistuttaisi omista suunnattomista uhrauksistaan.

Italian aurinko härnäsi lämmöllään ja sai kaipaamaan miehen vahvaa kosketusta, tuoksua ja hetkeä, jolloin tajunta täytyy vain ohikiitävästä hyvästä olost. Kaipasin rinnalleni myös sellaista ihmistä, jonka kanssa voisin osallistua kesärientoihin, käydä aurinkoisena päivänä lasillisella terassilla, parantaa maailmaa ja jakaa suruni sekä iloni. Toisaalta arki rullasi hyvin ja elämä alkoi taas palata uomiinsa. Kannattaisiko tätä harmoniaa rikkoa monimutkaisilla kuvioilla, sillä sellaisia uusi ihmissuhde eittämättä toisi. Minua oli kantanut vaikeiden aikojen yli se, etten ollut missään vaiheessa menettänyt kykyä unelmoida. Minulla on aina ollut rikas mielikuvitus ja huonojen päivien koittaessa pystyin pakenemaan omaan maailmaani, jossa kaikki oli hyvin. Siellä ei ollut sairautta, ei kuolemaa. Siellä olin onnellinen. Ehkä se oli myös heijastumaa tulevaisuuden odotuksista, omista unelmista ja toiveista. Elämällä täytyi olla vielä tarjolla minulle onnea, rakkautta ja tasapainoa. Oli tullut aika irrottautua siitä, mitä elämä oli tähän saakka tarjonnut. Nyt oli uskallettava odottaa tulevaisuutta avoimin ja luottavaisin mielin. Totutusta on vaikea päästä irti, vaikka tietäisi sen olevan oikein. Jossain vaiheessa on uskallettava surussakin mennä eteenpäin ja hyväksyttävä menetyksensä. Vasta sen jälkeen voi alkaa rakentaa uutta. Minua helpotti tietoisuus, että Tommi olisi hyväksynyt ratkaisuni. Hän olisi kannustanut menemään rohkeasti eteenpäin, kohti uusia haasteita ja mahdollisuuksia.

Sisareni osti pahimpaan tuskaani vuoden 2007 kalenterin, joka koostui antiikin todellisista suurmiehistä. Tuskin saatoin odottaa kyseisen vuoden lokakuuta ja joulukuuta. Paluulennolla kertasin mielessäni lomaamme Italiassa. Matka oli onnistunut ja kotiin palaaminen oli kivaa. Kaipasin jo vastaleikatun nurmen tuoksua, puilla lämmitettävän saunan tunnelmaa, ystäviä ja ennen kaikkea Sirviötä. Palasimmekin kotiin, kun piha oli kauneimmillaan, sireenit ja lumipallopensas olivat täydessä kukassa ja muukin luonto oli vehreä. Minun valtaa aina syvä rauha kotona, ikäväni Tommia kohtaan helpottuu ja levottomuus vähenee huomattavasti. Myös lapset nukkuivat yönsä vailla heräämisiä.

Vuosi kuolemasta

Santtu-veljeni tuli perheensä kanssa matkamme jälkeen luoksemme ja minua helpotti tieto heidän läsnäolostaan Tommin kuolinpäivänä. Kerroin haluavani viettää normaalin päivän ilman mitään seremonioita. Jotain maagista päivän lähestymisessä oli. Kun olin lenkillä Santun kanssa, kerroin hänelle henkiinjäämisstrategiastani. Se oli perustunut elämäni päätkimiseen lyhyisiin jaksoihin. Tommin kuoleman jälkeen keskityin hautajaisjärjestelyihin, enkä yrittänyt elää sitä pitemmälle. Seuraava etappi oli kesä, lasten koulunaloitus, syysloma, isänpäivä, joulukuusi, talviloma, pääsiäinen ja niin edelleen. Viimeinen etappi tielläni oli Tommin kuolinpäivä. Sen jälkeen yksi kokonainen vuosi olisi vierähtänyt ja kaikki vuodenajat ja juhlat olisi koettu ja eletty ilman Tommia. Kesäkuun viimeinen valkeni kauniina, aurinkoisena. Vaikka sisälläni myllersi melkoisesti, kaikki sujui päällisin puolin rauhallisesti ja jopa iloisissa merkeissä.

Kesä eteni verkkaisaan tahtiin ja nautin vapaapäivistäni, lasten kanssa puuhailusta ja puutarhan hoitamisesta, vaikka en ollut siinä erityisen taitava. Kesäsuunnitelmiin kuului kaikenlaista kivaa: matkoja Helsinkiin, Savonlinnan oopperajuhliin, kahdet kesähäät, risteily Tukholmaan ja kesävieraita kotiimme. Samuel oli onnellinen välyttyään oopperajuhlilta, sillä Kokkola Cup oli samaan aikaan. Hän asuisi sisareni Pauliinan ja Erikin luona, sillä he olivat vihdoinkin muuttaneet Kokkolaan ja rakensivat pesänsä Öjan kylään. Kesän loppuhuipennus olisivat Kitin ja Nikon häät. Ne olivat myös hyvä syy ostaa aivan liian kallis juhlavaate tarvittavine tilpehööreineen.

Rusinarakkautta

Kesän edetessä ja kokemusten karttuessa minun oli myönnettävä tappioni. En kykenisi vielä pitkään aikaan sitoutumaan kehenkään. Pohdin kovasti syitä siihen ja niitä löytyi muun muassa luonteestani, elämäntilanteestani, nykyajan arvoista ja asenteista. Päädyin yhteenvetoon, että miehet ja rusinat ovat hyvin samanlaisia. Molempiin tulee helposti himo. Molempia tulee helposti nautittua ähkyyän saakka. Nykyaikainen rusinarakkaus on niin helppoa. Kun yksi on jauhettu hampaissa murusiksi, me nykyajan Petra ja Peter Panit nappaamme askista uuden herkun. Jos yksi on jotenkin epäkelpo, se on helppo nielaista, sillä onhan rasiassa monta muuta kappaletta odottamassa.

Uskoinko nuorena kestävään rakkauteen ja siihen yhteen oikeaan? En muista enää, sillä nuoruuteni vuosista on kulunut liian kauan. Olin kaivannut kestävästä ihmissuhteesta, ja sitten kun siihen olisi ollut mahdollisuus, minuun iski paniikki ja happi loppui kokonaan. Olinko kyvytön normaaliin ihmissuhteeseen? Voinko laittaa kaiken elämäntilanteeni syyksi vai olisiko syytä katsoa tarkasti peiliin? Kuulin Tommin äänen korvissani: "Älä yritä syödä pullaa nyppimällä siitä pelkät rusinat." Kysyin itseltäni: "Ihmissuhde rusinoilla vai ilman rusinoita?" Voi Tommi, olisitpa täällä seurani! Minä en jaksaisi rakentaa elämäni uudestaan toisen ihmisen kanssa. Siihen liittyy liian paljon kompromisseja ja omista tarpeista luopumista. Onkohan moni ihminen samanlainen kuin minä? Halutaan sellaista, mitä ei voi saada, ja jos sattuu sen saamaan, se ei enää kiinnosta. Olenko luopumassa niistä moraalिसäännöistä, joita olin aina arvostanut helpon ja kivuttoman elämän vuoksi? Kauanko pystyisin perustelemaan valintojani elämäntilanteellani? Onneksi minulla oli lapset, Sirviö ja työni, panostaisin niihin ja syksyllä aloittaisin taas opiskelut. Ei siihen enää mahtuisi rusinoita eikä pullia, elämäni olisi rauhallista

ja harmonista ilman niitä. Tämän todettuani tunsin itseni samalla helpottuneeksi ja alakuloiseksi.

Kaikista vastoinkäymisistä huolimatta huomasin kesän kuluessa olevani aika onnellinen. Yhtenä päivänä lämmittelin saunaa ja katselin sinisenä siintävää järveä, taivaalla hiljalleen muotoaan muuttavia pilviä ja kuuntelin lintujen laulua. Silloin tunsin jossain syvällä sielussani, että kyllä Jumalan on kaikesta huolimatta oltava olemassa. Ei maailman kaikki kauneus voi olla pelkkää sattumaa. Voiko Tommin kuolemalla olla joku suurempi tarkoitus? Sitä on vain niin vaikea ymmärtää. Rakastin kuitenkin elämäni, nautin sen draaman kaarista, syöksyistä ja laskuista, täydellisestä epätoivosta ja onnen pilkahduksista. Olin päässyt tähän asti hullun vimalla ja raivolla, mutta oliko jo aika hiljentää tahtia? Elämä on niin lyhyt, yritinkö välillä elää kahden ihmisen edestä? Onnistuisiko se? Tuottaisiko se tyydytystä vai tuhoaisiko se minut? Olen helposti äärimmäisyyksien ihminen, kaikki mihin ryhdyn, on tehtävä perinpohjin. Tommilla oli elämänviisautta ja kypsyyttä, joka tarttui kuin huomaamatta minuunkin. Nyt kun hän oli poissa, taisin olla vähän tuuliajolla.

Muistoja isästä

Ostin lasten pyynnöstä soutuveneen, asuimmehan järven rannalla. Soutelimme eräänä iltana tyynellä järvellä ja juttelimme elämästämme. Kysyin, miltä Sonjasta ja Samuelista elämä tuntuu ilman isää. Samuel vastasi, ettei se enää tuntunut niin pahalta. ”Ainoastaan joskus iltaisin tulee tosi ikävä.” Lapset miettivät, että tuntuu ihmeelliseltä ajatella, että isä on edes joskus elänyt. Mietin pitkään, mitä he itse asiassa sillä tarkoittivat. Onko lasten ajantaju niin erilainen kuin meidän aikuisten? Onneksi Tommista on runsaasti valokuvia ja videoita, jotta pystyn pitämään hänen muistonsa elävänä lapsille.

Sonja pohti vielä illalla tuntemuksiaan ja lupasi kirjoittaa niistä minulle. Seuraavassa on hänen kirjoituksensa surusta ja selviämisestä.

Kun isä kuoli, minua itketti koko ajan ja ajattelin koko ajan isää. Yhdistin kaikki asiat isään, esimerkiksi miten isä olisi sanonut minulle tästä asiasta, ja mitä mieltä isä olisi ollut tästä. Nyt kuitenkin oloni on paljon parempi. Ajattelen isää vain noin 10 kertaa päivässä. Tietysti riippuu päivästä. Joskus itken ja ajattelen isää. Hyvä tapa on jutella isälle, jos on ikävä. Kirjeenvaihto on myös auttanut. Olen kirjoittanut isälle kirjeitä, sen neuvon sain terveydenhoitajaltani. Pikkuveljeni kanssa puhuin aluksi isän kuolemasta. Me käymme aika paljon isän haudalla, äiti kuitenkin eniten. Olen miettinyt monesti, että katsooko isä minua pilven takaa. Ja joskus minun tekee mieli vilkuttaa hänelle. Onkohan isällä siivet? Muistan videon Joulupukki ja noitarumpu. Se oli isän lempivideo ja isä jaksoi aina katsoa sitä ja se huvitti minua ja Samua. Isän mielestä oli niin hauskaa, kun Korvatunturin noita Shamaani sanoi: Voi, kikkaran makkaran kuu. Isä sai aina meidät innostumaan siitä. Isä kertoi aina minulle ja Samulle satuja, yleensä siitä, kun hän oli pieni. Minä ja Samuel kuuntelimme niitä aina

innoissamme.

Nyt olen reipastunut isän kuoleman jälkeen. Yhtenä päivänä, kun minä ja minun paras kamuni olimme kaupungissa syömässä jätskiä, kaverini aloitti jotain mutta yhtäkkiä lopettikin lauseen. Kysyin, että mitä olit puhumassa ja kaverini vaan sanoi, että en mitään. Sitten viimein sain hänet puhumaan. Hän oli aikonut kysyä isästä. Sanoin, että voin kyllä puhua sinun edessä isästä, että ei minua itketä jos joku kysyy isästä jotain. Sanoin, että puhuminen helpottaa. Olen alkanut tajuamaan, että elämä jatkuu, vaikka isä lähtikin pois. Usein mietin isää, mutta hyvässä mielessä. Enää ei ole niin ikävä. Onneksi isä eli kuitenkin siihen asti, että hän ehti opettaa ja kasvattaa minua. Kun olin pieni, sanoin isälle: Kun joskus menet taivaaseen, niin tule tervehtimään minua sitten tänne maahan. Isä aina vaan naurahti. Isällä oli tapana tulla peittelemään minut. Sitten aina kun hän oli vieressä sanoin että laula tuutu-laulu. Sitten isä lauloi, vaikka se olikin erittäin epäviireistä.

Isällä oli monta lempinimeä minulle, Samuelille ja meidän Topi-koiralle. Minun nimiä oli, Mimmu, Soona, Isin Piu, Vikriäinen ja niin edelleen. Samuelillä oli taas mm. Mokke ja Topilla oli Ruiguli, Tupsu, Hapsu, Rakki Rakuttaja, Ruikku, Tapsu ja Toopi ja niin edelleen. Isä halusi, että me emme näkisi isää sitten, kun isä olisi pahassa tilassa, koska hän halusi, että me muistaisimme isän iloisena ja reippaana. Jos läheinen henkilö on pahassa tilassa, pitää muistaa kannustaa loppuun asti. Silloin ei tule lopussa tunnetta, että olisi pitänyt kannustaa enemmän, noin äiti aina sanoo. Ja tiedän, että äiti kannusti ja tuki isää loppuun asti. Isällä on varmasti nyt hyvä olla. Joskus tuntuu, että isää ei olisi ikinä ollutkaan. Tai ainakin että isän kuolemasta olisi ollut aikaa ainakin kaksikymmentä vuotta. Olen ajatellut, että onko epäreilua, jos muilla on isä? Totesin, että kaikilla ei ole ollut niin hyvää isää. Isä oli sellainen, joka välitti, harvoilla on sellaista isää. Olen myös miettinyt, millaista olisi ollut, jos minulla olisi

ollut toinen isä. Millainen isäni olisi silloin ollut, ja mitä mieltä hän olisi ollut minusta, ja kuinka tärkeää hänelle olisi ollut minun koulunkäyntini ja menestyminen. Olin kyllä tosi tyytyväinen omaan isääni! Olen miettinyt paljon isää, ja äidin tulevaa kirjaa. Isä olisi varmasti halunnut, että nautimme elämästä, vaikka isä onkin kuollut. Mitäköhän isä olisi sanonut, kun sain koulusta hymytyttöpatsaan. Ja mitäköhän isä olisi sanonut todistuksestani. Isälle oli tärkeää minun koulunkäyntini. Kun olin ykkösluokalla, isä halusi tehdä paljon enemmän läksyjä minun kanssa, kun minä itse. Isä aina sanoi, että mitä enemmän lukee, sitä paremmin menestyy. Ja hyvin minä olen pärjännytkin.

Monet minun kaveritkin itkivät viime kesänä, kun kuulivat, että isä oli kuollut. Nyt elämäni on jo paljon iloisempaa! Lähden parhaan ystäväni kanssa risteilylle. Samuelkin oli iloinen, kun olimme kesällä 2006 ystäviemme mökillä, ja äidin ystävä opetti Samuelia ajamaan autoa sylistään. Monesti olen miettinyt, mitä on tulevaisuudessa, esimerkiksi kuka taluttaa minut hääalttarille, jos menen naimisiin? Pienempänä ajattelin, että se olisi minun kummisetä. Monia muitakin asioita olen ajatellut. Isän hautausmaa on kauniisti hoidettu ja hautakiven päällä istuu pieni pronssinen lintu, jonka nimesimme Samuelin kanssa Tommi-tipuksi. Isän hautapaikka on järven lähellä ja siellä käy minusta aika paljon ihmisiä. On tärkeää, että hauta pidetään kauniina ja hyvin hoidettuna.

Muistatko?

Heräsin upeaan aamuun, aurinko paistoi siniseltä taivaalta ja kävellessäni koiran kanssa hakemaan aamulehteä postilaatikolta, tunsin, miten ihanan lämmin päivä tänään tulisi. Lapset katselivat yöpuvuissaan aamupiiirrettyjä valmistellessani aamiaista. Tunsin oloni varsin hyväksi ja nyt tiesin varmuudella, että me selviäisimme takaisin elävien kirjoihin. Vuosi Tommin kuolemasta oli vierähtänyt ja aika oli toisaalta mennyt tukahduttavan hitaasti ja toisaalta vuosi oli vierähtänyt uskomattoman nopeasti. Tänään halusin mennä käymään Tommin haudalla yksin, istua siellä rauhassa miettimässä kulunutta vuotta ja ehkä suunnittelemassa hieman tulevaisuuttakin.

lisalmen Vanhan Kirkon hautausmaa oli kesällä vehreä ja hautapaikkamme järven rannalla, hieman sivussa pääkäytäviltä mahdollisesti rauhalliset hetket ja vajoamisen omiin ajatuksiin. Tunsin tarvetta kertoa Tommille kaiken, mitä olin vuoden verran kantanut sisälläni, itse asiassa halusin muistella hänen kanssaan koko yhteistä, lyhyeksi jääneitä elämämme kaikkia vaiheita. Siirryin ajatukssissani yli viisitoista vuotta taaksepäin, syksyiseen Montrealiin ja tapaamiseemme siellä.

Muistatko rakkaani kun saavuimme yhtenä aamuyön hetkenä hotellille hieman pitkäksi venyneen illan jälkeen ja ensimmäiset kollegasi olivat saapumassa syömään aamiaista? Kikativimme kuin pienet lapset puikkelehtien viherkasvien suojassa kohti hissiä ja hotellihuonetta. Olit ollut ostoksilla edellisenä päivänä ja hankkinut uuden silkkipuvun, solmion, paidan ja silkkiset boxerit. Olit komea ilmestyessäsi hakemaan minua huoneestani ja vietimme hauskan illan koluamalla Montrealin iltapaikkoja läpi.

Kun kerran vuosia myöhemmin saavuit pelloilta hikisenä, tukka täynnä jyviä, haalarit rasvassa ja naama likaisena, totesin sinun olevan aika kaukana siitä prinsassistä, jonka tapasin Montrealissa. Mutta sinä osasit olla tarpeen mukaan sliipattu herrasmies tai oikeita töitä tekevä maanviljelijä. Kumpikaan rooli ei ollut sinulle vieras ja halusit esimerkilläsi viestittää elämän moninaisuutta myös lapsillemme.

Muistatko, kun haimme muuttokuormaani Helsingistä ja huusin pimeällä ja sateisella tieosuudella: "Pysäytä!" Onneksi reagoit nopeasti, sillä edessämme körryytteli pimeä traktori lantapiikit kohti meitä osoittaen. Ne heiluivat hieman sivulta toiselle ja silloin pieni heijastimen tapainen välähti silmääni ja tajusin edessämme olevan jonkun ajoneuvon. Hyvä ettei yhteinen matkamme päättynyt jo lähtökuopissa. Olisiko hautakiveemme kaiverrettu: "Tässä makaa rakastunut nuoripari, jonka kohtaloksi koituivat heidän rintakehänsä murskanneet lantapiikit." Sehän olisi ollut suorastaan runollista, ellei peräti romanttista.

Muistatko, kuinka pitkällä kesä olikaan toukokuussa mennessämme naimisiin? Olimme saaneet kotimme ison remontin valmiiksi ja puutarha oli kauneimmillaan. Meillä oli kauniit ja intiimit häät. Rakastimme aidosti toisiamme ja uskoimme viettävämmme onnellisen elämän yhdessä. Silmäni kostuvat yhä katsellessani hääalbumiamme, miten kaikki oli onnellista ja huoletonta.

Häämatkamme Thaimaaseen oli myös unohtumaton kokemus. Miten onnellinen olenkaan, että minulla on sinusta kaikki muistot tallessa. Muistatko, miten hupsu olit lennolla ostaessasi sikarin? Se maksoi yhden dollarin ja sinulla ei ol-lut käteistä – niinpä ostit minulle 49 dollarin parfyymin ja itsellesi dollarin sikarin, jotta kehtasit käyttää luottokorttia.

Muistatko häämatkamme jälkeisen Nizzan- matkan samaisen vuoden syksynä? Ja seuraavan kevään Budapestin-matka oli melkoinen kokemus. Muistatko, kun olin raskaana ja menossa lentokoneessa vessaan ja tajusin pyörtyväni. Palasin luoksesi ja ehdin vain sanoa voivani huonosti. Sen jälkeen olin tuupertunut paikalleni ja sinä nostit jalkani edessä istuvan niskaan. Kyseinen henkilö oli ensin suutahtanut, mutta tilanteen vakavuuden ymmärtäessään myös säikähtänyt. Minä en muista seuraavasta episodista mitään, mutta sinä hauskuutit muita monesti kertomalla hetkestä, jolloin aloin virota. Selkäni takana oli koko lennon ajan ollut harmiton, mutta kova- ja kimeä-ääninen mies. Kun olin tullut tajuihini, olin kysynyt varsin kuuluvalla äänelläni: ”Eivätkö herran kivekset ole laskeutuneet, kun ääni on niin kimeä vielä aikuisena miehenä.” Olihan se noloa, mutta voin vedota sekavaan mielentilaani. Väitit olevasi ihan rauhallinen, mutta sitä oli vaikea uskoa, sillä tupakoit koneen laskeuduttua kahta tupakkaa samaan aikaan.

Muistatko, kun synnytys alkoi kesällä käynnistyä monta viikkoa ennen laskettua aikaa, hätäinen kun olen kaikissa tekemisissäni.

Vanhempani olivat sattumalta kylässä kahden nuorimman siskoni kanssa. Kun kertasit myöhemmin dramaattisen aamun tapahtumia, tuttavamme nauroivat monesti sille, kun kerroit meidän synnytyksemme alkaneen odotettua aikaisemmin tai kun selostit meidän synnytystämme. Kyllä sinä taisit olla synnyttämässä vähintään yhtä paljon kuin minäkin, ellet enemmänkin. Minähän makasin iloisessa pöpperössä lääkärin suorittaessa sektiota ja sinun

seuratessasi toimitusta.

Kun Sonja ja minut oli siirretty omaan huoneeseen, olit joka päivä sairaalassa kylvettämässä ja hoitamassa vauvaasi. Monet vierailijat katsoivat hämmästyneenä, kun lasin takana hyörivät hoitajat ja yksi mies siviilivaatteissaan. Yhden kerran sinulla oli mennyt jonkun potilaan kanssa vähän pitempään ja olit myöhästynyt Sonjan kylvettämisestä. Hoitajatkin olivat jo ihmetelleet viipymistäsi ja lykänneet toimitusta, kun olivat varmoja saapumisestasi. Kun sitten odotin Samuelia, olin varma pojasta. Muistan, kun kerran ultrassa totesin, että poikahan siinä oli. Lääkäri kysyi, mistä minä olin niin varma. Kerroin hänelle, että näkeehän sen kuvasta, että lapsen kikkelihän se siinä töröttää. Lääkäri totesi naamataulu peruslukemilla sen olevan lapsen sääriluu ja sen jälkeen en enää yrittänyt tulkita ultra-tai röntgenkuvia. Mutta olit sinä onnellinen, että lopulta meillä oli tyttö ja poika.

Miten onnellinen olenkaan siitä, että ehdimme koko perheen voimin tehdä hartaasti odotetun ja suunnitellun Yhdysvaltain-matkamme. Ehditkö koskaan lukea Sonjan ainetta matkastamme?

Jos kohtaamme joskus taivaassa, niin miten sitten toimitaan, jos minä olen mennyt uudestaan naimisiin? Mitä sitten tapahtuu, kun me kaikki kolme kohtaamme? Vai siksikö sitä paikkaa taivaaksi kutsutaan?

Minun on tunnustettava sinulle jotain. Varmasti sen arvaatkin, että muutaman kerran minulta on mopo karannut käsistä. Kaikkea hölmöä aikuinenkin tekee, mutta mitään sellaista ei ole tapahtunut, mikä olisi vahingoittanut lapsiamme. Uskothan sen? Minulle on yhä tärkeää se, että tiedän sinun luottavan minuun, on kyse sitten Sirviön hoidosta tai lasten hyvinvoinnin turvaamisesta.

Kyllä mieleeni nousee joskus myös kipeitä muistoja elämämme varrelta. Olit iloinen seuramies, joka ei aina osannut lopettaa illanviettoa ajoissa. Suhteemme alkuvaiheessa myös ikäeromme

tuotti pieniä ongelmia. Sitä kun ei samassa paketissa voi saada ihanaa kaksikymppistä, jolla olisi nelikymppisen elämäkokemus ja -viisuus. Hioimme toistemme särmiä ja vuosien kuluessa suhteemme syveni ja vahvistui, lasten hyvinvointi meni meillä molemmilla oman etumme edelle. Osittain siitäkin syystä olisi ollut mielenkiintoista nähdä, mihin suuntaan elämämme olisi kehittynyt lasten lähdettyä pesästä. Olisimmeko löytäneet uudestaan sen nuoruuden kiihkon ja palavan rakkauden, jota ensimmäisinä vuosina tunsimme. Olisimmeko muuttuneet kumppaneista rakastavaisiksi? Vai olisiko ikäeromme johtanut meidät erilleen, sinut paljon ennen minua eläkkeelle ja minut luomaan uraa vaikka Helsinkiin? Haluan uskoa, että me olisimme eläneet onnellisina elämämme loppuun saakka. Lopun koittaessa vasta lähempänä sataa vuotta kuudentoista vuoden ikäero menettää merkityksensä.

Muistatko, kun kerran sairastuttuasi pötköttelimme alakerran vierashuoneen sängyllä ja totesin, että en koskaan enää voi olla onnellinen. Sinä totesit rauhallisesti, mutta varmasti: "Kyllä sinä voit." Se lause antaa minulle yhä voimaa yrittää jatkaa matkaa eteenpäin. Se on kuin valtuutus rakentaa uusi, erilainen ja onnellinen tulevaisuus. Miten hieno ihminen sinä olitkaan, kun et sortunut vaatimaan minulta mitään lupauksia poismentosi vuoksi. Et jättänyt minulle raskasta perintöä kannettavaksi seuraaviksi vuosiksi ja vuosikymmeniksi. Nyt hoidan ilolla Sirviötä, lapsista puhumattakaan. Tiesit arvosi ja paikkasi elämässäni, uskalsit luottaa minuun loppuun saakka. En tiedä, olisinko osannut toimia yhtä jalosti ja kypsästi samassa tilanteessa. Minusta tuntuu, että olen löytämässä onneni uudestaan. Ja se on sinun ansiotasi.

Ikävässäni minua on helpottanut kirjoittaminen. Aloitin sen, jotta suruni saisi kanavan purkautua. Sen jälkeen jatkoin, jotta lapsillemme jäisi elävä muisto viimeisestä yhteisestä kesästämmme ja sitä edeltävästä elämästämme. Lopulta mietin, voisiko kirjasta olla lohtua

muillekin. Tiedän sinun olevan ylpeä minusta. Ylpeä siitä, että uskalsin tehdä sen, minkä koin tärkeäksi ja oikeaksi. Todennäköisesti olisit hivenen huvittunut, ehkä myös lievästi vaivatunut lukiessasi kirjaani. Olisitko kysynyt minulta, onko minun kirjoitettava yhtä suoraan kuin tapani on puhua? Tiedän, että olisin saanut hyväksyntäsi tämänkin asian kohdalla. Olisit ollut ylpeä, vaikka et sitä olisi suoraan minulle osoittanutkaan. Seisoisit ja ehkä seisotkin rinnallani, kun tämä kirja julkaistaan ja olen siitä sinulle kiitollinen.

Vasta nyt, kun olen tarpeeksi vahva, uskallan kaivata sinua. Aikaisemmin olisin läikähtynyt surun taakan alle. Tiedän, ettei minun tarvitse vakuuttaa ikävääni ja tuskaani sinulle. Sinä tunnet minut, kuten minä tunnen sinut. Rakkaani, minun on aika lähteä nyt kotiin lastemme luo. Mutta en jätä sinulle jäähyväisiä, sillä me olemme yhtä – ikuisesti.

Kymmenen vuotta sitten kevät tuntui varsin erilaiselta. Puolisoni mystiset selkäkivut alkoivat ja pääsiäisenä selvisi, että kyseessä oli kuolemanvakava asia ja yhteiset päivät olivat vääjäämättä loppumassa.

Tänään voin katsoa elettyä elämäni taaksepäin tuntien syvää kiitollisuutta kaikesta koetusta. Puolisoni kanssa vietetyt vuodet herättävät minussa rakkaita muistoja. Elämäni on yhä rikasta ja onnellista. Tyttäreni on päässyt oman elämänsä alkuun ja aloittanut opiskelut haaveilemassaan tiedekunnassa. Vietämme tänä keväänä poikani ylioppilasjuhlia ja kesällä hän lähtee armeijaan. Perheeseeni on tullut kaksi rakasta bonuslasta lasteni tyttö- ja poikaystävinä. Asun yhä perheemme perinteikkäällä sukutilalla. Sisarukseni ovat saaneet lisää lapsia ja olen mieluisassa työssä.

Minulla on ollut muutama tärkeä suhde, jotka ovat vahvistaneet minua ja valaneet uskoa tulevaisuuteen. Mutta tein päätökseni vuosia sitten, että kasvatan lapseni yksin. Halusin turvata lapsilleni tasaisen ja mutkattoman elämän, jossa he ovat minun elämäni keskipisteenä. Marttyyria tai sankaria minusta on turha tehdä, kumpikaan rooli ei sovi minulle. Uskon uusperheiden joskus toimivan varsin hyvin, mutta minä en halunnut ottaa riskiä. Lapseni vaikuttavat varsin tasapainoisilta ja vahvoilta, uskon heidän pärjäävän elämässään.

Kevään kauniit, aurinkoiset päivät muistuttavat elämän uudesta alusta ja mahdollisuudesta, joten mistäpä sitä koskaan tietää mitä tulevaisuus tuo mukanaan.

lissalmessa, kauniina kevätpäivänä 2015

Johanna

Taitto verkkojulkaisuun Tuija Kokkonen 2015